

T.C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS

İSLAMİ FİNANS VE TÜRKİYE'DE GELECEĞİ

SEÇİL BAYRAM

TEZ DANIŞMANI:
Prof. Dr. Rengin AK

TEMMUZ – 2020

BEYAN

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde bizzat elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada özgün olmayan tüm kaynaklara eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

(İmza)

Seçil BAYRAM

(21.07.2020)

ÖZ

İSLAMİ FİNANS VE TÜRKİYE'DE GELECEĞİ

Bayram, Seçil

Yüksek Lisans, İktisat

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Rengin AK

Temmuz, 2020

İslami finans, bankacılık faaliyetlerinin İslam dini kuralları çerçevesinde yürütülmesi olarak tanımlanabilmektedir. Katılım bankalarının ortaya çıkış nedeni faizi reddeden kesimlerin ellerindeki fonlarını ekonomiden çekmesidir. Bu durum ekonomideki dengeyi olumsuz yönde etkilediği için yeni bir bankacılık arayışını ortaya çıkarmıştır. Türkiye’de ve dünyada katılım bankacılığı farklı zamanlarda gelişme göstermiştir. Türkiye’de katılım bankacılığı statüsünde altı adet banka hizmetlerini sürdürmektedir. Türkiye’de faaliyetlerini sürdüren katılım bankaları faturasız yapılan işlemlerden kaçındığı için devletin vergi gelirlerini ve milli geliri arttırmaktadır. Dünya’da ise 1975 yılında kurulan İslami Kalkınma Bankası katılım bankacılığı alanında bir dönüm noktası olmuştur. Malezya katılım bankacılığında önemli bir konuma sahiptir. Türkiye’nin 2025 yılında ulaşması beklenen finansal büyüklükler bulunmaktadır. 5 yıl sonra katılım bankalarının aktif büyüklüğünün %15 olması beklenmektedir. Bu çalışmada Türkiye’de katılım bankacılığının bankacılık sektörü içerisindeki yeri, fon toplama ve fon kullandırma yöntemleri, katılım bankalarının 2025 yılında ulaşabileceği finansal büyüklüklerin ve katılım bankalarının geleceğinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: İslami Finans, Finans, Finans Türleri, Faizsiz Bankacılık

ABSTRACT

ISLAMIC FINANCE AND FUTURE IN TURKEY

Bayram, Seçil

Master Thesis, Economy Programme

Thesis Advisor: Prof. Dr. Rengin AK

July, 2020

Islamic finance can be defined as the execution of banking activities within the framework of Islamic religious rules. The reason for the emergence of participation banks is that those who refuse interest withdraw their funds from the economy. As this situation adversely affected the balance in the economy, it created a search for a new banking. participation banking in Turkey and in the world has developed in different times. participation banking in Turkey has been six bank services in status. The participation banks operating in Turkey are increasing the state's tax revenue and national income for prepaid avoid the transaction. The Islamic Development Bank, established in 1975, has become a turning point in the field of participation banking in the world. Malaysia has an important position in participation banking. In 2025 there are expected to reach Turkey's financial figures. The asset size of participation banks is expected to be 15% after 5 years. in the place of the banking sector participation banking in Turkey In this study, fund collection and utilization methods, participation banks was aimed to examine the future of the financial magnitude of the reach and participation banks in 2025.

Keywords: Islamic Finance, Finance, Finance Types, Interest-free Banking

ÖNSÖZ

Özellikle eğitim ve öğretim hayatım boyunca benden maddi ve manevi desteğini esirgemeyen, ne olursa olsun arkamda olduklarını hissettiren aileme sonsuz teşekkür ederim. Ayrıca bu tezi yazarken eğitim hayatıma Ali GELEN'e teşekkür etmek isterim. Eğitim ve öğretim hayatımda benden desteğini esirgemeyen, her zaman doğru yolu bulmamda yardımcı olan öğretmenlerime sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Son olarak, tezimi yazdığım süre içerisinde benden desteğini esirgemeyen, sabırla yardımcı olan, ilgisini hiç eksik etmeyen, yoğun çalışmalarına rağmen zaman ayıran, derin bilgilerini eksik etmeyen hocalarım Prof. Dr. Rengin AK'a ve Dr. Öğr. Üyesi İskender GÜMÜŞ'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Seçil BAYRAM

Temmuz, 2020

Kırklareli

İÇİNDEKİLER

BEYAN.....	iv
ÖZ.....	vi
ABSTRACT	viii
ÖNSÖZ.....	x
İÇİNDEKİLER.....	xii
KISALTMALAR	xvi
TABLOLAR.....	xviii
ŞEKİLLER	xxii
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

İSLAMİ FİNANS KAVRAMI VE ORTAYA ÇIKIŞI	3
1.1. İslami Finans Kavramı	3
1.1.1. İslami Finans Kavramının Dini Anlamı	5
1.1.2. İslami Finans Kavramının Sosyal ve İktisadi Anlamı.....	6
1.2. İslami Finansın Felsefesi	6
1.3. İslami Finansın Ortaya Çıkışı	7
1.4. İslami Finansın Genel Amaçları	10
1.4.1. Sosyoekonomik Adaletin Sağlanması.....	10
1.4.2. Toplum Refahına Katkı ve Sermayenin Tüm Kesimlere Dağıtılması	11
1.4.3. Serbest Piyasa Yapısının Tesisi	12
1.4.4. Evrensel Kardeşlik Duygusunun Geliştirilmesi ve Karşılıklı Dayanışmanın Temini.....	12
1.5. İslami Finansın Temel İlkeleri.....	13
1.5.1. Faizin Yasak Olması	13

1.5.2. Belirsizlik İçeren Faaliyetlerin ve Spekülasyonun Yasak Olması	16
1.5.3. Haram Kazanç Yollarının Yasak Olması	18
1.5.4. Şans ve Kumar Oyunlarının Yasak Olması	19

2. BÖLÜM

TÜRKİYE’DE VE DÜNYA’DA BANKACILIK TARİHİ	21
2.1. Türkiye’de Bankacılığın Gelişim Aşamaları	21
2.1.1. Osmanlı Döneminde Bankacılığın Gelişimi	21
2.1.2. Cumhuriyet Döneminde Bankacılığın Gelişimi (1923-1933)	22
2.1.3. Devlet Bankacılığı Döneminde Bankacılığın Gelişimi (1933-1944)	23
2.1.4. Özel Bankaların Kurulduğu Dönemde Bankacılığın Gelişimi (1945-1959)	24
2.1.5. Planlı Dönemde Bankacılığın Gelişimi (1960-1980).....	25
2.1.6. 1980 Sonrası Dönemde Bankacılığın Gelişimi.....	26
2.1.7. 2000’den Günümüze Bankacılık.....	26
2.2. Türkiye’de Katılım Bankacılığının Gelişimi	27
2.3. İslami Finans Kurumlarının Mevduat Bankalarının Karşılaştırılması ..	31
2.3.1. Katılım Bankaları ile Mevduat Bankalarının Farkları.....	31
2.3.2. Katılım Bankaları ile Mevduat Bankalarının Benzer Yönleri	33
2.4. Dünyada Katılım Bankacılığı ve Ülkeler Bazında Karşılaştırma	33
2.4.1. Dünya’da Katılım Bankacılığın Gelişimi	33
2.4.2. İran’da Katılım Bankacılığı	36
2.4.3. Endonezya’da Katılım Bankacılığı	37
2.4.4. Kuveyt ve Körfez Ülkeleri’nde Katılım Bankacılığı	37
2.4.5. Amerika Birleşik Devletleri’nde Katılım Bankacılığı	38
2.5. İslami Finans Alanındaki Uluslararası Kuruluşlar	38
2.5.1. İslami Kalkınma Bankası (IDB)	39
2.5.2. İslami Finansal Hizmetler Kurulu (IFSB)	41

2.5.3. İslami Finans Kurumları İçin Muhasebe ve Denetim Örgütü (AAOIFI).....	42
2.5.4. Uluslararası İslami Finansal Piyasa (IIFM).....	43
2.5.5. Uluslararası İslami Derecelendirme Ajansı (IIRA)	43

3. BÖLÜM

İSLAMİ FİNANS'IN GELECEĞİ.....	45
3.1. İslami Finans da Bankacılık	45
3.2. İslami Finans Kurumlarında Fon Toplama Yöntemleri	46
3.2.1. Cari (Vadesiz) Hesap Çeşitleri	46
3.2.2. Katılım (Vadeli) Hesapları	46
3.3. İslami Finans Kurumlarında Fon Kullandırma Yöntemleri	47
3.3.1. Murabaha (Peşin Alım, Vadeli- Karlı Satım).....	48
3.3.2. Selem (Para Peşin, Mal Veresiye Satım).....	49
3.3.3. İstisna (Sipariş Ödemeli Üretim Desteği).....	50
3.3.4. Mudarebe (Emek Sermaye Ortaklığı)	51
3.3.5. İcare (Finansal Kiralama- Leasing).....	52
3.3.6. Müşareke	54
3.4. Diğer Fon Kullandırma Yöntemleri	54
3.4.1. Sukuk (İslami Katılım Sertifikası)	54
3.4.2. Tekafül (İslami Sigortacılık).....	59
3.4.3. Karz-ı Hasen (Karşılıksız Borç).....	61
3.4.4. Teverruk (Vadeli Alım, Peşin Satım).....	63
3.5. İslami Finans Yöntemlerinin Uygulanışında Ortaya Çıkan Sorunlar ...	64
3.5.1. Asimetrik Bilgi Sorunu	64
3.5.2. Mikro finans Kurumlarının Ekonomik Açından Sürdürülebilirliği	65
3.5.3. Yatırım Getiri Oranının Düşüklüğü	65
3.5.4. Borç Kapanı	66
3.6. Türkiye’de Katılım Bankacılığı ve Ekonomi Üzerine Etkisi	66
3.6.1. Katılım Bankacılığı	66

3.6.2. Katılım Bankacılığının Türkiye Ekonomisine Katkıları	76
3.6.3. İslami Finans Sisteminin Eksiklikleri	79
3.7. Türkiye'deki Katılım Bankaları.....	80
3.7.1. Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.	81
3.7.2. Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.	82
3.7.3. Ziraat Katılım Bankası A.Ş.	83
3.7.4. Vakıf Katılım Bankası A.Ş.	84
3.7.5. Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.	84
3.7.6. Emlak Katılım Bankası A.Ş.....	85
3.8. İslami Finans Sektörünün Gelecekteki Durumu	86
3.8.1. Sektörel Strateji ve Koordinasyon	90
3.8.2. Ürün Çeşitliliği ve Gelişimi.....	90
3.8.3. Danışma Kurulları.....	91
3.8.4. Eğitim, İnsan Kaynakları ve Sertifikasyon.....	91
SONUÇ.....	93
KAYNAKÇA.....	95

KISALTMALAR

AAOIFI	: İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Kurumu
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BBYSP	: Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
DIB	: Dubai İslam Bankası
GOS	: Gelir Ortaklığı Senetleri
IDB	: İslami Kalkınma Bankası
IFSB	: İslami Finansal Hizmetler Kurulu
IIFM	: Uluslararası İslami Finansal Piyasa
IIRA	: Uluslararası İslami Derecelendirme Ajansı
IRTI	: İslam Araştırma ve Eğitim Enstitüsü
İBYSP	: İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
OIC	: İslam İşbirliği Teşkilatı
OPEC	: Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
ÖFK	: Özel Finans Kurumları
TKBB	: Türkiye Katılım Bankaları Birliği
TMSF	: Türkiye Mevduat Sigortası Fonu

TABLÖLAR

Tablo 1: İslami Finans Sisteminin Yıllara Göre Gelişimi.....	10
Tablo 2: Katılım Bankacılığının Bankacılık Sektöründeki Payı	29
Tablo 3: 2010 - 2019 Döneminde Sukuk İhraç Hacimleri	29
Tablo 4: Katılım Bankalarının 2019 - 2020 Yılı Değişimleri	30
Tablo 5: Faizsiz Bankacılık Ülke Payları.....	36
Tablo 6: İslami Kalkınma Bankasına Üye Devletler	40
Tablo 7: Ülkelerin İslami Kalkınma Bankası Payları	41
Tablo 8: İslami Bankacılık Fon Toplama Hesapları	47
Tablo 9: Dünya'da Finansal Kiralama Hacmi	53
Tablo 10: Bankaların Sukuk İhraçları (Albaraka Türk, Emlak Katılım, Türkiye Finans KB.) (2012-2020).....	56
Tablo 11: Bankaların Sukuk İhraçları (Kuveyt Türk, Vakıf Katılım, Ziraat Katılım Bankası) (2012-2020)	57
Tablo 12: Dünya'daki Sukuk Hacmi	57
Tablo 13: Sukuk, Bono ve Hisse Senedi Arasındaki Farklar	58
Tablo 14: Tekafül ve Klasik Sigorta Arasındaki Farklar	60
Tablo 15: Tekafül Şirketleri Pazar Payları (2019-2020).....	60
Tablo 16: Karz-ı Hasen Yönteminde Vadeler ve Teminatlar.....	63
Tablo 17: Katılım Bankalarının Sektördeki Payı (Milyon TL)	69
Tablo 18: Katılım Bankalarının Toplanan Fonlar Açısından Payı (Milyon TL).....	70
Tablo 19: Katılım Bankalarının Kullandırılan Fonlar Açısından Payı (Milyon TL)	71
Tablo 20: Katılım Bankalarının Öz Kaynak Gelişimi (Milyon TL)	72
Tablo 21: Katılım Bankalarının Şube ve Personel Gelişimi	73

Tablo 22: Katılım Bankalarının Başlıca Finansal Büyüklükleri	75
Tablo 23: Bankacılık Sektörü Finansal Büyüklükleri (Mio TL)	80
Tablo 24: Kuveyt Türk Katılım Bankası Finansal Göstergeler (Bin TL) ...	82
Tablo 25: Türkiye Finans Katılım Bankası Finansal Durumu	85
Tablo 26: İslami Finans Sektörünün 2025 Yılı Hedefleri	87
Tablo 27: 2025 Yılı Hedeflerine Ulaşma - Senaryo 1	87
Tablo 28: 2025 Yılı Hedeflerine Ulaşma - Senaryo 2	88
Tablo 29: 2025 Yılı Hedeflerine Ulaşma - Senaryo 3	89

ŞEKİLLER

Şekil 1: 2019 - 2020 Toplanan Fon Miktarının Değişimi (Milyon TL) 30

Şekil 2: 2019 - 2020 Kullanılan Fon Miktarının Değişimi (Milyon TL)..... 31

Şekil 3: Katılım Bankalarının Fon Kullanırma Faaliyetleri (2010-2014) 49

Şekil 4: Karz-ı Hasen İşlemi Aşamaları..... 62

Şekil 5: 2013 - 2017 Katılım Bankalarının Aktif Kalite Oranları 81

GİRİŞ

Tarih boyunca insanlar paranın olmadığı dönemlerde dahi yaşamlarını sürdürmek için mal değiş-tokuşu yapmışlardır. Zaman içerisinde parasal faaliyetler genişleyerek sarrafları ortaya çıkarmıştır. Osmanlı döneminde sarraf, paraların değiş tokuşunu gerçekleştiren kişilere verilen addır. Parasal faaliyetlerin başlamasıyla birlikte toplumda ekonomik faaliyetler artmaya başlamış. İnsanların geliri arttıkça tasarruf ve yatırım yapma eğilimleri artmıştır. Ekonomik faaliyetler sayesinde bireyler yatırımlara yönelerek kar elde etmeye başlamıştır. Bankaların faaliyet göstermeye başlamasıyla birlikte bireyler ellerinde tuttıkları paraları güvence altına almak, faiz elde etmek gibi amaçlarla bankalara yatırmaya başlamışlardır. Toplumdaki bireylerin tümü eşit gelir düzeyinde olmadığı için nakit paraya ihtiyacı olan kişiler bankaya yatırılan fonları faiz karşılığında kullanmaktadır. Bu durumda bankalar fon ihtiyacı olanlar ile fon arz edenler arasında aracı bir kurum görevi görmektedir. Fonunu bankaya kullandıran kişiler belirli bir miktarda faiz alırken, banka bu fonu kullanan kişilerden kullanma bedeli almaktadır.

Faiz, kişilerin çalışmadan elde ettiği bir kazanç olduğu için bazı kesimler bu durumdan rahatsız olmuştur. Faizin haksız bir kazanç yolu açtığını savunan kişiler fonlarını ekonomik faaliyetlerde kullanmak yerine ellerinde tutmayı tercih etmişlerdir. Bu durum ekonomiyi olumsuz etkileyerek fonların atıl kalmasına neden olmuştur. Toplumun faizi istemeyen kesiminin tutumları faizsiz bankacılık anlayışını meydana getirmiştir. Toplumun faizi kabul eden ve yanlış gören kesimleri için faaliyetleri iki farklı banka gelişim göstermiştir. Fonunu elinde tutmak yerine bankaya kullandırmanın bedelini isteyen kesimler mevduat bankacılığını, İslam dini emir ve yasaklarına uygun şekilde fonlarını kullandırmak ve yatırım yapmak isteyen bireyler ise katılım bankacılığını tercih etmişlerdir. Katılım bankacılığı ve mevduat bankaları müşterilerine fonları saklama, EFT, havale, kasa gibi hizmetler sunmaktadır. Ancak bu iki bankanın fon toplama ve fon kullandırma işlemleri tamamen birbirinden farklıdır. Katılım bankalarında müşteri ve banka arasındaki güvene dayalı

olarak kar-zarar ortaklığı sistemi benimsenmiştir. Bir yatırımdan zarar edildiğinde banka kazanamadığı gibi müşteri de kazanamamaktadır. Mevduat bankalarında ise yatırımın karı veya zararı önemli değildir. Banka ve mevduat sahipleri fonlarını kullandırmaları karşılığında, faiz almaktadırlar.

Faizsiz bankacılık sistemi Türkiye’de ve dünyada farklı şekillerde gelişme göstermiştir. Türkiye’de günümüzde altı adet katılım bankası müşterilerine hizmet vermektedir. Türkiye Katılım Bankaları Birliği bu konuda faaliyetler ve araştırmalar yaparak bankalara destek olmaktadır. Faizsiz bankacılık anlayışı sadece İslam dinini kabul eden ülkelerde kalmayıp dünyada yeni bir bankacılık anlayışı olarak yayılım göstermiştir. Dünya’da 1975 yılında kurulan İslami Kalkınma Bankası ülkeler için faizsiz bankacılık alanında bir dönüm noktası olmuştur.

Tezin birinci bölümünde, faizsiz bankacılık anlayışının ortaya çıkışı ve gelişimi anlatılırken, ikinci bölümünde öncelikle Türkiye’de genel anlamda bankacılık sektörünün gelişim dönemleri ve katılım bankacılığına geçiş ile beraber dünyada katılım bankalarının rolü ve katılım bankacılığı alanında gelişim gösteren ülkeler ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise Türkiye’de katılım bankalarının fon kullandırma ve fon toplama yöntemleri ele alınmış olup, bu yöntemlerin Türkiye’de ne kadar etkin işlediği ve Türkiye ekonomisindeki payları gösterilmeye çalışılmıştır. Son olarak katılım bankalarının 2025 yılında ulaşabileceği rakamlar tablo halinde verilmiş, bu rakamlara ulaşabilmek için yapılması gereken stratejiler aktarılmaya çalışılmıştır.

1. BÖLÜM

İSLAMİ FİNANS KAVRAMI VE ORTAYA ÇIKIŞI

1.1. İslami Finans Kavramı

İslami finans, ekonomik faaliyetlerde emir ve yasakları göz önünde bulunduran, helal kazancı savunan, kapitalizmin abartılarını sevmeyen, gerek ekonomik gerek sosyal hayatın içerisinde çıkabilecek sorunları engellemeye yönelik sadece Müslümanların değil tüm insanların refahı için emir ve yasaklarından ödün vermeyen ancak katılımının yanında bir o kadar da esnekliğe sahip bir sistemi ifade etmektedir (Alım, 2017: 1-2).

İslami finans kavramının ortaya çıkışını, dini sebeplerin yanında kapitalist sistem ve sosyalist sistemin sağladığı görülmektedir. Sosyalist sistemde kar ve faiz uygulamalarının üretimi ve ekonomiyi olumsuz etkilediği savunulurken, kapitalist sistem kar ve faizi ekonomi için gerekli bulmaktadır. Kapitalist sistemdeki bu anlayış, toplumdaki zengin ve fakir arasındaki ayrımı arttırarak gelir dağılımı arasındaki uçurumun açılmasına neden olmaktadır. Kapitalist ve sosyalist sistemin iki zıt kutup olduğu görülmektedir. Tarih boyunca bu anlayışları reddeden ve kabul eden görüşler öne sürülmüştür. Bu iki sisteme karşı faizi ve hak edilmemiş kazançları reddeden İslami finans kavramı ortaya çıkmıştır (Görmüş, 2018: 7-9).

İslami finans kavramı, helal ve haram kavramlarının çerçevesinde şekillenen faizin, haksız kazançların ve israfın kesinlikle yasak karın ise serbest bırakıldığı, devlet ve özel olmak üzere mülkiyetin karma olduğu bir finans sistemini ifade etmektedir (Dinçer ve Yüksel, 2018: 559-562).

İslam dinine göre kar ve faizin tanımlarını vermek gerekirse; kar, toplumun sermayeyi işlemesiyle ortaya artı bir değer çıkaran, zarara uğradığında yine toplumun etkilendiği teşebbüs faktörü ile sağlanan gelir olarak görülmektedir. Faiz ise, topluma pozitif bir değer kazandırmayan, zarara uğradığında doğrudan toplumu etkileyen, müteşebbis faktörü olmadan elden edilen gelir olarak kabul edilmektedir. Bu kavramın 1980

yılından sonraki dönemde etkili olmaya başladığı görülmektedir (Sarı, 2010: 20-22).

İslami finans kavramı ile ilgili çeşitli tanımlar olduğu görülmektedir. İslami finansın, genel olarak Kur'an-ı Kerim'deki yasak ve emirlerle sünnet uygulamalarından oluştuğunu öne sürülmektedir. Ancak bu kavramın tanımlarında daha özele inildiğinde ekonomideki davranışların İslam dininin yasakları ve emirleri doğrultusunda belirlenmesi gerektiği ve toplumun davranışlarının bu doğrultuda düzenlenmesi gerektiği savunulmaktadır.

İslam dini, bireylerin ibadetlerinin dışında da hayatlarının her alanında dine uygun olarak davranmasını emretmektedir. Bu nedenle de kişilerin ekonomik, dini ve sosyal yaşamlarında da bu emir ve yasaklara uymaları gerekmektedir.

Türkiye'de İslami bankaların tarihi 1913 yılında Adapazarı İslam Ticaret Bankasının açılmasına dayanmaktadır. Türkiye'de İslami bankacılık 1934 yılında Özel Finans Kurumları (ÖFK) ile yaygın hale gelmeye başlamaktadır. İslami bankacılık faaliyetlerine gösterilen ilgi 2000'li yılların başlarında artış göstermiştir. 2000'li yıllarında başında ortaya çıkan kriz nedeniyle bankacılık faaliyetlerinin yeniden düzenlenmesine karar verilmiş ve bu yönde adımlar atılmıştır. Bu yıllarda ÖFK'larının payı bankacılık sektöründe %1 seviyelerine ulaşmıştır (Özdemir ve Aslan, 2017: 7).

İslami bankalar, İslam dininin emir ve yasakları doğrultusunda ortaya çıkmıştır. İslami bankaların ortaya çıkış nedenlerinden en önemlisi faiz yasağıdır. Dünyada İslami finans kurumları ilk olarak Hindistan'da faizli sisteme karşı faizsiz bir sistem oluşturma çabasıyla 1940'lı yıllarda ortaya çıkmıştır. Faizsiz bir banka sistemini hayata geçirebilen ilk banka Mısır'da kurulan Tasarruf Bankası olarak kabul edilmektedir. Bu yıllardan sonra diğer Müslüman ülkelerde ve dünyanın her yerinde faizsiz sistem ile işleyişini sürdüren kurumlar ortaya çıkmaya başlamıştır. İslami bankacılığın gelişimi üç aşamada incelenmektedir. İlk aşama 1972-1975 yılları arasında petrol fiyatlarındaki ani artışa bağlı olarak likidite miktarının bol olduğu doğuş dönemidir. İkinci aşama ise Arap Körfezi'nden İngiltere'ye kadar İslami bankaların yaygınlaşma aşamasıdır. 1976-1983 dönemini kapsayan

bir dönemdir. Son aşama ise 1983 yılından günümüze kadar olan dönemi kapsamaktadır. Bu dönemde faiz oranlarında artış, dolar kurunda artış gibi nedenlerle ekonomik gerileme yaşanmıştır. Bu gerilemeye rağmen Türkiye, İran, Hindistan gibi ülkelerde faizsiz bankalar açılmıştır (Cüre, 2017: 3-5).

1.1.1. İslami Finans Kavramının Dini Anlamı

Her milletin kendine ait bir inanç sistemi ve kutsal kitabı bulunmaktadır. Müslüman olan bir halkın dini İslam, kutsal kitabı ise Kur'an-ı Kerim'dir. İslami finansın dini açıdan anlamı ise Hz. Muhammed'in (sav) insanlığa buyurmuş olduğu uygulamalar, kutsal kitap olan Kur'an-ı Kerim'de geçen emir ve yasaklardan oluşmaktadır. Bu yasaklar ve düzenlemeler ile toplumun düzene girmesi amaçlanmıştır. İslam dininin faiz ve haksız kazançları yasaklandığı bilinmektedir.

Kur'an-ı Kerim'de faiz ile ilgili ayetler bulunmaktadır. Bu ayetlerden bazıları aşağıda verilmiştir.

“Faiz yiyenler, ancak şeytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar. Bu onların “ alış veriş de faiz gibidir ” demelerinden dolayıdır. Oysa Allah alışverişi helal, faizi haram kılmıştır...” (Yazır, 2000: 48).

Resûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:

“Miraca çıkartıldığım gece, karınları evler gibi (şişmiş) bir grubun yanına vardım. Onların karınlarında, ta dışardan görülen yılanlar vardı. Bunlar kimlerdir ey Cebrail? dedim. Bunlar, faiz yiyenlerdir, dedi” (Sorularla İslamiyet, 2002).

Kur'an-ı Kerim'in ilerleyen bölümlerinde ise aşağıdaki ayete yer verilmektedir:

“ Ey iman edenler! Kat kat arttırılmış olarak faiz yemeyin” (Yazır, 2000: 67).

İslam dini sadece faiz konusunda yasaklar getirmemiştir. Kur'an-ı Kerim'de faize bağlı olarak bazı yasaklar getirilmiştir. Kur'an-ı Kerim, stokçuluğu, borç temelli senetleri, spekülasyonu, aşırı belirsizliği uygun görmemektedir (Baykara, 2012: 16-17).

1.1.2. İslami Finans Kavramının Sosyal ve İktisadi Anlamı

İslami finans kavramının sosyal yönden anlamı, faizin getirdiği ek gelir zengin ve fakir arasındaki uçurumu açmaktadır. Bu durum ise toplumun refahını ve düzenini bozarken, gelir dağılımındaki adaletsizliğinde sebeplerinden biri olarak görülmektedir. İslami finans sisteminin temel amaçlarından biri de gelir dağılımında ki adaletsizliğin ortadan kaldırılmasıdır. Faiz ile birlikte ortaya çıkan haksız kazanç ortadan kalktığında bu adaletsizlik son bularak toplumun huzuru ve düzeni sağlanacaktır. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde gelir dağılımındaki adaletsizliğin azaltılarak toplumun refahını yükseltmek ve sosyal barışı sağlamak amacıyla “faizsiz bankacılık veya faizsiz finans sistemi” benimsenmeye başlamıştır (Kervan, 2018: 11-13).

İslami finans kavramının iktisadi yönünü anlamak için 1970’li yıllardaki petrol fiyatlarındaki ani artışlara bakılmaktadır. 1970’li yıllardaki petrol fiyatlarındaki yükseliş İslam ülkelerini ekonomik bir işbirliğine yöneltmiştir. Bu işbirliği sayesinde ülkeler haksız kazançta yol açmadan petrol fiyatlarındaki yükselişe bağlı olarak büyümeyi kendilerine amaç edinmişlerdir. Ancak bu büyüme için İslami kuralları ihlal etmeyen bir sisteme ihtiyaç duyulmuştur. Bu yeni sistem arayışı İslami finans kavramını ortaya çıkarmıştır (Yıldırım, Gedikli ve Erdoğan, 2016: 159-160).

1.2. İslami Finansın Felsefesi

Her ekonomik bilginin çerçevesinin çizilmesi, somut bir hale getirilmesi ve sürekli hale getirilmesi bir felsefi temele dayandırılarak olmaktadır. İslami finasta gerçekleşen ekonomik faaliyetlerde bir felsefi temele dayandırılmaktadır. İslami finansın felsefi temeli “değer maksimizasyonu” kavramına dayanmaktadır. Bu kavram İslam dini ile hayat arasında belirlenen sınırlar ile somut hale gelebilmektedir. İslami finans Kur’an-ı Kerim’de geçen yasak emirlere uymayı gerektiren, bu kurallara uyulduğunda hem gerçek hayatını hem de ahiretini maksimize etmeye yarayan bir sistemi ifade etmektedir. İslami finansın felsefesi bu kurallara ve emirlere uyarak İslami finans yöntemlerini araştırmayı ve yeni yöntemler bulunmasını önermektedir (Sili ve Çürük, 2013: 104-105).

İslami insan; Allah, insanlar ve dünya arasındaki üçlü ilişkiden doğmaktadır. Bu insanlar hayatlarını Allah'ın emir ve yasaklarına göre uyarlamaya çalışmaktadır. Ölümden sonraki hayatını maksimize etmenin peşinde olan insanlar bu emir ve yasakları uygulamaktadır. Farklı düşünürler İslami finansın felsefesini açıklamak amacıyla bazı kavramlar üzerine yoğunlaşmaktadır. Hurşid Ahmet, İslami finansı tevhid, rububiyet, hilafet ve tezkiye kavramlarıyla tanımlamıştır. Tevhid, Allah'ın dünyanın tek yaratıcısı olduğunu ve kullarının hepsine eşit davrandığını anlatırken, insanların sosyal, ekonomik ve dini hayatlarının birbiriyle iç içe geçtiğini anlatmaktadır. Elimizin altında olan her şeyi Allah'ın yarattığını ve sıkıntıya girildiğinde yine başvurulması gereken bir kapı olarak Allah'ın varlığını anlatan kavram ise rububiyettir. Hilafet kavramının sözlük anlamı birinin yerine geçmek olarak bilinmektedir. Hilafet kavramı, insanların dünyaya öylesine getirilmediğini, Allah'ın kullarına buyurmuş olduğu emir ve yasakları insanlara göstermek üzere getirildiklerini anlatmaktadır. Son olarak tezkiye temizlenmek, kötülüklerden arınmak anlamına gelmektedir. İnsanların bilerek veya bilmeyerek yapmaması gereken şeylerden temizlenmesi anlamında kullanılmaktadır (Çürük, 2013: 8-10).

İslami finans sistemi İslam dininin ahlak ilkelerine göre yasak ve emirler koymuşsa da sistemin diğer ülke ve dinlerde de kullanılmaya alanı görülmektedir. Ahlaki bir sistem olan ve yatırımlarıyla sosyal sorumluluk projelerini andıran bu sistem ahlaki temellere dayandırılmaktadır (Sürücü, 2018: 3-4).

1.3. İslami Finansın Ortaya Çıkışı

İslam dininin başlangıcının altıncı ve yedinci yüzyıllarda Ortadoğu'da olduğu görülmektedir. Bu dönemde İslamiyet ile birlikte aslında İslami finansın da temelleri atılmıştır. Dünyada ticaretin yaygınlaşmaya başlamasıyla tüccarların verdiği faizsiz kredilerin dışında başka bir sistem geliştirilmemiştir.

Ticaretin gelişmesiyle birlikte İslam dininin emir ve yasaklarına uygun bir sistemin olması gerektiği kabul edilmiştir. 1960'lı yıllarda faizsiz finans alanında gelişmelerin yaşanmasıyla modern anlamda İslami finans sistemi

oluşmaya başlamıştır. 1963 yılında Mit Gharm adıyla Mısır'da kurulan banka ilk İslami banka özelliğini taşıırken, bankanın özelliği kar paylaşımı esasına dayanmasıdır. Bu bankayı 1971 yılında Mısır'da kurulan Nasır Sosyal Bankası takip etmiştir. Nasır Sosyal Bankası o dönemin ilk faizsiz yatırım bankası olarak bilinirken, günümüzde ise ilk katılım bankası olarak bilinmektedir (Halk Yatırım, 1997).

Modern anlamda İslami finans sistemi Cidde'de 1975 yılında kurulan İslam Kalkınma Bankasının da açılmasıyla gelişimini sürdürmüştür. İslam Kalkınma Bankası, İslam ülkeleri arasında dine uygun olarak ticareti geliştirmek, karlı yatırımlara destek olmak, araştırma ve eğitim çalışmalarına destek verme amacını taşımaktadır (Türker, 2010: 10-12).

İslami finans sisteminin oluşmasında bazı faktörler etkili olmaktadır. Bu faktörler arasında dini, ekonomik ve sosyal nedenler bulunmaktadır. Dini nedenler arasında, bu sistemin oluşmasındaki en önemli etken İslam dininde faizin haram olarak kabul edilmesidir. Ekonomi içerisinde üreten ve tüketen gruplar bulunmaktadır. Bu durumda ekonomik faaliyetlerin İslam dini kurallarına uygun yapılması gerekmektedir. Bu nedenle İslami finans sistemi kullanılmaya başlanmıştır. İslami finans Müslüman ülkelerin yanında diğer dinleri benimseyen ülkelerde de kabul görmektedir. Diğer faktör olan ekonomik nedenlerin altında ise petrol fiyatlarındaki artış ile petrol elinde bulunduran ülkelerin bu kaynağın diğer ülkelere kaymasını engellemek ve ekonomide verimliliğin kontrolünün sağlanması yatmaktadır. Son olarak sosyal nedenler arasında farklı gelir grupları arasındaki gelir dağılımındaki eşitsizliğin azaltılması, toplumun refah seviyesinin yükseltilerek sosyal barışın ve adaletin sağlanması hedeflenmektedir (Pehlivan, 2016: 300-302).

İslami finans sistemine göre işleyen bu yapıda “faizsizlik” prensibi esas alınmaktadır. Bu prensibe göre de müşteriye kar payının kesin olarak oluşacağını taahhüt etmeden müşteriye ihtiyaç duyduğu malı peşin olarak alıp kendisine vadeli olarak satmak kabul görmektedir. Bu sistemin yapı taşlarını 2013'ün son çeyreğinde katılım bankalarının açılmaya başlaması oluşturmaktadır (Nakiboğlu ve Levent, 2018: 179-180).

İslami finans sisteminde ise tasarruf sahiplerinin kullanmayıp bankaya yatırdıkları varlıklarının belirlenen vade tarihinde alınmaması gibi bir durum söz konusu olmamaktadır. İslami finans sistemi ile klasik bankacılık sistemi ayıran en önemli özellikte bu durumdur. İslami finans sisteminde tasarruf sahiplerine kar payı verilmektedir. Bu sistemin diğer ayırt edici özelliği ise tasarruf sahipleri bankalara para yatırdığında kar payı alacağı kesin değildir ve yatırdıkları paradan zarar edebilme durumları söz konusu olmaktadır (Yüksel, 2016: 157).

İslami finans sisteminin diğer sistemler içinde daha iyi bir seçenek olarak görülmesinin nedeni faiz kısıtlamasının bulunmasıdır. İslami finans sistemi 2008 yılında yaşanan krizin ardından dünyayı etkisi altına almış olan kapitalizmin aşırılığında yorulan dünyaya bir seçenek olmuştur. İnsanı hor gören konvansiyonel sistemden bıkan insanlar İslami finans sistemi ile bir ümitli bekleme içine girmiştir. İslami finans sistemi insanları önemseyen, adaletli ve düzenli olmayı kabul eden bir yapıyı içermektedir. İslami finans sistemin dünyada yaşanan krizlerin ekonomide yol açtığı sorunlara rağmen istikrarlı bir büyüme süreci sürdürmeyi başarabilmiştir. Bunun nedeni faizsiz işlemler üzerine kurulmuş olan İslami finans sisteminin faizdeki değişimlerden diğer sistemlerdeki gibi etkilenmemesidir. 2008 ve 2011 yıllarında dünyayı etkisi altına alan ekonomik krizler ile küçülmeler yaşanmış, bu küçülmelere karşı İslami Finans Kurumlarının göstermiş olduğu istikrar toplumun İslami finans sistemine olan güvenin artmasını sağlamıştır. Günümüzde tüm dünyayı saran konvansiyonel sisteme karşı İslami finans sistemi daha zayıf bir halka olarak gözükmektedir. Bu nedenle dünyayı konvansiyonel sistem kadar etkisi altına alamamış olan İslami finansın etkin bir şekilde işlediği savunulamaz (Alım, 2017: 1-2).

İslam finans sistemi zaman içerisinde gelişim tüm dünyada yayılım göstermiştir. Bu sistemin gelişim aşamaları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 1: İslami Finans Sisteminin Yıllara Göre Gelişimi

YIL	KONU	ÖZELLİK
1970	Sami Homoud asimetrik risk problemlerini ele almaya başlamıştır.	Murabaha yöntemi İslami finans alanında öne çıkmıştır.
1980-1983	Malezya'da ilk İslami banka kuruldu. Kısa vadeli fonların önemi arttı.	İlk defa devlete ait faizsiz menkul kıymet ihracı gerçekleştirilmiştir.
1990-1994	Geleneksel bankalar İslami bankaları benimsemeye başladı.	HSCB, Citibank gibi bankalar kurulmaya başlandı.
1994-2001	İlk defa İslami Piyasa Gösterge Oranı belirlendi.	Bu gösterge sayesinde fon tedarik edenler getirilerini belirledi.

Kaynak: Çelik, 2016: 165.

1.4. İslami Finansın Genel Amaçları

İslami finansın ortaya çıkışında dört farklı amaç önem arz etmektedir. Bu amaçlara sırasıyla bakıldığında; ilk olarak sosyoekonomik adaletin sağlanmasıyla toplumdaki bireyler arasındaki adaletin sağlanacak olması toplum açısından olumlu bir gelişme olacaktır. Diğer bir amaç toplum refahına katkı ve sermayenin tüm kesimlere dağıtılmasıdır. Bu amaç ilk sırada sayılan sosyoekonomik adaletin sağlanması amacı ile yakın ilişki içerisindedir. Toplumda sosyoekonomik adalet sağlandığında bireylerin eline geçen gelirin daha eşit bir şekilde dağıtılması gerçekleşerek toplumdaki refah seviyesinde artış yaşanacaktır.

1.4.1. Sosyoekonomik Adaletin Sağlanması

İslam dini insanların haksız kazancına, sömürüye ve adaletsizliğe sebep olacak her türlü ekonomik faaliyeti yasaklamaktadır. Yapılan bir ekonomik faaliyet kişilerin zarar görmesine neden olmamalıdır. Bir tarafın zarar görmesine neden olan faaliyetler kişiler arasındaki güvenilirliğe ve bilgi eksikliğine neden olmaktadır (Akın ve Ece, 2010: 3).

Adalet kavramının tanımını yapmak oldukça güçtür. Bu kavram ile ilgili oldukça fazla tanımlar olmasına rağmen kesin bir tanımı olmadığı sonucuna

varılmıştır. Adalet kelimesini bireylere eşitlik, hak kavramlarını çağrıştırmaktadır.

Sosyoekonomik adaletin sağlanması toplumdaki bireylerin yetenekleri doğrultusunda istihdam edilmesiyle sağlanabilmektedir. Ekonomide adaletin sağlanmasına yönelik bir örnek verilerek açıklanabilir. Makine mühendisliği mezunu bir gencin manavda çalışması sosyoekonomik adaletin sağlanmadığının göstergesidir. Makine mühendisliği alanında bilgi sahibi kişi hem manavdaki görevinde başarılı olamayacak hem de hak etmiş olduğu ücreti alamayacaktır. Sonuç olarak bireylerin kendi istekleri ve alanlarına yönelik istihdam alanlarının açılması sosyoekonomik adaletin sağlanmasında önemli bir rol oynayacaktır (Finans Web, 2019).

Bireylere fırsat eşitliğinin sağlanması, ülkedeki her bir bireyin aynı refah düzeyine ulaşması anlamına gelmemektedir. Toplumdaki herkes aynı refah düzeyine sahip olmasa da en azından bireylerin yaşamlarını devam ettirebilmesini sağlayan asgari ihtiyaçlarının karşılanmasında onlara yardımcı olacaktır. Bu sayede bireyler ekonomide risk alma konusundaki çekimserliklerini biraz da olsa azaltarak, daha istekli olacaktır (Parlakkaya ve Çürük, 2015: 64).

1.4.2. Toplum Refahına Katkı ve Sermayenin Tüm Kesimlere Dağıtılması

Gelişmiş ülkelerde refah düzeyinde sorunlar yaşanabilmektedir. Türkiye'nin refah seviyesinde yakın gelecekte bazı sorunlar yaşanması beklenmektedir. Ancak ülkemizde sosyal bir refah devleti olma konusunda pek çok düzenlemenin mevcut olduğu görülmektedir. Sermayenin tüm kesimlere eşit ve adil bir biçimde dağıtılması toplumun refah seviyesinin yükselmesindeki en önemli amaçları arasındadır. Güven üzerine temellenen İslami finans sisteminde her bireyin kendi yetenekleri, çabasına bağlı olarak toplum refahından faydalanmasına yardımcı olarak, sermayenin bir elde veya birkaç kesimde toplanıp dolaşmasını engellenmeye çalışılmaktadır (Parlakkaya ve Çürük, 2015: 65-66).

İslam dini dünya üzerine bulunan her kişinin haklı ve adaletli bir kazanç sağlamasını uygun görmektedir. Sermayenin tek bir elde toplanması

toplumun düzenini bozmaktadır. Fakir olan bireyleri daha da fakirleşmesine, zenginlerin ellerinde ki malların ise daha da artmasına yol açmaktadır. Bu nedenle bireyler arasındaki gelir uçurumu giderek açılmaktadır.

Bir toplumda refah seviyesinin yükselmesi için bireylerin yaşam koşulları, gelir seviyeleri ve daha birçok etken rol oynamaktadır. Refah düzeyinde ki yansımalar toplumu olumlu yönde etkilemektedir. Bir toplumun refah seviyesindeki artış, o toplumda yoksulluğun azalmasına ve dolayısıyla da işsizliğin azalmasına yol açmaktadır.

Ekonomide üretici ve tüketicilerin talep ve arzlarına göre mal üretilerek ve uygun bir fiyat belirlenerek toplumsal refaha katkı sağlanmaktadır. Burada dikkat çekilmesi gereken husus bireylerin birbirlerinin hakkına gasp etmeden uygun düzeyde davranmasıdır (Rakıcı ve Kurşun, 2016: 150).

1.4.3. Serbest Piyasa Yapısının Tesisi

Serbest piyasa ekonomisi basitçe tanımlandığında, alıcı ve satıcının piyasada karşılaştığı fiyatların belirlenmesinde devletin müdahalesinin olmadığı bir ekonomiden söz edilmektedir. Bu ekonomide kaynaklar rekabete ve özel sektöre göre dağıtılırken, devletin milli hasıla içerisindeki payı azaltılmaktadır. Bu ekonominin iki önemli düşüncesi “bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler” ile ekonominin kendiliğinden dengeye geleceğini savunan bir “görünmez el”in olduğudur. Klasik ekonomistler her arzın kendi talebini yarattığını savunarak piyasa da her üretilen malın tükeneceğini ve ekonomide bir sorunla karşılaşmayacağını varsaymaktadırlar. Bu durumda ise ekonomide bir sorunla karşılaşmayacak ve piyasa kendi kendisini idare edecektir. Klasik ekonomistlerle devlet müdahalesinin olmadığı politikaların uygulanması gerektiğini düşünmektedir (Kazancı, 2016: 162-163).

1.4.4. Evrensel Kardeşlik Duyusunun Geliştirilmesi ve Karşılıklı Dayanışmanın Temini

Hz. Muhammed (sav) İslam dinini inşa ederken hiçbir şekilde din, dil, ırk ayrımı yapmadan bütün müminleri kardeş ilan etmiştir. Bu durum, müminlerin kardeş ve beraberlik duygusu güçlendirerek, dayanışma ve

yardımlaşmanın önünü açmaktadır. İslam dininde kardeşlik ve dayanışmanın önemini Kur'an-ı Kerim'deki ayetlerde açıklamaktadır. Cahiliye döneminde bazı ayrışmalar yapılmış, toplumdaki bireylerin bazıları kendilerini diğer bireylerden üstün tutma gibi ırkçı eğilimlerde bulunmuştur (Bayır, 2018: 94-96).

Kur'an-ı Kerim şu ayetle müminleri uyarmaktadır:

“... Yine siz, bir ateş çukurunun tam kenarında idiniz de o sizi oradan kurtarmıştı. İşte Allah size ayetlerini böyle apaçık bildiriyor ki doğru yola eresiniz” (Yazır, 2000: 67).

İslam dini hayatın topluma yüklediği zorlukların birlik ve beraberlik ile aşılabacağına inanarak yardımlaşma ve dayanışmayı hayatın merkezine yerleştirmektedir. Bu konuda İslam dini dayanışmayı ahlaki ve dini bir görev kabul etmektedir. İslam dininde dayanışma ve yardımlaşmanın bir çok örneği bulunmakla beraber, ilk örneği Mekke'den Medine'ye hicret eden Hz. Muhammed ve muhacirlere tüm imkanlarını kullanarak yardım etmeleri kabul edilmektedir (Kıyak, 2017: 2500-2501).

Kur'an-ı Kerim'de bu yardımlaşmanın önemsendiği aşağıdaki ayetten anlaşılmaktadır.

“Onlar hicret edip yanlarına gelenleri severler” (Yazır, 2000: 547).

1.5. İslami Finansın Temel İlkeleri

İslami finansın ortaya çıkış nedenlerinden birinin Kur'an-ı Kerim'deki yasak ve emirlere uyulması olduğu yukarıda yapılan açıklamalarda belirtilmiştir. Bu yasak ve emirler arasında faiz yasağı, haram kazanç yollarının yasak olması, şans ve kumarın yasaklanması, belirsizlik içeren faaliyetler ve spekülasyonun olmaması bulunmaktadır.

1.5.1. Faizin Yasak Olması

Faiz kavramı ilk çağlara dayanmakta olup, para ile ilgili faaliyetlerin olduğu her yerde ön planda olmuştur. Yapılan araştırmalara göre dünyadaki en eski mesleğin para ticareti olduğu bilinmektedir. İslam dini faizi yasaklayarak haksız kazancın önüne geçmeyi hedeflemiştir. Ancak faiz yasağı sadece İslam dinine özgü bir yasak olmayıp, diğer ülkelerde de faiz

ile ilgili kısıtlamalar ve yasaklar bulunmaktadır. Örnek olarak, Hindistan hükümdarı Manu ve Babil hükümdarı Hammurabi'nin bu konudaki kısıtlamaları vardı. Manu, ülkesinde yıllık faiz oranına sınırlamalar getirmiş, Hammurabi ise borçlanma oranlarındaki faize ilişkin kanunlar çıkarmıştı (Kelleroğlu, 2017: 22).

Faizin yasaklanmasının altında bazı ahlaki sebepler bulunmaktadır. Bu sebeplerden ilki faizin tembelliğe neden oluşudur. Faiz mevduat sahibi olan kişilerin bankaya paralarını kullandırmalarının sonucunda ortaya çıkan bir fazlalıktır. Bu fazlalık için bireyler bir çaba sarf etmemektedir. Diğer bir neden faizin yukarıda da belirtildiği üzere çalışmadan elde edilmesinden dolayı haksız bir kazançta yol açmasından kaynaklanmaktadır. Faize beraberlik ve kardeşlik duygusu açısından bakıldığında da zararı görülmektedir. Faizin olmadığı yıllarda bireyler maddi anlamda sıkıntıya girdiğinde birbirinden karşılıksız borç istemekteydi. Ancak faiz ile birlikte bu durum ortadan kalkarak yerini verilen para karşılığında bir getirinin beklenmesi almaktadır. Bu durum kardeşlik ve birlik duygusunun zedelenmesine yol açmaktadır. Son olarak faiz borç alan ve borç veren kişilerin üzerinde farklı etkiler yaratmaktadır. Borç veren bireyler paraya ihtiyacı olmadıkları ve karşılığında parasının üzerine gelir elde edeceği için mevduatlarını kullandırmaktadır. Borç alan bireyler için ise durum tam tersidir. Kişi maddi bir sıkıntıya düştüğü için başka bir kişinin parasını üzerine faiz eklenerek kullanmaktadır. Bu kullanım karşılığında ise daha fazla maddi sıkıntıya girmektedir. Dolayısıyla faiz fakirden zengine doğru bir transfer olmaktadır (Sürücü, 2018: 9-10).

İslam dinine göre insan, hayatta bir iktisadi insan gibi değil, “*Allah’ın ipine sınıksız sarılıp ayrılmayan*” bir insan gibi davranmalıdır. Bu insana Homo-Islamicus yani Müslüman insan modeli denmektedir. Bu modelde ki insan Allah’ın emir ve yasaklarına, ahlak ilkelerine uygun yaşayan bir insan olmaktadır. Homo-Islamicus’ta servet elde etmeye izin verilmektedir, ancak bu serveti kazanırken spekülasyona, haksız kazançta, şans ve kumar oyunlarına yer yoktur (Sarı, 2010: 4-5).

Kur’an-ı Kerim’de faiz anlamına gelen sözcük “riba”dır. Türkçe’de kullanılan faiz kelimesi de Arapça kökenli olup, riba kelimesi ile eş anlamda

kullanılmaktadır. Riba sözlük anlamı olarak çoğalma, artma anlamına gelmektedir. Faiz günümüzde paranı kullanmayı başkasına kullandırmanın değeri olarak ifade edilmektedir. İslam hukukunda faiz hem para borçlanmalarında hem de mal borçlarında ortaya çıkarken, günümüzde sadece para borçlanmalarında ortaya çıkmaktadır.

Örnek vermek gerekirse bir kişiye borç olarak verilen 200 TL bir ay sonra 220 TL olarak alınırken, yine borç olarak verilen 1 kilo arpa, bir ay sonra 1,5 kilo arpa olarak geri alınmaktadır. Bu durumda İslam hukukunda ki faizin günümüzdeki faize göre daha kapsamlı olduğu görülmektedir (Görmüş, 2018: 7-9).

İslam dininde faiz kesin bir dille yasaklanmıştır. Kur'an-ı Kerim'de ayet ve hadislerde faizin haksız bir kazanç olduğu belirtilmiştir. Faiz elimizdeki paranın artışında yasaklanmış olup ticaret faaliyetlerinde serbest bırakılmıştır. İslamiyet öncesi döneme bakıldığında katlı ve katsız faiz anlayışının hakim olduğu görülmektedir. Bu dönemde zengin ve fakir arasındaki gelir farkı giderek açılmıştır. Fakir olan kesim zenginden aldıkları borçları ödeyemedikçe borcun üzerine faiz giderek katlanmış ve ellerindeki her şey gitmiştir (Eskici, 2007: 7-9).

Faizin yasak olduğuna dair birçok hadis ve ayet bulunmaktadır. Hz. Muhammed ve Sahabe arasında bir konuşma geçmektedir. Bu konuşma aşağıda verilmiştir.

Hiz. Muhammed (sav) : “ Yedi helak edici günahdan kaçın ”.

Sahabe: “ Ey Allah'ın Resulü onlar nelerdir? ” diye sorduğunda Hiz. Muhammed şu cevabı verir:

“Allaha ortak koşmak, büyü yapmak, dinen öldürülmesi gerekenin dışında kanı haram kılınan birini öldürmek, faiz yemek, yetim malı yemek, savaşta cepheden kaçmak, iffetli ve namuslu kadınlara iftira etmek” (Karahana ve Ersoy, 2016: 97-98).

Hiz. Muhammed veda hutbesinde:

“ Ne kadar cahiliye adeti varsa hepsi ayağımın altındadır. Cahiliyenin faizi de lağvedilmiştir. İlk kaldırdığım faiz yine akrabamızdan AbdülMuttalip oğlu Abbas'ındır. Tamamı kaldırılıp atılmıştır” buyurmaktadır (Güney, 2018: 46).

Faizin yasak olduğuna ilişkin Kur'an-ı Kerim'deki ayetlere bakıldığında;

“İnsanların malları içinde artsın diye vermiş olduğunuz herhangi bir faiz, Allah katında artmaz. Fakat Allah'ın rızasını dileyerek vermiş olduğunuz herhangi bir sadaka böyle değildir. İşte onlar, sevaplarını kat kat alanlardır” (Yazır, 2000: 409).

“Yahudilerin haksızlıklarından, çoklarını Allah yolunda menetmelerinden, yasak edilmişken faiz almaları ve insanların mallarını haksızlıkla yemelerinden ötürü, kendilerine helal kılınan temiz şeyleri onlara haram kıldık. Onlardan inkar edenlere, elem verici azab hazırladık” (Yazır, 2000: 104).

Yukarıda yazılan ayetler İslam dininin kişilerden yaşamlarında uygulamasını istendiği ve emrettiği kuralları içermektedir. Bununla beraber kişilerin toplum yararına olacak şekilde hareket etmeleri, bu yasakları ve öğütleri yaymaları beklenmektedir. Ancak bu durumun günümüzde ne derece geçerliliğini koruduğu tartışmaya açık bir konudur. Günümüz şartlarında bireyler daha çok kendi çıkarları doğrultusunda davranarak toplumun çıkarlarını yok saymaktadır. İslam dini denge de olunması gerektiğini her şeyin fazlasının zarar olduğunu savunmaktadır (Atar, 2017: 1032-1033).

Kur'an-ı Kerim'in Furkan Suresi'nde yazılanlar insanoğluna bir uyarı niteliği taşımaktadır.

“Onlar, harcadıklarında ne israf ne de cimrilik edenlerdir. Onların harcamaları bu ikisi arası dengeli bir harcamadır” (Yazır, 2000: 366).

1.5.2. Belirsizlik İçeren Faaliyetlerin ve Spekülasyonun Yasak Olması

Belirsizlik anlamına gelen garar, İslam hukukunda kesinlikle yasaklanmaktadır. Bir malın ticaretinde iki tarafında eşit şekilde bilgiye sahip olması gerekmektedir. Bir ticaret ilişkisinde alınan şeyin vadesi, türü, değeri şeklindeki özellikleri bilinerek belirsizlik içerecek durumlardan kaçınılmaktadır (Aktepe, 2012: 23).

Garar kelimesinin terim anlamı “sonuçları gizlenmiş şey” olarak geçmektedir. Garar yasağı her türlü yapılan ekonomik ilişkide bilinçli veya bilinçsiz olarak bir tarafın maddi olarak bir kayba uğramasının önüne geçmeyi hedeflemektedir. Garar yasağı Batı ülkelerindeki tüketici ve pazarı

korumak amacıyla yapılan uygulamalara benzemektedir. Bir ekonomik ilişkide taraflardan birinin herhangi bir bilgisi eksik bilmesi halinde imzalanan satış sözleşmesi aşırı garar içermektedir (Alım, 2017: 2).

Fıkıh kitaplarında garar satışına örnek olarak; havadaki kuş, kaçan at ve sudaki balık verilmektedir. Bu örneklerden sudaki balığı inceleyelim:

Bir sahil kenarında balık satışı yapmaktayken yanınıza yaklaşan birinin sizden balık istemesi karşılığında 20 TL'sini alıyorsunuz. Ancak sudaki balığı tutmanızın garantisi olmadığı gibi tuttuğunuz takdirde balığı oltadan kaçırmama ihtimalinizin de garantisi yoktur. Bu durumda karşı tarafın 20 TL'sini haksız bir yoldan almış ve haksız kazanç sağlamış olmaktadır. Aynı durumda üç ihtimal doğmaktadır. İlk ihtimal balığın tutulmaması halinde karşı tarafın parası alınmış ancak istediği malın verilmemiş olmasıdır. İkinci ihtimal aldığınız paranın daha üzerinde bir balık tutmuş olup zarar etme ihtimalidir. Üçüncü ve son ihtimal ise aldığınız paranın çok altında bir değer eden balık tutup yine haksız bir kazancı elde etmektir. Bu durumun İslam hukukunda geçerliliği yoktur ve haram sayılmaktadır (Görmüş, 2018: 14-15).

Garar yasağına Kur'an-ı Kerim'de verilen ayetler ile bakılacaktır. İlk olarak Nisa suresinin 29. Ayetinde aşağıdaki ifadeler yer verilmektedir.

“Ey iman edenler! Mallarınızı, sizden karşılıklı anlaşmadan bir ticaretten başka, haksız nedenler ve yollarla yemeyin. Ve kendi nefislerinizi de öldürmeyin! Şüphesiz Allah, size çok merhametlidir” (Yazır, 2000: 84).

Garar yasağına ilişkin diğer bir örneği aşağıda inceleyelim:

“Ey Mü'minler! Birbirinizin mallarını haksız kazanç yollarıyla yemeyin. Hak sahibi olmadığınızı pekala bildiğiniz halde, başkalarına ait malların bir kısmını, haksızca yemek için, “bu mal bana ait gibi asılsız iddialarla” dava konusu yapmayın” (Yazır, 2000: 30).

Spekülasyon bir malın fiyatının yükselmesini bekleyerek o maldan kar elde edileceğini düşünerek yapılan bir işlemdir. Eğer beklenen fiyat artışı yaşanır o malı yüksek fiyattan satarak kar elde edilmiş olacaktır. Ancak bu durumun tam tersi yaşanabilir ve malın fiyatının düşme ihtimali de göz önünde bulundurulmalıdır. Bu durumda spekülasyon risk taşıyan bir işlemdir. Spekülasyon yaparak zarara uğrayan işyerleri iflas etmiş, ülke

ekonomisi olumsuz etkilenmiştir. Bu durumda İslam hukuku bu riskli işlemi yasaklamaktadır (Yüksel, 2016: 165).

1.5.3. Haram Kazanç Yollarının Yasak Olması

İslam dini Kur'an-ı Kerim'de ve hadislerde haksız kazançlar ile ilgili faaliyetleri açıkça belirtmiştir. İslami finans, bu faaliyetlerle ilgili bir üretim veya hizmette bulunmamalıdır. Bu ürün ve hizmetler arasında tütünle ilgili ürünler, domuz eti gibi gıdalar yer almaktadır. Bu faaliyetler kapsamında ürünlerin stoklanması, pazarlanması, paketlenmesi de bulunmaktadır. İslami finansın yasakladığı diğer bir faaliyet karaborsacılıktır. Ürünlerin bekletilip fiyatları yükseldiğinde satılması da fırsatçılık yapılması anlamına gelmektedir. Ürünlerin bu şekilde fiyatlarının yükselmesini bekleyerek satmak İslam dinince uygun görülmemektedir. Bunun yanı sıra haksız bir kazanç olarak ürünlerin tek bir elde toplanması da sayılmaktadır. Piyasada ki ürünlerin bir kişi de toplanarak kişilerin sömürülmesine yol açmaktadır. Bu durum ortaya çıktığında toplumun refahı maksimize edilemeyecektir (Dinçer ve Yüksel, 2018: 565).

İslam dini Müslümanlara helal yollardan para kazanmayı emrederken, haksız kazançtan uzak durmayı öğüt etmektedir. Bu haksız kazancın elde edilmesine sebep olan durumlara bakıldığında ise faiz, kumar, ticarete yapılan hileler ve daha birçok şey sayılabilmektedir. Haksız kazanç yolları Kur'an-ı Kerim'deki sureler ile örneklendirilerek anlatılacaktır.

İlk olarak faiz, İslam dininde haram kılınmaktadır. Ancak ticaretten doğan alışverişlerin helal olduğu bilinmektedir.

Bakara suresinde şöyle buyrulmaktadır:

“Ey Mü'minler! Allah(ın emir ve yasakları)a ayrılıktan sakının. Eğer iman ediyorsanız anaparanızı alıp getireceği faizi bırakın. Yok eğer faizi terk etmezseniz Allah'a ve Peygamberine karşı savaş açtığınızı bilin. Ne (faiz alarak) zulmediniz. Ne de (faiz verici olarak) zulme uğrayınız” (Yazır, 2000: 48).

Kumar ortaya bir miktar para konularak ve birkaç kişinin toplanarak oynadığı bir tarafa kazanç sağlarken diğer tarafa zarar veren bir tür oyundur. Kumarda kazanılan para hiçbir emek ve çalışma olmadan kazanılmaktadır ve haramdır. Kumar insanın maddi ve manevi anlamda çöküşüne yol açan bir oyundur. Kumarda kaybeden kişi, parasız kalmanın ve yenilmenin

hırsıyla psikolojik anlamda kötü bir duruma düşmektedir. Nur suresinde şöyle buyurulmaktadır:

“Çirkin iş ve sözlerin mü'minlerin arasında yayılmasını arzu edenler (yok mu?) Onlara dünyada da ahirette de çok acıklı bir azab vardır. (Yasakladıklarının iç yüzünü) Allah bilir siz bilmezsiniz” (Yazır, 2000: 352).

Kur'an-ı Kerimde ticaretten doğacak olan alış veriş helal olarak görülmektedir. Bu ticaretten doğacak olan faiz ise İslam dinine göre haram görülmektedir. Bu nedenle yapılan alışverişlerden kişilerin haksız kazanç sağlaması engellenmektedir. Taraflar arasında yapılan ticaretin taraflar arasında doğru ve hilesiz olması önemsenmektedir. Yapılan ticarete malın eksik veya yanlış gösterilerek bu yoldan haksız bir kazanç sağlanması uygun görülmemektedir.

Örnek vermek gerekirse, pazardaki satıcının çürük elmaları ayırması gerekirken, ayırmayıp müşterisine satması çok doğru bir davranış değildir. Kişi helal bir kazanç sağlamamış olmaktadır. Diğer bir örnek market vb. yerlerde satılan süt ve süt ürünleri üzerinden verilebilir. Bozulmuş veya tarihi geçmiş bir yoğurdun dolaptan kaldırılmamış olmasından dolayı müşterinin bunu satın alıp parasını ödemesi helal bir kazanç sağlamayacaktır. Çünkü alışveriş yapan kişi aldığı malın sağlam olduğunu düşünerek satın alma işlemini gerçekleştirmektedir. İslam dini bu türdeki davranışlara önem vermekte ve uygun görmemektedir.

1.5.4. Şans ve Kumar Oyunlarının Yasak Olması

Türk Dil Kurumu kumar ve şans oyunlarının tanımını aşağıdaki şekilde ifade etmektedir:

Kumar, ‘ortaya para, mal vb. konularak oynanan şans oyunu; olumlu sonuç vermesi kuşkulu olmasına karşın her şeyi göze alarak girişilen iş; para karşılığı oyun oynamak’ olarak tanımlanmaktadır (Muharrem balcı, 2013)

“ Şans oyunları ise ‘önceden ödeme yapıp daha sonra şansa dayalı olarak para kazanılan piyango, loto, süper toto, at yarışı gibi oyunlar’ olarak açıklanmaktadır (Muharrem balcı, 2013).

İslam dini kumar oyunlarını, aşırı belirsizliği ve tüm şans oyunlarını yasaklamaktadır. Kumar ve şans oyunlarına verilen diğer bir ad ise maysirdir. Maysir, parasal kazanımların sadece bir şanstın, spekülasyondan ya da varsayımdan kaynaklandığı her türlü ticari faaliyet olarak tanımlanmaktadır. Şans ve kumar oyunlarında hiçbir çalışma, servet veya birikim olmadan kaybeden taraftan kazanan tarafa parasal bir aktarım meydana gelmektedir. Şans ve kumar oyunları hem ekonomik hem de toplumsal dengeyi olumsuz yönde etkilemektedir. İnsanın psikolojik ve ahlaki yönden çöküşünü sağlamaktadır. İslam dini emek verilmeden kazanılan, karşılığı olmayan bir geliri yasaklamaktadır (Erdem, 2019: 12-13).

Kur'an-ı Kerim şöyle buyurmaktadır:

“*Doğrusu insana çalışmaktan başka bir şey yoktur.*” (Yazır, 2000: 529).

2. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE VE DÜNYA'DA BANKACILIK TARİHİ

2.1. Türkiye'de Bankacılığın Gelişim Aşamaları

Türkiye'de bankacılığın gelişim aşamaları Osmanlı dönemi, Cumhuriyet dönemi öncesindeki gelişmeler, devlet bankacılığı dönemindeki gelişmeler, özel bankalar dönemindeki gelişmeler, planlı dönemdeki gelişmeler, 1980 sonrası dönemdeki gelişmeler ve 2000 yılından günümüze kadar olan dönemleri kapsayarak incelenecektir.

2.1.1. Osmanlı Döneminde Bankacılığın Gelişimi

Osmanlı İmparatorluğu'ndaki bankacılık sistemi Tanzimat dönemine kadar bir gelişme göstermemiştir. Ancak alacak- borç ilişkisi, ödeme işlemleri Roma hukukuna kadar dayanmaktadır. İslam dininin faizi yasaklaması, Sanayi Devrimine uyumun geç kalınması gibi nedenlerle bankacılık sistemi Osmanlı İmparatorluğu'nda hızlı bir gelişme sağlayamamıştır. Türkiye'de bankacılık sisteminin gelişmesi Batı ekonomilerindeki gibi ilerlese de aynı sistemliliği ve başarıyı gösterememiş, zayıf kalmıştır. Bankacılığın doğuşuna bakıldığında öncesinde değiş-tokuş işlemlerinin yapıldığını, yıllar öncesinde para icat edilmemişken mallar arasında bir değişim olduğunu ve insanların ihtiyaçlarını bu şekilde karşıladığı görülmektedir. Daha sonraki aşamalarda ise Avrupa'da sarrafların ticareti görülmektedir. Sarraf, Osmanlı paralarının değiş-tokuş işlemini gerçekleştiren kişilere verilen isimdir. Osmanlı döneminde devletin durumunun kötüye gitmesi nedeniyle sarraflar çeşitli görevler üstlenmişlerdir. Bu görevler arasında devlete ödünç para vermek, kurum ve kişilere ait tasarrufları işletmek ve çeşitli paraların değiş-tokuşunu sağlamak bulunmaktadır. Daha sonra azınlıklar tarafından üstlenilen bu görev bankerlik olarak ilerleme göstermiştir. Sarrafları takip eden bankerler para ticareti yapmış daha sonrasında para ticareti ve kredi vermek gibi işlemler bankalar yoluyla sağlanmıştır (Türkmenoğlu, 2007: 4-5).

Osmanlı döneminde Tazminat Fermanı ile birlikte bankacılık daha resmi ve kurumsal bir yapı olarak benimsenmeye başlanmıştır. Bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu'ndaki faizsiz sistem bankacılık sisteminin resmileşmesiyle faizli işlemleri ortaya çıkarmıştır. Bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu "kaime" adı verilen kağıt para basımına başlamıştır. Kaime adı verilen paralar ilk başlarda kağıtların üzerine el ile yazılarak ve mühür basılarak kullanılmıştır. Ancak bu paraların taklidinin ortaya çıkmasıyla güven sorunlarının ortaya çıkmasını önlemek adına matbaalarda basılmaya başlanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nda Tanzimat sonrasında kurulan ilk banka "Banque de Constantinople (Bank-ı Dersaadet)"dir. Bu banka İstanbul Bankası ismiyle de bilinmektedir. Banka 1847 yılında faaliyet göstermeye başlamış ve 5 yıl sonra kapanmıştır. Bu bankanın kapanmasıyla "Bank-ı Osmani" adıyla 7 yıl faaliyet gösteren bir banka İngilizler tarafından kurulmuştur. Bu banka 7 yılın sonunda isim değiştirerek faaliyetlerini yürütmüş ve devlet bankası statüsü almıştır. Banka Yeni Osmanlı Bankası olarak bilinmektedir. Yeni Osmanlı Bankası devletin iç ve dış borçlarını yöneten, devlete krediler açan kısacası devlete hizmet veren bir banka olmuştur. Bu bankaların yanında milli bankaların açılması desteklenmiştir. Mithat Paşa çiftçileri desteklemek, tarımı kaldırmak amacıyla ilk tarım kredi kooperatifini bu dönemde kurmuştur. Günümüzdeki Ziraat Bankası'nın yapı taşı olarak tarım kredi kooperatifi gösterilmektedir. Ziraat Bankasının açılması bankacılık faaliyetlerinin önünü açmış ve 1923 yılında 24 tane milli banka olduğu görülmüştür (Bozkurt, 2019: 8-10).

2.1.2. Cumhuriyet Döneminde Bankacılığın Gelişimi (1923-1933)

Osmanlı İmparatorluğu'ndan sonra son derece yıpranmış ve ekonomik anlamda çökük bir devlet olarak Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur. Savaşlarda verilen mücadeleler, ekonomik yapının çöküşe yakın olması tarım sektörünün de bu dönemde yavaşlamasına neden olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu döneminde faaliyet gösteren bankaların neredeyse tümü yabancı sermaye ile kurulmuş ve ana merkezleri yurtdışında bulunmaktaydı. Yabancı sermaye ile kurulan bu bankalar Cumhuriyet döneminde de Osmanlı topraklarında faaliyet göstermeye devam etmiştir. Bu bankalar

arasında önemli sayılabilecek bir banka Osmanlı Bankasıdır. Cumhuriyetin 1923 yılında ilan edilmesinden sonra ekonomik faaliyet genelde taşıma ekonomilerden oluşmaktaydı. Vatandaşların ihtiyaçlarını karşılamak için kurulmuş birkaç işletme, birkaç fabrika dışında ekonomik faaliyet gösteren kurumlar yoktu. Bu durum ise Türkiye Cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllarda ekonomik anlamda olumsuzluklar yaşandığını göstermektedir. Bu dönemde halk arasında değiş tokuş işlemi sayılabilecek faaliyetler geliyordu. Halk ürettiği malı aynı malı üretmeyen kişilere satarak gelir elde ediyordu. Bu şekilde ihtiyaçların karşılanması söz konusuydu. Bu dönemde Türkiye Cumhuriyeti, üretimin arttırılması, güçlü bir ekonomik yapıya sahip olmak ve ulusal bankacılığın geliştirilebilmesi için büyük çaba sarf etmiştir (Akay, 2018: 7).

2.1.3. Devlet Bankacılığı Döneminde Bankacılığın Gelişimi (1933-1944)

1920’li yıllarda uygulanan özel kesimi özendirme ve sanayileşme stratejileri çok fazla gelişme sağlamamıştır. Ekonomik kalkınmanın hızlanmasını sağlamak amacıyla devletin sınai yatırımlara ağırlık vermesini gerektiren düşüncelere ağırlık verilmiştir. Bu dönemde yaşanan Büyük Buhran giderek artan dış açığa yol açmıştır. Dünya ekonomilerini etkileyen bu kriz Türkiye Cumhuriyetinin tarım sektöründe önemli düşüşlere yol açmıştır. Bu durum sanayileşme için yeni yöntemler aramaya teşvik etmiştir. 1930’lu yıllarda Türkiye tarımın egemen olduğu bir ülke haline gelmiştir. 1920’li yılların stratejileri terk edilerek sanayileşme stratejileri ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu dönemde uygulanan “İktisadi devletçilik” stratejisi devletin yatırımlar konusunda özel sektöre kıyasla daha fazla imkâna sahip olduğunu savunmaktadır. Bu strateji Almanya ve Sovyetler Birliği’nden örnek alınarak uygulanmıştır. Bu dönemde devlet tarafından yapılacak olan yatırımlar Birinci ve İkinci Sanayi Planlarında yer almış ve uygulanan strateji özel amaçlarla kamu bankalarının kurulmasına olanak sağlamıştır. Bu bankalar arasında Sümerbank, Etibank, Belediyeler Bankası, Deniz Bank, Halk Bankası ve Halk Sandıkları bulunmaktadır. Sümerbank, Birinci Beş Yıllık Sanayi Planında (BBYSP) imalat alanında

kurulması amaçlanan 20 fabrikanın 13'ünün kurulmasında büyük rol üstlenmiştir. Etibank, madencilik ve enerji alanında kurulan işletmelere kaynak sağlamak, yönetmek amacıyla kurulmuştur. Denizbank denizcilik alanındaki faaliyetlere destek veren, deniz yollarının kurulmasında aktif rol oynayan bir banka olmuştur. Halk bankası esnaflara kredi vererek ihtiyaçlarının karşılanmasında, Belediyeler Bankası da belediyelerin ihtiyacı olan desteği sağlanmasında önemli bankalar olmuşlardır. Bu dönemde yapılan yatırımlar devletin bütçesini zorladığı için bankalara olan kredi talebinde artışlar meydana gelmiş ve uzun vadeli iç borçlanmalara gidilmiştir. 1930'lu yıllarda Türk Ticaret Bankası kurulmuştur. Bu dönemde Ziraat Bankası askeri harcamalar nedeniyle devlete borç vermek zorunda kalmasıyla tarım alanındaki kredilerinde daralma yaşanmıştır (Keskin vd., 2008: 5).

2.1.4. Özel Bankaların Kurulduğu Dönemde Bankacılığın Gelişimi (1945-1959)

BBYSP'nin olumlu sonuçlar vermesi üzerine 1936 yılında ara malları, gıda, makineye yönlendirilen İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı (İBYSP) için hazırlık yapılmaya başlanmıştır. İBYSP İkinci Dünya Savaşı nedeniyle uygulanamadan kaldırılmış olup yerine İktisadi Savunma Planı konulmuştur. Bu dönemde savaş sonrasında devletçilik stratejisi yerine özel kesimin iktisadi kalkınma stratejisi yer almaya başlamıştır. Özel kesimin sanayi üretiminde bir artış görülmesinde Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş. önemli rol oynamıştır. Bu bankanın görevleri arasında özel sanayi kesiminin genişlemesine destek olmak, yerli- yabancı ortaklığı benimseyen ortaklığı biçiminde özel sınai kuruluşları özendirmek sayılmaktadır. Bu amaçlar doğrultusunda bankanın vermiş olduğunu kredilerin toplam krediler içerisindeki payı bankacılık sektöründeki toplam kredilerin onda birine denk gelmektedir. Bu dönemde sanayileşmenin canlanması, parasallaşma sürecinin hızlanması ve ulusal sermayedeki yoğunlaşma gelişmeleri özel bankaların açılmasına ve gelişmesine olanak sağlamıştır. Bankacılık sektöründe toplam şube sayısı 1944 yılının yaklaşık olarak 4,5 katına çıkarak 1759'a çıkmıştır. 1954 yılında gelindiğinde dışarıdan sermaye

ithaline dayanan serbestleşme politikası beraberinde büyüyen dış açıkları, yüksek kamu açıklarını getirmiştir. Bu gelişmeler iktisadi bir krize ortam hazırlamıştır. Bu kriz sonucunda alacaklarını tahsil edemeyen bankalar iflas etmeye veya birleşerek devletleştirilmeye başlamıştır. Bu dönemde tasarruf sahiplerini güvence altına almak için Bankalar Tasfiye Fonu kurulmuştur. Aynı dönemde diğer bir gelişme ise 1958 yılında serbest piyasa ekonomisi ve tam rekabet ilkeleri çerçevesinde bankacılık sisteminin büyümesi, haksız rekabetin önlenmesi ve sayılabilecek bir çok amaçla TKBB kurulmuştur (Coşkun vd., 2012: 11).

2.1.5. Planlı Dönemde Bankacılığın Gelişimi (1960-1980)

1960 yılında yaşanan Askeri Darbe sonrasında bankacılık sektöründe devlet müdahalesi en üst düzeye çıkartılmıştır. Özel kesim ve devlet kesiminin bir arada olduğu karma ekonomi modeli benimsenmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra faaliyet göstermeye başlayan bankalar bu dönemde faaliyetlerine son vermiştir. Kapanan bankalar yerine toplamda yedi banka kurulmuştur. Kurulan yeni yedi bankanın beşi kalkınma ikisi ticari olarak faaliyet göstermeye başlamıştır. Kalkınma bankaları sırasıyla Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bank (1962), Sınai Yatırım ve Kredi Bankası (1963), Devlet Yatırım Bankası (1964), Türkiye Maden Bankası (1968) ve Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (1976) 'dır. Faaliyete geçen ticari bankalar ise Amerika ve Türk Dış Ticaret Bankası (1964) ve Arap ve Türk Bankası (1977)'dir. Türkiye Cumhuriyeti ekonomiyi kalkındırma çalışmalarına devam ederken 1960 yılında Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bankası kurulmuş ve devletin ekonomiyi canlandırmak adına yatırımları hızla devam etmiştir. Turizm Bankasının ardından 1963 yılında Tarım Yatırım ve Kredi Bank, 1964 yılında Devlet Yatırım Bank faaliyet göstermeye başlamıştır. Bunun kanıtı olarak Amerika ve Türk Dış Ticaret Bankası ve Arap ve Türk Bankasının kurulması gösterilebilir. Bu bankaların amacı uluslararası finansman ihtiyacını karşılamaya yöneliktir (Emiroğlu, 2019: 13).

2.1.6. 1980 Sonrası Dönemde Bankacılığın Gelişimi

Bir ülkenin uyguladığı politikalar ile bankacılık sektörü arasında doğru bir orantı vardır. 1980 sonrası dönemde liberal ekonomi politikalarının benimsenmesi bankacılık sektöründe de yeni bir dönüşümü beraberinde getirmiştir. 1980 sonrasında Türkiye dışa açılma, liberalleşme, serbest piyasa ekonomisine geçiş politikalarını uygulamaktadır. Bu politikalar bankacılık sektörünü de yakından ilgilendirmiş ve değişimlere yol açmıştır. Bankacılık sektöründe yaşanan değişimlere bakıldığında bankacılık sektöründeki yabancı banka girişlerinde esneklik tanınmıştır. 1980 yılında 4 olan yabancı banka sayısı 1996 yılına geldiğinde 4 katından daha fazla bir sayıya ulaşarak 18 olmuştur. Bu dönemde yerli bankalar yabancı bankalar ile rekabet içerisinde olmuştur. Bankaların ortakları arasında en çok paya sahip olan en çok oyu kullansın anlayışı ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Bankaların şube açma konusundaki izin yükümlülükleri arttırılarak enflasyona göre ayarlanabilir duruma getirilmiştir. Bankalararası Para Piyasası kurulmuştur. Bankalararası Para Piyasası'nın amacı fon fazlası olan bankalar ile fon ihtiyacı olan bankaları karşılaştırmaktadır. 1987 yılında yurtdışındaki ihracatçıların, yatırımcıların rekabet etme gücünü sağlamak amacıyla Exımbank kurulmuştur. Bankacılık sektörü de dışa açılmaya başlamış ve yurtdışında yeni bankalar kurmuş, şubeler açmıştır. Yurtdışında bankalar ve şubeler açmanın amacı ihraç ürünlerini dış pazarlara açmak, ihracat gelirlerini arttırabilmektir. Diğer bir amaç ise yurt dışında çalışan Türk işçilerin tasarruflarını Türkiye'ye yönlendirmede aracı olmaktır (Dölcübaş, 1998: 70-73).

2.1.7. 2000'den Günümüze Bankacılık

Türkiye 2000'li yılların başında bir kriz ile karşı karşıya kalmıştır. Bu krizden kurtulmak için iki program uygulamaya konulmuştur. Bu programlar “Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılması Programı” ve “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı”dır. Bankacılık sektörü uygulanan programlarla yeniden yapılanma sürecine girerek sermayelerini güçlendirmeye başlamıştır. 2005 yılında yabancı yatırımların etkisi görülmektedir. Bu dönemde bankalar arasında birleşmelerle birlikte şube ve

personel sayılarında artışlar devam etmiştir. 2008 yılında Türkiye’de kredi arzı artarken ABD’nin finansal piyasalarında meydana gelen bozulmalar bu yılda küresel bir kriz haline gelmiştir. Borsaların çökmüş, krediler geri ödenememiştir. Türkiye’de krizden önceki düzeye ulaşması iki buçuk yıl almıştır. Türkiye’de bankalarının bilançolarının sağlam olması, alınan önlem ve paketler gibi etkenlerle 2009 yılı bankacılık sektörü açısından güvenli geçmiştir. Bankacılık sektörü 2009 yılından itibaren şubeler açılarak Türkiye’nin her noktasında hizmet vermeye devam etmiştir (Ersöz, 2017: 28-34).

2.2. Türkiye’de Katılım Bankacılığının Gelişimi

Bankacılık sektörü zaman içerisinde gelişerek geleneksel bankacılık yerini yeni arayışlara bırakmıştır. Müslüman olan ülkelerde ve vatandaşlarında görülen faizsiz bir banka isteği giderek yaygınlaşmıştır. Katılım bankaları 5411 sayılı Türk Bankacılık Kanununa göre; *‘kredi kullandırma ve fon toplama esas olmak üzere, özel cari hesap ve katılma hesapları vasıtasıyla faaliyet gösteren kuruluşlar olarak’* tanımlanmaktadır. Faiz uygulanan bankacılık sisteminin yanlış görülmesi, kişilerin tasarruflarını ekonomiye yönlendirmemesine yol açarak ekonomide atıl fonlar oluşmaya başlamıştır. Bu durum ekonomiyi kötü yönde etkilemektedir. Katılım bankacılığı İslam dininin yasaklarına uygun olarak bankacılık sektöründe faaliyet göstermektedir. Katılım bankaları kar ve zarar ortaklığına dayanan bir sistem ile çalışmaktadır. Katılım bankaları toplanan parayı bir havuzda toplayarak müşterilerine kullandırmaktadır. İşletilen paradan sağlanan kazanç ve zarar müşteriler ile paylaşılmaktadır (Yenice, 2019: 9-10).

Faiz içermeyen bankacılık yöntemlerine Osmanlı İmparatorluğu’nda Tanzimat Fermanı’ndan itibaren rastlamak mümkündür. Katılım bankacılığının hizmet alanı iş ortaklarıdır. Geçmişten günümüze kadar uzanan kar-zarar ortaklığına dayalı olan mali kurumların bugün ki unvanı katılım bankalarıdır.

Katılım bankaları geçmişte ayrı ayrı faaliyet gösteren sarraflar, vakıflar gibi birimlerin tek çatı altında toplanıp hizmet veren kurumudur. Türkiye’de

ilk faizsiz banka olarak Devlet Sanayi İşçi Yatırım Bankası kabul edilmektedir. 1975-1978 yılları arasını kapsayan dönemde uygulamaya konan bir diğer konu Gelir Ortaklığı Senetleri (GOS) olmuştur. ÖFK'da bu dönemde hayata geçirilen diğer bir kurumdur. Atıl fonların ekonomiye kazandırılması, insanlara fırsat eşitliğinin kazandırılması gibi ihtiyaçlardan dolayı da faizsiz finans kurumları ortaya çıkmıştır. Bu yeni sistemde Türkiye 1985 yılında ÖFK ile karşılaşmış ancak Türkiye'de ÖFK'nın ilk yıllarında başarı sağlanamamıştır. Bunun nedenleri arasında da personel sayısının azlığı, şube sayısının azlığı, yüksek enflasyon, altyapının yetersiz oluşu, yeni bir banka olarak tanınma sorunu ve yasal dayanak eksikliği bulunmaktadır. Türkiye'nin katılım bankacılığına geçişi 1980'li yıllarda kapalı ekonomiden dışa açık bir ekonomi politikası uyguladığı dönemde gerçekleşmiştir. Katılım bankaları bu yeni dönemde yeni bir bankacılık modeli olarak ortaya çıkmıştır (Selmi, 2018: 79-82).

Yeni finans sisteminde faizsiz bankalar sırasıyla, 1984 yılında ilk olarak Albaraka Türk, aynı yıl içerisinde Faisal Finans Kurumu faizsiz işleyen bankalar olarak faaliyet göstermeye başlamıştır. Bu kurumları sırasıyla 1989'da Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu, 1991'de Anadolu Finans Kurumu, 1995'te İhlas Finans Kurumu ve 1996'da Asya Finans Kurumu izlemiştir. Bu kurumların faaliyete geçmesinin üç nedeni vardır. Bunlar faizi istemeyen kesimin atıl fonlarını ekonomi içerisine kazandırmak, İslam ülkeleri ile ilişkileri geliştirmek ve petrol zengini olan İslam ülkelerinden ülkeye fon girişi sağlamaktır (Can, 2014: 102-103).

Türkiye'de kurulan ilk banka Ziraat Bankasıdır. Bu banka çiftçilere kaynak sağlamak, kredi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla 1888 yılında faaliyete geçmiştir. Ziraat Bankasından sonra Merkez Bankası, Sümerbank, İller Bankası ve Emlak Kredi Bankası devlet teşvikiyle açılan bankalar olmuştur. Bu dönemde mahalli idarelerin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla İller Bankası, yatırımcıları desteklemek amacıyla Etibank, küçük esnafın ihtiyaçları için Halk Bankası ve denizciliği desteklemek amacıyla Deniz Bankası hizmet vermeye başlamıştır (Yetiz, 2016: 110).

Tablo 2: Katılım Bankacılığının Bankacılık Sektöründeki Payı

Finansal Başlıklar	Kuruluş Sayısı	Aktifler		Toplanan Fonlar		Kullandırılan Fonlar	
		Milyon TL	Payı (%)	Milyon TL	Payı (%)	Milyon TL	Payı (%)
Mevduat Bankaları	32	3.904,92	86,94	2.351,44	96,61	2.398,9	85,78
Katılım Bankaları	6	284.450	6,33	251.456	8,39	168.574	6,03
Kalkınma ve Y. Bankaları	13	302.335	6,73	-	-	228.982	8,19
TOPLAM	51	4.491,7	100	2.556,9	100	2.796,4	100

Kaynak: TKBB, 2019.

Tablo 3: 2010 - 2019 Döneminde Sukuk İhraç Hacimleri

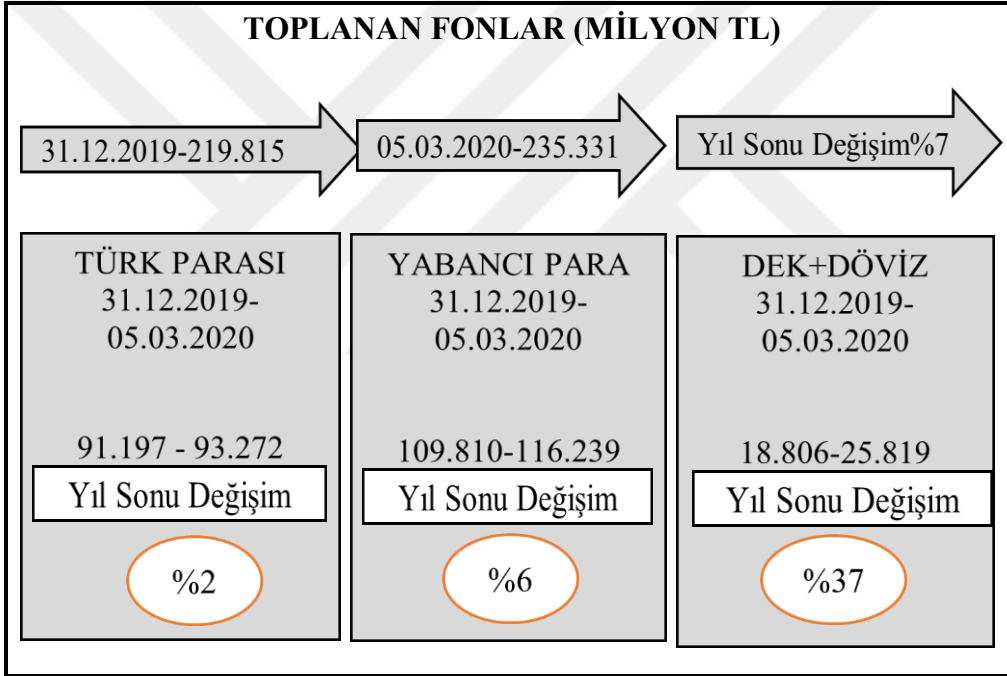
Bankalar	Sukuk İhraç Hacimleri
Kuveyt Türk Katılım Bankası	23%
Türkiye Finans Katılım Bankası	22%
Vakıf Katılım Bankası	20%
Ziraat Katılım Bankası	17%
Bank Asya Katılım Bankası	1%
Albaraka Türk Katılım Bankası	18%
TOPLAM	75.553

Kaynak: TKBB, 2019.

Tablo 4: Katılım Bankalarının 2019 - 2020 Yılı Değişimleri

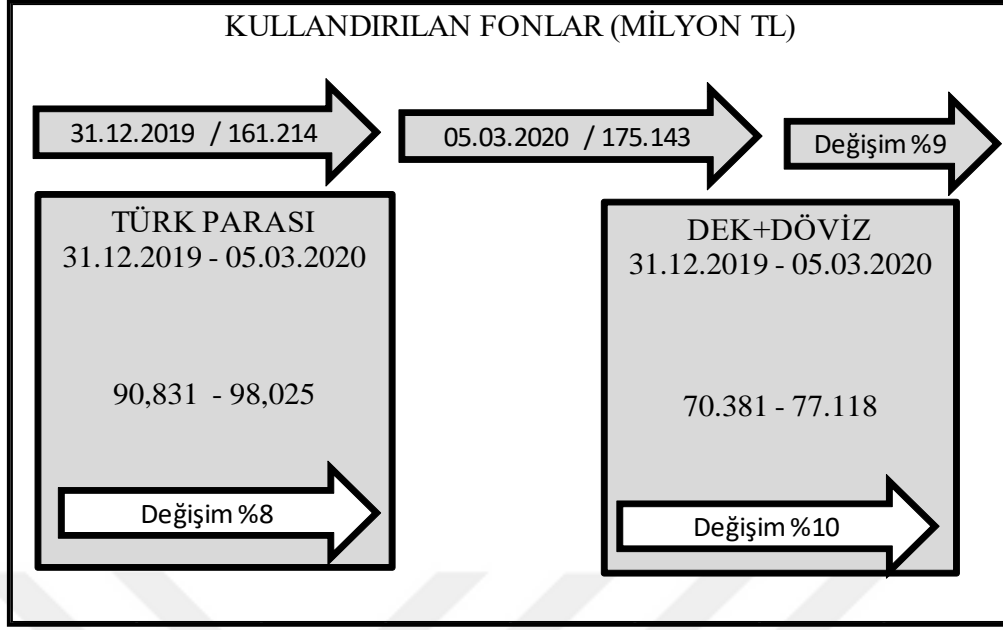
	2019	2020	Değişim (%)
Toplam Aktif	284.450	289.994	% 1,9
Öz Varlık	21.762	22.117	% 1,6
Personel Sayısı	16.040	16.120	% 0,5
Şube Sayısı	1.179	1.183	% 0,3
Net Kar	98	217	% 121,4

Kaynak: TKBB, 2020.

Şekil 1: 2019 - 2020 Toplanan Fon Miktarının Değişimi (Milyon TL)

Kaynak: TKBB, 2020.

Şekil 2: 2019 - 2020 Kullanılan Fon Miktarının Değişimi (Milyon TL)

Kaynak: TKBB, 2020.

2.3. İslami Finans Kurumlarının Mevduat Bankalarının Karşılaştırılması

İslami finans kurumlarının faaliyetleri açısından benzer ve farklı yönleri aşağıda incelenecektir.

2.3.1. Katılım Bankaları ile Mevduat Bankalarının Farkları

Katılım bankaları özel cari hesaplar ve katılım hesaplarıyla fon toplama işlemini gerçekleştirirken mevduat bankaları mevduat hesapları ve ticari hesaplar aracılığıyla fon toplamaktadır. Katılım bankalarında müşteri ve bankalar güven esasına dayalı olarak çalışmaktadır. Özel cari hesaplar ve katılma hesaplarıyla toplanan fonlar faizsizlik prensibi çerçevesinde kullanılmaktadır. Mevduat bankalarında ise faizi içeren işlemler yapılmakta olup, katılım bankalarının aksine banka ve müşterilerin edilen kardan alacağı pay bellidir. Kar ve zarara katılma esası bulunmamaktadır. Katılım bankaları kar ve zarara katılma esasına dayalı çalıştığı için faaliyet sonunda alınacak olan kar ve zarar belli değildir. Elde edilecek olan kar ve zarar müşteriyle banka arasında paylaşılmaktadır. Mevduat bankalarında ise faiz

esaslı işlem yapıldığı için faaliyet sonunda ele geçecek olan paranın tutarı bellidir (Özulucan ve Deran, 2019: 94).

Katılım bankalarında fon toplama yöntemleriyle toplanan fonlar fon ihtiyacı olan kişilerin faaliyetlerini gerçekleştirmeleri amacıyla faizsiz bir şekilde verilmektedir. Mevduat bankalarında ise fon toplama ve fon kullandırma işlemleri faiz esasına dayalı bir şekilde yürütülmektedir. Katılım bankaları ve mevduat bankalarının fon toplama ve fon kullandırma faaliyetleri arasında da farklılık bulunmaktadır. Katılım bankaları müşterileriyle kar zarar ortaklığı ilişkisi içerisinde çalıştıkları için yapılacak olan yatırımların sağlamlığı, projenin karlılığı önemlidir. Mevduat bankalarında ise projeden elde edilecek olan getirinin katılım bankalarında olduğu kadar önemi yoktur. Mevduat bankalarında projeden beklenen getiri sağlanamadığı takdirde bankanın verdiği krediyi ödemesi için gösterilen teminatlar önemlidir. Katılım bankalarında fon kullanan müşterilerin kullandığı fonu ödeme tarihi geldiğinde ödeyecekleri tutar bellidir ve değişmemektedir. Ekonomide yaşanacak olan krizler, faizlerin artması vb. gibi etkenler bu tutarı değiştirmemektedir. Mevduat bankalarında ise bankalar faiz içeren işlemler yaptığı için fon kullandırılan tarihteki faiz tutarı ile ödenecek olan tarihteki faiz tutarında değişim yaşanabilmektedir. Bu durumda ise mevduat bankaları geri ödeme zamanındaki faizi müşterilerine yansıtabilmekte veya kullandırdığı fonu vade tarihinden önce isteyebilmektedir (Çiftçioğlu, 2019: 28).

Katılım bankaları müşterilerinden fon toplarken kar ve zarar ortaklığına dayalı bir sistem yürütülmektedir. Fon kullandırma işlemlerinde ise murabaha, mudaraba, finansal kiralama gibi yöntemler kullanılmaktadır. Mevduat bankalarında ise müşteriler belirli bir vadede belirli bir faiz oranı ile ellerinde tuttuklarını paralarını bankaya kullandırmaktadır. Bu durumda mevduat bankaları müşterilerin verdikleri paraları diğer müşterilere kullandırarak para kazanmaktadır. Mevduat bankalarında kişilerin eline fon kullanmalarının karşılığında faiz ödeyerek bir nakit para geçmektedir. Katılım bankalarında ise nakit para verilmemektedir. Mevduat bankaları finansal kiralama işlemi yapamazken, katılım bankaları finansal kiralama

işlemi ile müşterilerine ticari faaliyetlerinde kaynak sağlamaktadır (Özkan, 2012: 74).

2.3.2. Katılım Bankaları ile Mevduat Bankalarının Benzer Yönleri

Katılım bankaları ve mevduat bankalarının denetimini yapan kurum Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu (BDDK)'dur. Katılım bankaları fon toplama ve fon kullandırma işlemlerini özel cari hesaplar ve katılma hesaplarıyla toplarken, mevduat bankaları mevduat hesapları ve ticari hesaplar ile bu işlemleri gerçekleştirmektedir. Her iki bankanın da toplanan fonlarının güvencesi Türkiye Mevduat Sigortası Fonu (TMSF) tarafından sağlanmaktadır. Katılım bankaları ve mevduat bankaları Bakanlar Kurulu'ndan izinsiz kurulamaz. İki bankanın kurulması Bakanlar Kurulu'nun iznine bağlanmıştır. Mevduat ve katılım bankaları müşterilerine çek, EFT, havale, kiralık kasa gibi hizmetler sunmaktadır. Katılım bankalarının kar payları ile mevduat bankalarının mevduat faizleri 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'na göre menkul sermaye iradı sayılır ve iki bankada gelir vergisine tabi tutulmaktadır. Katılım ve mevduat bankalarının organları benzerlik göstermektedir. Her iki bankanın genel müdürü, denetleme kurulu, yönetim kurulu gibi organları bulunmaktadır (Bağcı, 2013: 78).

2.4. Dünyada Katılım Bankacılığı ve Ülkeler Bazında Karşılaştırma

Dünya'da katılım bankacılığı faizi reddeden kesimlerin ekonomiden fonlarını çekmesiyle ortaya çıkmıştır. Ekonomiden çekilen fonlar ile birlikte ülkeler yabancı sermaye ihtiyaçları için birbirine bağımlı hale gelmiştir.

2.4.1. Dünya'da Katılım Bankacılığın Gelişimi

İslam dininin emir ve yasakları doğrultusunda faiz yasak kılınmıştır. Bu durumda faiz ile işleyen bankacılık sistemine giren fonlar azalışa geçmiştir. İslam dininin yasaklarını benimseyen kesimler fonlarını banka dışındaki yatırımlara yönlendirmiştir. Bu durumda devletin ihtiyacı olan sermaye dış borçlanmalar yoluyla karşılanmaya başlanmıştır. Bu şekilde ülkeler dışa bağımlı ekonomiler haline gelmeye başlamışlardır. Faizsiz bankacılık anlayışı insanlık tarihine kadar dayanan bir sistemdir. Bu dönemlerde

kurulan kuruluşlar faizsiz bir sistem ile işlemişlerdir. Bazı araştırmacılar faizsiz bankacılık sisteminin “Hammurabi Kanunları”na kadar dayandığını ifade etmektedir. Ancak yakın tarihe kadar faizsiz bir sistem ile faaliyet sürdüren kurumlara rastlanamamaktadır. İlk kez 1955 yılında Pakistanlı Muhammed Uzeyr tarafından faizsiz bankacılık fikri ortaya atılmıştır. Köy sandıkları niteliğinde faaliyet gösteren bankalar ise Dr. Ahmet El-Naggar tarafından ortaya atılmıştır. Bu bankaların toplumsal kalkınma bankacılığının prensiplerini örnek aldığı görülmektedir (Cinbaş, 2018: 16).

İslami finans sektörü 1960’lı yılları başlangıç sayılmakla beraber hızla gelişmekte olan bir sektör konumundadır. İslami finansın gelişiminde önemli bir nokta sermaye birikimidir. Dünya genelinde OPEC’in petrol fiyatlarını arttırmasıyla beraber “Petro-Dolar” adı verilen bir döneme girilmiştir. 1975 yılında Dubai İslam Bankası (DIB) ve IDB’nin kurulması İslami finans sektörü alanında bir dönüm noktası olmuştur. İslami finans sektörünün geleneksel finans sektörüne kıyasla yeni bir bankacılık modeli olması akademik ve bilimsel anlamda araştırmalar yapmayı gerektirmiştir. Bu nedenle İslam Araştırma ve Eğitim Enstitüsü (IRTI) kurulmuştur. Bu anlamda muhasebe standartlarının gelişmesi için yeni bir kurum olarak Bahreyn’de İslami Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetim Kuruluşu (AAIOF) kurulmuştur (Ergeç, 2018: 21).

IDB, Müslüman ülkelerinin maliye bakanlarının ortak bildirgesiyle 1973 yılında Cidde’de kurulmuştur. Bu bankanın temel amacı olarak ülkeler arasında mali yardımlaşmayı sağlamak bunun yanı sıra kalkınmayı İslam dininin emir ve yasaklarına uygun olarak gerçekleştirmektir. IDB’de şuanda 600 bin paya sahip 56 üye bulunmaktadır. Türkiye’nin IDB’de payı %8,41 iken Suudi Arabistan %26,5 ile en büyük paya sahip ülke konumundadır. 1971 yılında Kahire’de kurulan Nasır Sosyal Bankası da faizsiz yatırım bankası statüsünde yer almış ve şuanda ki faizsiz bankacılığın yerel anlamdaki ilk örnekleri arasındadır. Faizsiz bankacılık anlayışı zaman içerisinde hızla artmıştır. Müslüman ülkelerin yanı sıra diğer ülkelerde de hızlı bir gelişme gösteren katılım bankacılığı şube sayılarını arttırmaya devam etmektedir. Bazı bankalar faizsiz bankacılık anlayışını ayrı bir birim olarak faaliyetleri içerisine katmaktadır. Bu bankalar arasında HSBC, BNP,

Citibank gibi bankalar yer almaktadır. Dünyanın çoğu ülkesinde hızla gelişme sağlayan katılım bankacılığı özellikle İran ve Pakistan'da etkisini yoğun bir biçimde göstermektedir (Kalaycı, 2013: 54-55).

İslami bankacılığın yaygınlaşması ve faaliyete geçmesi geleneksel bankalara göre çok daha geç olmuştur. İlk İslami banka olarak Mısır'da 1963 yılında kurulan Mit Gamr sayılmaktadır. Mit Gamr açıldığı yıllarda bankacılık sektöründe sıkıntılar yaşasa da sonraki dönemlerinde hızla gelişen ve büyüyen bir banka olmuştur. Müslüman ülkelerde İslami bankacılığa olan yoğun talep zaman içerisinde diğer ülkelere de sıçrayarak sadece Müslüman olan ülkelerde kalmamıştır (Kadioğlu, 2018: 4).

Dünya'da bugün faizsiz finans alanında halkının çoğunluğu Müslüman olan Avrupa ülkeleri ve ABD'de katılım bankacılığı adı altında faaliyetler yürütülmektedir. Faizli işlemde rahatsız olan halkın faizsiz sistemi benimsemesiyle Sudan, Suudi Arabistan, Mısır gibi ülkelerde bankalar açılmaya başlamıştır. Ülkelerde zamanla faizsiz finans alanına ilişkin düzenlemeler, yeni yasaklar ve kanunlar getirilmiştir. 2000'li yıllarda bankacılık sektöründe yeni kuruluşlar açılmaya başlanmış, çalışmalar yapılmıştır. Bu yenilikler arasında Dubai'de faizsizlik anlayışına uygun menkul kıymetler borsası için olan çalışmalar sayılmaktadır. 2008 yılında yaşanan krize kadar faizsiz bankacılık prensibiyle işleyen bankalar klasik bankalardan daha iyi durumdadır. Bahreyn gibi ülkelerde bu dönemlerde yasaklar artmış ve yine aynı dönemlerde ilk sukuk ihracı gerçekleştirilmiştir (Altaylı, 2019: 23-24).

Thomson Reuters'in yayımladığı İslami finans gelişme raporuna göre; 2014 yılında 1.9 trilyon USD olan İslami finans aktif büyüklüğünün 2020 yılında 3.1 trilyon USD'ye çıkacağı ve 2022 yılına gelindiğinde 3.8 trilyon USD'ye ulaşacağı öngörülmektedir. Bu rakamların %73 gibi bir oranının bankacılık sektöründen geldiği söylenmektedir (Kadioğlu, 2018: 4).

Tablo 5: Faizsiz Bankacılık Ülke Payları

Ülkeler	Paylar (%)
İran	% 29,10
Malezya	% 15,50
Kuveyt	% 7,50
Katar	% 5,40
Endonezya	% 1,70
Suudi Arabistan	% 24,10
BAE	% 10,30
Bahreyn	% 5,40
Türkiye	% 4,00
Pakistan	% 1,60
Diğer	% 24,50

Kaynak: Doğan, Kaya ve Narçipek, 2018: 180.

Dünyadaki katılım bankacılığın gelişim aşamaları üçüncü bölümde açıklanmaktadır. Bu doğrultuda birkaç ülke seçilerek katılım bankacılığının konusunun daha iyi anlaşılması ve Türkiye ile arasındaki farkların görülmesi hedeflenmektedir. Bu ülkeler arasında İran, Endonezya, Kuveyt ve Körfez ülkeleri, ABD bulunmaktadır. Katılım bankalarının ortaya çıkmasındaki ekonomik etken olarak 1970’li yıllarda petrol gelirlerindeki artışlar yer almaktadır. Kuveyt ve Körfez ülkeleri ve İran’da petrol gelirlerinin yüksek olması nedeniyle araştırmada tercih edilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri, sermaye piyasaları alanında çok fazla yatırımcıya sahip olduğu için İslami finans alanında gelişmiş bir düzeye ulaşmıştır. Endonezya ise yüksek Müslüman nüfusa sahip bir ülke olmakla beraber İslami finans alanında etkinliği yüksek düzeylere ulaşamamıştır. Bunun nedeni olarak ülkede bankacılık sisteminin gelişmemiş olması gösterilebilir.

2.4.2. İran’da Katılım Bankacılığı

İran İslam Cumhuriyetinin ekonomi üzerinde kendine has kuralları bulunmaktadır. İran’da devletin ekonomi üzerinde oldukça sıkı bir müdahalesi vardır. İran’da ekonomi devlet eliyle yürütülmeye çalışılmakta ve ülkede ithal ikameci bir politika izlenmektedir. İran İslami finans

alanında %40 oranında çok büyük bir paya sahiptir. İran'da faaliyet gösteren bankaların tümü İslami finans sistemi çerçevesinde işlem yapmaktadır. İran'da ilk banka 1888 yılında "Banke Cadide Şarq" adıyla İngilizler tarafından açılmıştır (Alizadeh ve Karamelikli, 2017: 36-37).

İran'da toplamda 30 adet banka faaliyet göstermekte olup bu bankalar arasında 10 bankanın aktifleri toplamı toplam bankacılık sektörünün aktif toplamının %72'sine karşılık gelmektedir. İran'da toplamda 20.895 şubede 221.101 personel bulunmaktadır. İran Merkez Bankası 2014 yılında sermaye yeterliliği rasyosunu asgari %8 olarak açıklamıştır (Aksoy, 2019: 13).

2.4.3. Endonezya'da Katılım Bankacılığı

Endonezya'da 1970'li yıllarda iki önemli seminerde katılım bankacılığı sistemi tartışılmıştır. Bu seminerler 1974 yılında Seminar Nasional Hubungan Indonesia-Timur Tengah ve 1976 yılında Lembaga Studi Ilmu-Ilmu Kemasyarakatan tarafından yapılmıştır. Endonezya'da İslami finans sistemine diğer Müslüman ülkelere göre daha sonra geçilmiştir. Bu durumun nedeni toplum ve siyasi iradenin eksik oluşu olarak değerlendirilmektedir. Endonezya'da İslami finans alanında kurulan ilk banka Muamalat adında bir banka olmuştur. 2002 yılında hazırlanan İslami Bankacılık Geliştirme Projesi Tasarımı Banka Endonezya'nın konum ve vizyonunu göstermektedir. Bu tasarım İslami finans alanındaki bankalara yol gösterici olmaktadır. Bu tasarımda ulusal düzeyde İslami finans sektörünün gelişimi gibi konular ele alınmıştır (Yıldırım ve Yıldırım, 2018: 3-4).

2.4.4. Kuveyt ve Körfez Ülkeleri'nde Katılım Bankacılığı

Kuweyt'te faiz medeni kanun ve ticaret ile yasalaştırılmış olup Mısır kanunlarına dayanmaktadır. Kuveyt'te diğer ülkelerde olduğu gibi İslami bankalar ayrı bir bankacılık sektörü oluşturmayıp klasik bankalar ile iç içe geçmiş durumdadır. Kuveyt'te uygulanan ticaret kanunlarına göre taraflar arasında gecikme ve faiz oranına ilişkin anlaşma sağlanabilmektedir. Eğer taraflar arasında bir anlaşma sağlanamazsa oran %7 olarak belirlenmektedir.

Kuveyt Finans Evi Irak'ta faizsiz işlem yapan ve başarı sağlayan bir banka olarak bilinmektedir. Bu banka 1977 yılında hükümetin %49 ödenmiş sermayesini üstlenerek kurulduğu görülmektedir. Bu kurumun tevdiatının %20'si Kuveyt'te bulunmaktadır. Bahreyn, petrol gelirlerinin fazlalığı ve dünya bankaları açısından önemiyle bilinen bir ülke olmuştur. Ülkede faizsiz bankacılık alanında faaliyet gösteren kurumlardan biri de Kuveyt Finans Kurumu'dur. Bahreyn Araplar için bankacılık sektörünün merkezi olarak görülmektedir. İran'da 1983 yılında İslami bankacılığın yürürlüğe girmesiyle beraber faiz ile işlem yapan kurumlar yasaklanmıştır. Suudi Arabistan'da ise faiz sert bir tutumla reddedilmiştir. Faize ilişkin davalarda faizi kabul eden hükümlere yer verilmemektedir. Suudi Arabistan'daki Al Rajhi bankası faizsiz bankacılık alanında önemli çalışmalar gerçekleştirmektedir (Tenekeci, 2017: 13-14).

2.4.5. Amerika Birleşik Devletleri'nde Katılım Bankacılığı

Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) faizsiz bankacılık anlayışı 1980'li yıllarda açılan iki kuruma dayanmaktadır. 1980'den sonra Müslüman kesimin artması ve yayılım göstermesiyle faizsiz bankacılık anlayışını geniş alanlara ulaşma imkânı bulmuştur. Faizsiz bankacılığın ilk yıllarında konut kredilerinde bir artış gözlenmiştir. ABD, konvansiyonel bankalar ve katılım bankaları için iki ayrı yasa uygulamamış aynı yasalara uyulmasını uygun görmüştür. ABD'de bankacılık sektöründeki düzenlemelerden sorumlu olan iki kuruluş bulunmaktadır. Bu kuruluşlardan biri Office of the Comptroller diğeri ise Federal Deposit Insurance Corporation'dir. ABD'de İslami esaslara uygun olarak kurulan ilk kuruluş Amerikan Finans House olmuştur. Amerikan Finans House araç ve konut gibi ihtiyaçlara finansman sağlamak amacıyla kurulmuştur. Daha sonraki yıllarda ABD'de İslami esaslara uygun olarak kurulan kuruluşlar artış göstermiştir (Özen, 2019: 63-64).

2.5. İslami Finans Alanındaki Uluslararası Kuruluşlar

Faizsiz finans alanında kurulan birçok kurum bulunmaktadır. Bu çalışmada bu kurumlardan İslam Kalkınma Bankası, İslami Finansal

Hizmetler Kurulu, İslami Finans Kurumları için Muhasebe ve Denetim Örgütü, Uluslararası İslami Finansal Piyasa ve Uluslararası Derecelendirme Ajansı ele alınacaktır.

2.5.1. İslami Kalkınma Bankası (IDB)

1973 yılında İslam ülkelerinin maliye bakanlarının Cidde’de yaptığı toplantıda İslami Kalkınma Bankasının kurulması yönündeki ilk adım atılmıştır. Bu adımın atılmasına öncü olan ülkeler arasında 23 ülke yer almaktadır. Bu ülkeler aşağıda kullanılacak olan tabloda verilecektir. Asya ve Afrika’da kurulan katılım bankalarının yanında 1975 yılında Türkiye’nin de içinde bulunduğu 29 ülke ile beraber ilk İslami banka olan IDB kurulmuştur. Günümüzde 56 ülke IDB’nin üyesidir. Bu ülkeler arasında Kuveyt, Türkiye, Mısır, Birleşik Arap Emirlikleri, Libya, Suudi Arabistan, İran banka fonlarının %79 ‘unu sağlamaktadır. IDB, petrol ihracatından elde edilen dolarlarının ekonomide aktif hale gelmesinde büyük rol oynamıştır. Bunun yanında bankanın faaliyetleri İslam dininin prensiplerine göre işlemekte faiz yer almamaktadır (Yardımcıoğlu, Koçarslan ve Göv, 2015: 72).

Tablo 6: İslami Kalkınma Bankasına Üye Devletler

Pakistan	İran	Gabon	Burkina Faso	Suriye	Togo
Cezayir	Kuveyt	Sudan	Uganda	Afganistan	Komoros
Endonezya	Libya	Ürdün	Kamerun	Benin	Fildişi Sahilleri
Malezya	Mısır	Fas	Brunel	Lübnan	Nijerya
Bangladeş	Türkiye	Filistin	Tunus	Moritanya	Türkmenistan
Katar	B.A.E.	Nijer	Cibuti	Mali	Özbekistan
Yemen	Gine	Senegal	Tacikistan	Bahreyn	Azerbaycan
Suudi Arabistan	Umman	Irak	Arnavutluk	Çad	Gambiya
Somali	Kazakistan	Kırgızistan	Maldivler	Mozambik	Surinam

Kaynak: Yardımcıoğlu, Koçarlan ve Göv, 2015: 72-73.

İslami Kalkınma Bankası'nın amacı bankaya üye olan devletler ile üye olmayan devletlerdeki Müslüman azınlıkların İslam dininin gerektirdiği şekilde ekonomik olarak bireysel ve bütünsel anlamda kalkınmalarını sağlamaktır. Bu amaç Cidde'de 1973 yılında imzalanan sözleşmenin ilk maddesinde belirtilmektedir. İslami Kalkınma Bankasına üye olabilmek için üç şartın sağlanması gerekmektedir. Bu şartlardan ilki İslam İşbirliği Teşkilatı'na (OIC) üye olunması, ikincisi üyeliğin gerektirdiği minimum tutardaki pay oranının ödenmesi ve son olarak bankanın Güvernörler Kurulu tarafından istenen şartların sağlanmasıdır (Arslan, 2013: 58-59).

İslami Kalkınma Bankası'nın işlevleri aşağıdaki gibidir (Arslan, 2013: 58-59);

- Eğitim ve araştırma faaliyetlerinde yer almak,
- Bankaya üye olan ülkelerdeki verimli projelere sermaye iştiraki yoluyla finansman desteğinde bulunmak,
- Bankaya üye olan devletlerdeki kamu ve özel kurumların projelerine destek sağlamak,

- Bankaya üye olan ülkelerin karşılıklı olarak ticaretini geliştirmeye yönelik adımlar atmak ve bankaya üye olan ülkeler arasında teknik işbirliğinin sağlanmasına yönelik çalışmalar yapmak ve Müslüman ülkelerde yürütülen ekonomik faaliyetlerin İslam dini prensiplerine uygun olması için çalışmalar yapmak ve bankaya üye olan ülkelerin kalkınmasına yönelik destek sağlayan personellere eğitim imkanı sağlamaktır.

Tablo 7: Ülkelerin İslami Kalkınma Bankası Payları

ÜLKELER	Pay (İslam Dinarı)	Pay Oranı (%)
Suudi Arabistan	368.513	26,57
Libya	147.824	10,66
İran	129.334	9,32
Mısır	127.867	9,22
Türkiye	116.589	8,41
B.A.E.	104.596	7,54
Kuveyt	98.588	7,11
Diğer	293.610	21,57

Kaynak: Yardımcıoğlu, Koçarslan ve Göv, 2015: 73.

2.5.2. İslami Finansal Hizmetler Kurulu (IFSB)

3 Kasım 2002 yılında açılan İslami Finansal Hizmetler Kurulu'nun (IFSB) merkezi Kuala Lumpur'dur. 2002 yılında açılmış olan kurum hemen faaliyete geçememiş, 2003 yılının Mart ayında faaliyetlerine başlayabilmiştir. IFSB, misyon olarak İslami finansal hizmetlerin devamlılığının ve dayanıklılığının korunmasını benimsemektedir. Kurum bu misyonu Shari'ah ilkelerine uyumlu olarak belirlemiştir. 2019 yılı Aralık ayı itibariyle 184 üyesi bulunan IFSB, Uluslararası Sigorta Denetçileri Derneği, Basel Bankacılık Denetleme Komitesi gibi dernek ve komitelerinin çalışmalarına katkı sağlamaktadır. IFSB'nin merkezi Malezya bu kuruma yönelik olarak İslami Finansal Hizmetler Kurulu Yasası 2002 olarak bilinen

bir kanun koymuştur. Bu kanun sayesinde kuruma uluslararası kurumlara ve diplomatik misyonlara sağlanan imtiyazlar sağlanmış olmaktadır (IFSB, 2020).

IFSB'nin dokuz ana hedefi bulunmaktadır. Bu hedefler aşağıdaki gibidir (IFSB, 2020);

- İslami finansal hizmetler ile ilgili faaliyetlerini geliştirmek, ülkelerarası dayanışma duygusunu güçlendirmek,
- Uluslararası para ve finansal sistemleri belirleyen üye ülkelerin devamlılık ve güçlülüğünü sağlamak amacıyla işbirliğine gitmek,
- İslami finans konusunda alanında uzman kurumlardan bir bilgi ağı oluşturmak,
- İslami finansal hizmetler endüstrisine ilişkin çalışmalar ve araştırmalar yapmak,
- İslami finansal hizmetler endüstrisine ilişkin hizmetlerde rol oynayacak donanımlı kişiler yetiştirmek,
- Etkin operasyonlar ve risk yönetiminde kullanılacak araçların gelişmesine katkı sağlamak,
- Shari'ah ilkelerini benimseyerek yeni uluslararası standartlar getirmek, yeni standartların mevcut olan standartlara uyumlayarak saydam bir İslami finansal hizmetler endüstrisi oluşturmak ve İslami finans alanında çalışan kurumların denetimini ve organizasyonunu sağlamak ve IFSB Genel Kurulu'nun kabul ettiği hedefler yer almaktadır.

2.5.3. İslami Finans Kurumları İçin Muhasebe ve Denetim Örgütü (AAOIFI)

İslami Finans Kurumları İçin Muhasebe ve Denetim Örgütü (AAOIFI) 11 Mart 1411'de Bahreyn'de kar amacı olmayan bir örgüt olarak bulunmaktadır. AAOIFI, 1990 yılında imzalanan bir anlaşma sayesinde kurulmuştur. Örgüt Bahreyn'in Manama şehrinde faaliyet göstermektedir. Kurumun amaçlarına bakıldığında İslami şeriat kurallarına uygun olarak İslami finans kurumlarının muhasebe ve denetim gibi faaliyetlerini

geliştirmektedir. Bunun dışında örgütün diğer hedefleri ise şu şekildedir (Arab.org, 2020):

- İslami finans kurumların muhasebe, denetim gibi faaliyetlerini geliştirmek, araştırmalar yapmak ve bu araştırmalarını geniş alanlara yaymak,
- İslami finans alanında muhasebe, şeriat ile ilgili alanlarda gerekli olan bilgilerin sağlanarak donanım kazandırmak,
- İslami finans kurumları ile şeriat denetim kurulları arasındaki zıtlıkları kaldırmak amacıyla Shari rolünün uygulanması ve AAOIFI'nın şeriat kurallarına uygun olarak yapılan etkinliklerinin duyurulması gibi hedefleri bulunmaktadır.

2.5.4. Uluslararası İslami Finansal Piyasa (IIFM)

Uluslararası İslami Finansal Piyasa (IIFM), Bahreyn Krallığı tarafından 2002 yılında çıkarılan Kraliyet Kararnamesi ile kurulmuştur. IIFM'ye Manama ev sahipliği yaparken Bahreyn Merkez Bankası tarafından faaliyetleri yürütölmektedir. IIFM'nin altı tane kurucu üyesi bulunmaktadır. Bu üyeler arasında İslami Kalkınma Bankası, Sudan Merkez Bankası, Bahreyn Merkez Bankası, Brunei Darüsselam, Bank Indonesia ve Bank Negara Malaysia bulunmaktadır. Bu kurum uluslararası şeriat kurallarına uygun olarak verimli bir ticaret ve sermaye akımı oluşturmayı vizyon olarak kendisine benimsemektedir. IIFM'nin misyonu ise hem ulusal hem de uluslararası düzeyde ticaret altyapısının uygun ve güçlü standartlarla başarabilmektir (IIFM, 2020).

2.5.5. Uluslararası İslami Derecelendirme Ajansı (IIRA)

Uluslararası İslami Derecelendirme Ajansı (IIRA), önceliği İslam Ülkeleri Örgütü olmak üzere İslami finans alanındaki sorunlara ve ihracatçılara etki altında kalmadan değerlendirmeler yapmak için kurulmuştur. IIRA 2005 yılından itibaren Bahreyn'de çalışmalarını sürdürmektedir. Bu ajans IDB tarafından İslami finans alanına yardımcı olması amacıyla kurulmuştur. IIRA dört temel ilkeyi önemsemektedir. Bu ilkeler dürüstlük, şeffaflık, bağımsızlık ve kalitedir (IIRA, 2017).

IIRA'nın yapmış olduğu çalışmalar aşağıdaki gibidir (Güçlü ve Kılıç, 2020: 87);

- Finans alanında faaliyet gösteren kurumların İşlam dinine uygunluğunu hür iradesiyle değerlendirmek,
- Ekonomi içerisinde bulunan bankaların, finans kurumlarının nasıl işlediğine ilişkin görüşlerini ortaya koymak,
- İhracatçılarını ve ekonomideki finansal araçları doğru bir şekilde sıralayabilmek için yöntemler geliştirmek ve ekonomide aktif olan faaliyet gösteren finans kurumlarının hem alacaklarının hem de borçlarının geri ödenmesi hakkında görüşlerini sunmak ve İşlami finans alanında çalışmalar ve eğitimler yapmaktır.

3. BÖLÜM

İSLAMİ FİNANS'IN GELECEĞİ

3.1. İslami Finans da Bankacılık

Bankalar fon toplayanlar ve fona ihtiyacı olanlar arasında aracı kurum görevini görmektedir. Bu sistemde fon fazlasına sahip olanlar fon ihtiyacı olanların ihtiyacını karşılarken, faiz geliri elde etmektedir. Aynı zamanda bankacılık sisteminde bireylerin eline ihtiyaç duydukları miktarda nakit para geçmektedir. İslami finans anlayışına göre gerçekleştirilen bankacılık sisteminde ise faizin haram olduğu bilinmektedir. İslami finans anlayışındaki bankalar diğer bankacılık anlayışlarının aksine ele nakit para vermemektedir. Aynı zamanda bankaya yatırılan paradan kesin olarak kar elde etme söz konusu olmamaktadır. Bu durumda müşteriler ile banka arasında güven ilkesi esastır. Müşteri kar ve zarara ortak olarak riski önceden kabul etmektedir. Bu sistemdeki bankalar İslam dininin yasak ve emirlerine göre hareket etmektedir. Ancak bu yasak ve emirlerin tam anlamıyla uygulandığı söylenemez. İslami bankacılıkta fona ihtiyaç duyan kişilere murabaha, karz-ı hasen gibi fon kullandırma yöntemleri ile fon kullandırılmaktadır. İki tür fon toplama yöntemi bulunmaktadır. Bunlardan ilki özel cari hesaplardır. Bu türdeki fon toplama yönteminde kişilere farklı hizmetler sunularak, maliyetler azaltılmaktadır. Diğer fon toplama yöntemi ise katılma hesaplarıdır (Özulucan ve Deran, 2009: 94-98).

İslami bankalara fon kullandıran müşterilerin kar veya zarara uğradığı işlemlerin verimliliğine bağlıdır. Gerçekleştirilen işlemler devletin gelirlerini arttırarak yatırımların ve istihdamın artmasına katkı sağlamaktadır. İslami bankalarda yapılan işlemler reel ekonomi ile ilişkili olduğundan kriz dönemlerinde daha az etkilenmektedir (Sürücü, 2018: 17-18).

Türkiye’de İslami bankacılık ilk olarak 1985 yılında uygulamaya geçmiştir. Dünya’da ve Türkiye’de uygulamalar farklılık göstermektedir. Siyasi etkenler nedeniyle İslami bankacılık ifadesi yerine “Özel Finans Kurumları” olarak ifade edilmiştir. Bu isim 2005 yılında getirilen bir

düzenleme ile değiştirilerek ‘‘Katılım Bankası’’ ismini almıştır. Türkiye’de katılım bankası kapsamında altı banka bulunmaktadır. Bu bankaların ikisi devlet, dördü özel sektör kuruluşudur. Devlete ait olan katılım bankaları Ziraat Katılım Bankası ve Vakıf Katılım Bankasıdır. Özel sektöre ait olanlar ise Albaraka Türk Katılım Bankası, Kuveyt Türk Katılım Bankası, Emlak Katılım Bankası ve Türkiye Finans Katılım Bankasıdır. İlk kurulan katılım bankası ise ‘‘Albaraka Türk’’ tür (Görmüş, 2018: 42-43).

3.2. İslami Finans Kurumlarında Fon Toplama Yöntemleri

Bankacılık sistemi fon toplama ve fon kullandırma olarak iki işlev üzerinde işlemektedir. İslami bankacılık sisteminin diğer banka sistemlerinden farkı İslam dininin kurallarına dikkat edilerek uygulanmasıdır. İslami bankacılık sisteminin fon toplama yöntemleri arasında cari (vadesiz) hesaplar ve katılma (vadeli) hesaplar bulunmaktadır.

3.2.1. Cari (Vadesiz) Hesap Çeşitleri

Cari hesaplar, fonunu bankaya kullandıran kişiye getiri sağlamayan ihtiyaç halinde veya kendi isteğine bağlı olarak parasının tamamının veya bir kısmının geri çekilmesine imkan tanıyan hesaplardır. Bu hesaplar Türk Lirası, döviz, altın olarak açılabilmektedir. Bu hesap çeşidi ülkeden ülkeye, hatta bankadan bankaya farklılık gösteren hesaplardır (Cüre, 2017: 5).

Katılım bankası, bankaya fon arz eden kişilere herhangi bir getiri sağlamamaktadır. Fonlarını arz eden bireyler paralarını güvenceye almak ve bankacılık işlemlerini gerçekleştirmek amacıyla bankaya yatırmaktadır. Fon sahipleri bir risk yüklenmediği için oluşan kar veya zarardan pay alamamaktadır. Herhangi bir faiz veya kar beklentisi içine girmemektedirler (Görmüş, 2018: 44-45).

3.2.2. Katılım (Vadeli) Hesapları

5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nun Tanımlar ve Kısaltmaların yer aldığı 3. maddesinde katılma hesapları şu şekilde tanımlanmaktadır:

‘‘Katılım bankalarına yatırılan fonların bu kurumlarca kullandırılmasından doğacak kar veya zarara katılma sonucunu veren, karşılığında hesap sahibine önceden belirlenmiş herhangi bir getiri ödenmeyen ve anaparanın aynen geri ödenmesi garanti

edilmeyen fonların oluşturduğu hesaplar’’ olarak ifade edilmektedir (Eskici, 2003: 57-58).

Katılım bankalarının cari hesaplardan farkı risk unsurunun bulunmasıdır. Bu risk unsuru belirsizdir. Tasarruf sahipleri kar elde edebilmenin yanında büyük bir zarara da girebilmektedir. Tasarruf sahipleri bu zararı göz önünde bulundurarak bu riskleri önceden kabul etmektedir. Katılma hesaplarında toplanan fonlar faizsiz yöntemlerle sanayi finansmanında ve doğrudan ticarete kullanılmaktadır (Kodra, 2018: 5).

Katılım hesapları en az bir ay olmak üzere üç aylık, altı aylık, bir yıllık ve bir yıldan daha uzun süreli ancak beş yılı aşmayan zaman diliminde açılan hesaplardır. Bu hesaplar katılım bankalarının faaliyetlerine göre işletilmektedir. Beş yılın sonunda işletilen hesaplardan kar edilirse bu karın %80’i mevduatlarını kullandıran hesap sahiplerine verilmektedir (Terzi, 2013:7).

Tablo 8: İslami Bankacılık Fon Toplama Hesapları

İşlemin Adı	Anlamı	Özelliği	Katkısı
Cari Hesaplar (CH)	İstenildiğinde her an bir kısmı veya tamamı çekilebilen vadesiz hesap türü.	Cari hesap sahiplerine herhangi bir bedel ödenmez.	Bu hesaplara İslami bankalar hiçbir şekilde kar, faiz vb. ödemez.
Katılma Hesapları (KH)	Bankaya yatırılan tasarruflar karşılığında kar-zarar elde edilen vadeli hesap türü.	Katılma hesabı hangi para cinsinden açılmışsa kar payı da o para cinsinden ödenir.	Sağlanan gelir faiz değil kar payıdır. Kar payının %80’i hesap sahiplerine katılma oranında verilir.

Kaynak: Kalaycı, 2013: 6

3.3. İslami Finans Kurumlarında Fon Kullanırma Yöntemleri

İslami finans kurumlarında altı eşit fon kullanırma yöntemi bulunmaktadır. Bu yöntemler arasında murabaha, selem, icare, istisna, mudarebe ve müşareke bulunmaktadır.

3.3.1. Murabaha (Peşin Alım, Vadeli- Karlı Satım)

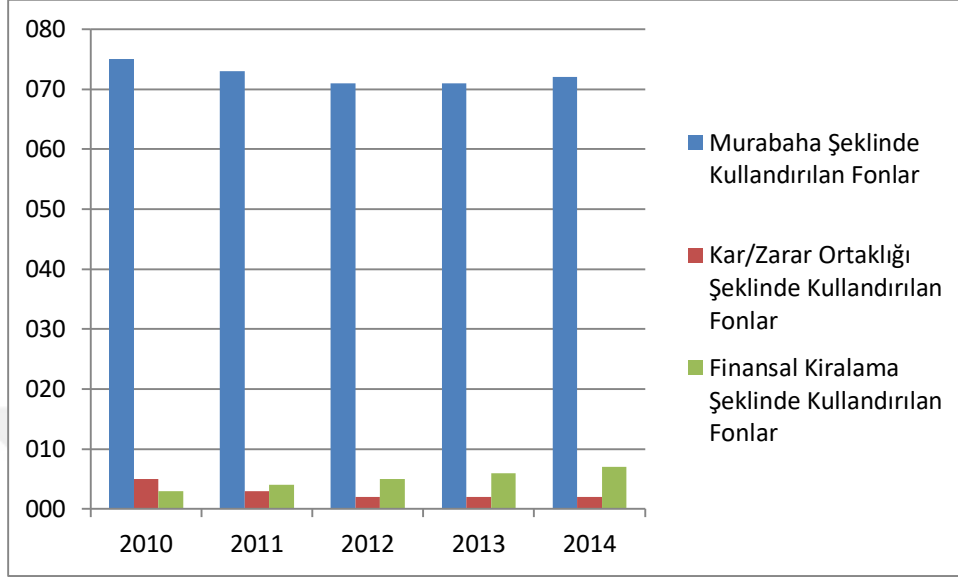
Murabaha taraflar arasında bir sözleşme ile sağlanan bir fon kullandırma yöntemidir. Taraflar arasında yapılan sözleşmede malın fiyatı, ödemenin ne şekilde yapılacağı ve teslim tarihinin kesin bir biçimde belirlenmiş olması gerekmektedir. Bu yöntemde fonu kullandıran taraf peşin olarak aldığı malı üzerine bir kar ekleyerek vadeli veya peşin olarak satabilmektedir. Genellikle tercih edilen ödeme biçimi vadeli satış olmaktadır. Vadeli olarak alınan malın ödemesi bitene kadar mal satıcı da kalmaktadır. Murabaha yöntemi genellikle uluslararası ticaret finansmanında kullanılmaktadır. Diğer fon kullandırma yöntemlerine göre daha kısa vadede getiri imkanı sağlamaktadır (Türker, 2010: 7-8).

Murabaha olarak adlandırılan fon kullandırma yöntemleri gerçek hayattan bazı farklılıklar içermektedir. Örneğin; evinize bir buzdolabı aldığınızda vadeli bir ödeme tercih etmiş olsanız dahi buzdolabınızı evinize götürüp kullanabilmektesiniz. Ancak murabaha yönteminde böyle bir imkan bulunmamaktadır. Malın ödemesi bitinceye dek aldığınız ürün sizin elinize geçmemektedir.

Katılım Bankaları Tarafından Uygulanan Murabaha Finansmanına Yönelik eleştirilere bakıldığında, murabaha yönteminde bankaların risk almayı elde edilen gelirin faiz geliri olduğuna yöneliktir. Murabaha işleminde katılım bankaları kendilerini güvenceye alarak işlem yapmaktadır. Diğer bir eleştiri, satılan malın kusurlarının üstlenilmemesine ilişkindir. Bir örnek vermek gerekirse; marketten alınan yoğurdun bozuk çıkması durumunda yoğurdu markete götürüp iade edebilir, yenisini alabilirsiniz. Ancak murabaha işleminde aynı durum söz konusu olmamaktadır. Bu yönüyle yapılan işlemlerin yanlış olduğu söylenmektedir. Son olarak yöneltile eleştiri ise katılım bankalarının malları satın almadan satması bu nedenle de vekalet işlemini doğru uygulayamamış olmasından kaynaklanmaktadır (Odabaş, 2014: 5-7).

İslam hukukçuları tarafından bir malın satıcısından alınıp katılım bankaları aracılığı ile müşterilere satılmasını meşru görmektedir. Örneğin mağazalar satın almış oldukları ürünleri maliyetlerine göre gerçek fiyatının üzerine %100 kar ekleyerek müşterilerine satabilmektedir. Katılım bankaları

ise bu kara ancak uzun vadede ulaşabilmektedir. Bu durumda mağaza da katılım bankaları da ticaret yapmış olmakta ancak karları piyasanın durumuna göre belirlenmektedir (TKBB, 2017: 63).

Şekil 3: Katılım Bankalarının Fon Kullanırma Faaliyetleri (2010-2014)

Kaynak: Aktaş ve Avcı, 2015: 49.

Şekil 3’de kar/zarar ortaklığı şeklinde kar/zarar ortaklığı (mudaraba ve müşareke) şeklinde kullanılan fonların %2 civarında olduğu ve bu oranın yıllar içerisinde bir değişim göstermediği görülmektedir. Üçüncü bölümde Türkiye’nin en fazla kullandığı fon kullandırma yönteminin murabaha olduğu söylenmektedir. Şekilde de görüldüğü üzere murabaha şeklinde kullanılan fonlar %80’e yakın orandadır. Bu durum yazılanları kanıtlar niteliktedir.

3.3.2. Selem (Para Peşin, Mal Veresiye Satım)

İslam hukukçuları bir malın vadeli olarak satışını uygun görmeyip, malın bedelinin yani selem bedelinin peşin olması gerektiğini savunmaktadırlar. Selem özellikleri belirli vadeli bir malın peşin olarak satılmasını ifade etmektedir (Alkış, 2018: 131).

Selem yöntemi iki şekilde uygulanabilmektedir. Birinci yöntem banka ile finansman ihtiyacı olan kişiler arasında olmaktadır. Tarım üzerinden örneklendirildiğinde banka fona ihtiyacı olan çiftçiye ürünü çıkarabilmesi

amacıyla finansman ihtiyacını karşılamaktadır. Bunun karşılığında çiftçiden belirli bir süre sonra ürünü teslim almakta ve aldığı ürünü piyasada daha yüksek bir fiyata satmaktadır. İkinci yöntem ise banka peşin olarak para veren kişiyle selem sözleşmesi yapmaktadır. Banka bu para ile diğer bir kişiyle daha yüksek bir fiyattan selem sözleşmesi imzalamaktadır. İlk selem sözleşmesinin imzalandığı müşteri malı teslim ederken banka da bu malı ikinci selem sözleşmesi yaptığı kişiye teslim etmektedir. Türkiye’de hiçbir katılım bankası tarafından selem sözleşmesi kullanılmamaktadır (Ülev vd., 2018: 14-15).

Selem İslami finansta özel şartları bulunan bir sözleşmedir. Selem sözleşmesinden nakit para elde edilmektedir. Bu nedenle selem sözleşmesinin içeriğine her mal girmemektedir. Selem sözleşmesinin şartları aşağıdaki şekilde uygulanmaktadır (Çürük, 2013: 56-57):

- Selem yapılabilmesi için mal hakkındaki tüm hususların (ölçü, renk, beden vs.) bilinmesi şarttır. Özellikleri bilinmeyen bir mal selem sözleşmesine konu olmamaktadır.
- Malın cinsi bilinmelidir. Örneğin; arpa, ayçiçeği vb.
- Malın ne için kullanılabileceği söylenmelidir. Örneğin; ekmeklik buğday, durum buğday vb.
- Malın sıfatı belirtilmelidir. Örneğin; koyu, açık, kalın, ince vb.
- Malın miktarı belirtilmelidir. Örneğin; 5 adet, 100 kg. vb.
- Malın ulaşımı, ödeme vadesi, yüklemesi hangi tarafa ait kesinlikle belirlenmesi gereken önemli bir husustur.
- Malın birim fiyatını belirtilmesi gerekmektedir.
- Selem sözleşmesine konu olan mal vade sonunda fiyatı artmış dahi olsa sözleşme de yazan fiyattan verilmelidir. İslami finans sistemi aksi halde oluşacak durumu doğru bulmamaktadır.

3.3.3. İstisna (Sipariş Ödemeli Üretim Desteği)

İstisna, gelecek zamanda üretilecek olan bir malın yapılan sözleşmede anlaşılan fiyattan satışının yapılması işlemidir. Bu yönüyle fon kullandırma yöntemlerinden biri olan seleme benzemektedir. Ancak iki yöntem arasında

farklılık bulunmaktadır. İstisna, alt yapı, inşaat sektörlerinde faaliyet göstermekte olup bir malın inşasına dayanmaktadır. İstisna yönteminde vadeli ödeme mümkündür. Malın üretiminden önceki aşamada para bırakılması gerekmemektedir (Alemdar, 2018: 41-42).

İstisna yönteminde taraflar arasındaki anlaşmaya bağlı olarak bir tarafa projeyi gerçekleştirirken, diğer taraf proje için gerekli olan malzemeyi temin etmektedir. Son yıllarda geniş ölçekli projelerin finansmanında yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. İstisna yönteminde üç kişi arasında yapılan iki farklı sözleşmeden bahsetmek mümkündür. İlk sözleşme de banka ve ürünleri alan taraf bulunmaktadır. Diğerinde ise banka ile malzeme temini sağlayan kişi arasında yapılmaktadır. Bankalar genelde malzemeleri satın alıp ürünlere sahip olmak isteyen tarafa taksitli ve üzerine kar koyarak satmaktadır. Ürünlerin satışından bir kademe öncesinde ise banka ürünlerin sigorta vb. gibi masraflarını üstlenmekle yükümlüdür (Terzi, 2013: 10).

İstisna yöntemi bir örnekle incelenirse;

X markasının giyim firması yeni bir şube açmak için hazırlanmaktadır. Bu X markasının giyim firması yeni açılacak olan şube için maliyetlerini, firmanın niteliklerini, ödemelerin vadesinin ne kadar olacağını belirtmektedir. Bu firmanın şubesinin açılmasını destekleyen firmalar bir fiyat teklifi sunmaktadır. Bu fiyat teklifleri arasından kendisine en uygun olanı firmanın seçme hakkı bulunmaktadır. Şubesinin açılmasında maddi destek sağlayan yatırımcılara firma taksitler halinde ödemelerini gerçekleştirmektedir. Şubenin açılışı ile ilgili bütün işlemler tamamlandığında şube firmanın üzerine geçmektedir. Bu firma şubenin açılmasında destek veren yatırımcılara şubenin kendi üzerine geçmesiyle istisna senetlerini ihraç etmektedir. İhraç edilen istisna senetlerinin nominal değerleri toplamı şubenin inşasındaki projenin fiyatına eşit olmaktadır.

3.3.4. Mudarebe (Emek Sermaye Ortaklığı)

Katılım bankaları bir işin gerçekleştirilebilmesi için bütün imkanları sağlayarak emeği yatırımcıya bırakmaktadır. Bu emeğin yatırımcı tarafından nasıl kullanıldığı önem arz etmektedir. Yatırımcının işin sonucunda elde edeceği kar taraflar arasında paylaşılmaktadır. Bu taraflar arasında

yatırımcılar, katılım bankaları ve tasarruf sahipleri bulunmaktadır. Bu işlem mudarebe olarak adlandırılmaktadır. Mudarebe yönteminde tarafların aldığı risk oranı yüksektir. Bu yöntemi kullanan yatırımcılar genelde yeterli sermayeye sahip olmadıkları için karlı bir projeden kar elde etme amacıyla bu işlemi gerçekleştirmektedir. İşin sonucunda çok yüksek getiriler sağlamanın yanında zarara da uğramak da göz önünde bulundurulmaktadır. Katılım bankaları sermayeyi kullandıran fon sahiplerine zarara uğradıkları takdirde bir geri ödeme de bulunmamaktadır. Bunun nedeni yatırımcıların yatırımı veya işi yaparken katılım bankalarını kendi istekleri doğrultuda yönlendirmeleridir. Ancak yapılan yatırımdan kar veya zarar oluşmamış ise yatırımcı sermayesini almaktadır (Türkmenoğlu, 2007: 52-53).

Mudarebe yöntemi projelere finansman sağlamak amacıyla kullanılmaktadır. Bu sözleşmedeki taraflardan biri mudarip diğeri ise Rabbul maldır. Rabbul mal proje için gerekli olan sermayeyi ortaya koyarken mudarip de bu projeden karlı bir yatırıma dönüşmesi için projeyi takip etmektedir. Mudaribe ondan kaynaklanmayan tüm giderler Rabbul mal tarafından ödenmektedir. Projenin gerçekleşmesi esnasında mudarip özgür bırakılırken, projenin başarısız olmasında sorumluluk yüklenmektedir (Erdem, 2019: 20).

3.3.5. İcare (Finansal Kiralama- Leasing)

İslami bankaların en çok kullandığı fon toplama yöntemleri arasında ikinci sırada yer almaktadır. İcare yöntemi ev, araba gibi varlıkların satın alınmasında kaynak sağlama olarak bilinmektedir. Bir kişinin malının diğeri bir kişi üzerine devir olması kiralama işleminin sonlandığını göstermektedir (SERPAM, 2013: 5).

Leasing kavramı Türkçe’de finansal kiralama anlamına gelmektedir. Finansal kiralama bir zaman diliminde bir mal, eşya vb. gibi varlıkların bir bedel karşılığında bir kişiden diğeri bir kişiye mülkiyet hakkının geçmesi olarak tanımlanmaktadır. Leasing yöntemi ikiye ayrılmaktadır. İlk olarak finansal kiralama, firma ihtiyacı olan malı satan firmayı bularak aralarında malın bedeli ve nakliyesi konusunda anlaşmaktadır. Daha sonra leasing firmasına taraflar başvuru yapmaktadır. Şirket yapılan başvuruları

değerlendirdikten sonra karar verip malı satın almaktadır. Malın satın alınıp ihtiyacı olan firmaya teslim edilmesiyle birlikte malın bakımı, arızası gibi konulardan da leasing firması sorumluluk üstlenmektedir. Diğer yöntem faaliyet kiralamasıdır. Finansal kiralama ile faaliyet kiralaması arasındaki fark, zamandır. Finansal kiralama uzun süreli finansmanları kapsarken, faaliyet kiralaması kısa süreli finansman gerektiren projeleri kapsamaktadır. Faaliyet kiralamasında mal için ödenen kiralar malın değerini yansıtmaktadır. Finansal kiralamadan farklı malın arıza, bakım işlemlerini üstlenmemektedir. Mala ihtiyacı olan firma istediği zaman kiralama işlemine son verebilmektedir (Alemdar, 2018: 22-23).

Finansal kiralama yöntemi müşterilerine bazı avantajlar sağlamaktadır. Bu avantajlar (Kelleroğlu, 2017: 33);

- Piyasadaki yöntemlere göre daha uzun bir vadeyi kapsamaması,
- Alınan kaynağın geri ödenmesinde müşterinin gelirin göre bir ödeme planı yapılması,
- Bu yönteme ilişkin ödemelerin muhasebe hesaplarında indirim olarak gösterilebilmesi,
- Kaynakları yetersiz olan ve yabancı kaynak alamayan küçük çaplı işletmelere genişleme imkanı tanınması ve yapılan ödemelerde KDV oranının düşük olması ve finansal kiralama dönemi sona erdiğinde malın önceki bedelinden işletmeye satılması avantajları arasındadır.

Tablo 9: Dünya'da Finansal Kiralama Hacmi

Ülke	2018 İşlem Hacmi (Milyar USD)	2017-2018 Değişim Oranı
Türkiye	5,24	-4,16
A.B.D	428,40	21,5
Fransa	52,18	16,9
Almanya	73,32	15,9
İtalya	35,90	16,1

Kaynak: FKB, 2012.

3.3.6. Müşareke

Müşareke sisteminde müşteri ve katılım bankaları arasında bir ortaklık söz konusu olmaktadır. Bu ortaklık sonucunda iki tarafta belirli oranlarda sermaye ortaya koymaktadır. Yapılan işin sonucuna gelindiğinde ise kar iki ortağa da paylaştırılmaktadır. Ancak bu karın iş için konulan sermaye oranıyla aynı olması gerekmemektedir. Bu sistemde müşteri kendi emeğini ortaya koyduğu için kardan daha fazla bir oran talep etme hakkını sahip olmaktadır. Yapılan yatırımda zarar edildiğinde aynı durum söz konusu olmamaktadır. Yatırımdan zarar edildiği halde taraflar verdikleri oran karşılığında zararı üstlenmektedir. Müşareke sisteminde yeni bir çağ açılmaktadır. Bu sisteme ek olarak azalan müşareke sistemi oluşturulmaktadır. Azalan müşareke sisteminde ise yapılan yatırımın gelir sağlamaya başlamasıyla müşterinin bankanın koyduğu sermayeyi de bankadan satın alması anlamına gelmektedir (SERPAM, 2013: 4).

İslami finans sistemine uygun olabilmesi için müşareke’de bazı şartlar bulunmaktadır. İlk olarak müşareke’den elde edilecek olan karın nasıl paylaşılacağı kesin olarak belirlenmelidir. Bu karın nasıl paylaşılacağı belirlenmesi ertelenirse bu İslami finans sistemine uygun bir müşareke olmaktan çıkmaktadır. Ancak belirlendikten sonra karın nasıl paylaşılacağına ilişkin değişiklikler yapılabilmektedir. Müşareke’den elde edilen karın ortaklara kaçta kaç verileceği ortaklar tarafından belirlenebilirken, zararın paylaşımı konusunda ortaklara söz hakkı verilmemektedir. Ancak zarar da ortakların alacağı karın oranına göre belirlenmektedir (Çekin, 2018: 30).

3.4. Diğer Fon Kullandırma Yöntemleri

Fon kullandırma yöntemleri arasında sukuk, teverruk, tekafül ve karz-ı hasen bulunmaktadır.

3.4.1. Sukuk (İslami Katılım Sertifikası)

Sukuk kelimesinin kelime anlamı Arapçadan gelmektedir. Arapça “sak” sözcüğü sertifika anlamında kullanılmaktadır. İslami tahviller için sak yerine sukuk sözcüğü kullanılmaktadır. Sukuk yönteminin bazı temel

özellikleri bulunmaktadır. Sukuk ikincil piyasalarda işlem gören, sabit bir getiri sağlamayan faizsiz bir bono olarak görülmektedir. Sukuk derecelendirme kuruluşu tarafından denetlenmektedir (Coşkun, Yardımcıoğlu ve Ayriçay, 2014: 158).

İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Kurumu (AAOIFI) sukuku şu şekilde tanımlamaktadır:

“Sukuk, ihraç edildikten sonra eşit değerleri temsil eden; ihraçtan elde edilen tutarların önceden planlanan şekilde yatırım yapıldığı; yapılan yatırım türüne göre duran varlıklar ve benzerleri üzerindeki haklar ve payların temsil edildiği ya da bir projede ya da özel bir yatırım faaliyetinde ortaklık hakkı veren sertifikalardır” (Coşkun, Yardımcıoğlu ve Ayriçay, 2014:159).

Sukuk sermaye piyasası araçlarından biri olarak kullanılmaktadır. Sukuk’un diğer sermaye piyasası araçlarından farkı elinde bulundurulan kişiye sağladığı avantajlar olmaktadır. Sukuk İslami tahvile yakın görülse de varlığa dayalı menkul kıymetler ile daha çok benzeşmektedir. Sukuk’un diğer bir adı ise İslami Yatırım Sertifikası olarak bilinmektedir. Sukuk, İslami finansın temel yasaklarına uygun olarak gelir sağlamayı hedeflemektedir. Sukuk’un ihracında üçlü bir ilişki bulunmaktadır. Bu üçlü ilişki fon sağlamayı amaçlayan kaynak kuruluş, kaynak bulunmasında kullanılan ihraççı yani özel amaçlı kuruluşlar ve sukukları satın almayı bekleyen yatırımcılardan oluşmaktadır (Aktaş, 2016: 471).

Türkiye’de faizsiz bankacılık sistemi etkin bir şekilde işlemesine rağmen ürün çeşitliliği çok fazla bulunmamaktadır. Bu durum sukuk piyasasının çok fazla işleyememesine yol açmaktadır. Ancak İslami bankacılıkta gelişen Türkiye sukuk piyasası, Asya ve Körfez ülkelerindeki yatırımcıların ilgisini çekmektedir. Türkiye’de sukuk piyasasına oldukça büyük bir talep bulunmaktadır. Bu talebin rakamsal olarak 8-10 milyar dolar olduğu söylenmektedir. Buna karşılık arz ise 2,4 milyar dolar civarında bulunmaktadır. Türkiye’de ilk sukuk uygulaması Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. tarafından 2010 yılında gerçekleştirilmiştir. Türkiye’de yeni ürünler sunulmasıyla bu pazarın genişleyebileceği savunulmaktadır. 2020 yılında Türkiye açısından İslami bankacılığın 100 milyar dolara ulaşarak bu alanda finans merkezi olması öngörülmektedir. Bu konuya dünya açısından bakıldığında ise, sukuk piyasası Bahreyn’in dünya bankalarının merkezi

olması ve petrol gelirlerinin fazla olması yönüyle burada önem kazanmaktadır. Bahreyn İslami Bankası ilk faizsiz bankacılık olarak kabul edilmektedir. Bahreyn İslami bankacılığın diğer ülkelere yayılıp gelişmesinde bir köprü görevi görmektedir. Diğer köprü görevi gören ülke ise Malezya'dır. Malezya İslami Bankası dünya piyasasında faizsiz bankacılık yönünde global lider banka olarak görülmektedir. Dünya'daki ilk sukuk ihracı Malezyalı iş adamı Abdullah Salih KEMAL tarafından 1995 yılında gerçekleştirilmiştir (Özeroğlu, 2014: 755-758).

Tablo 10: Bankaların Sukuk İhraçları (Albaraka Türk, Emlak Katılım, Türkiye Finans KB.) (2012-2020)

Banka/Yıl	Albaraka Türk	Emlak Katılım	Türkiye Finans	Yıllık Toplam
2012	-	-	-	-
2013	-	-	-	-
2014	-	-	299.000.000,00	299.000.000,00
2015	-	-	1.050.000.000,00	1.050.000.000,00
2016	350.000.000,00	-	985.000.000,00	1.335.000.000,00
2017	900.000.000,00	-	1.258.000.000,00	1.723.613.800,00
2018	3.338.470.000,00	-	4.278.100.000,00	7.616.570.000,00
2019	8.990.000.000,00	-	8.440.000.000,00	2.330.000.000,00
2020/Haziran	5.350.000.000,00	300.000.000,00	2.400.000.000,00	8.050.000.000,00
TOPLAM	18.928.470.000,00	300.000.000,00	18.710.100.000,00	37.938.570.000,00

Kaynak: TKBB, 2020.

Tablo 11: Bankaların Sukuk İhraçları (Kuveyt Türk, Vakıf Katılım, Ziraat Katılım Bankası) (2012-2020)

Banka/Yıl	Kuveyt Türk	Vakıf Katılım	Ziraat Katılım	Yıllık Toplam
2012	-	-	-	
2013	150.000.000,00	-	-	150.000.000,00
2014	287.000.000,00	-	-	287.000.000,00
2015	1.524.091.000,00	-	-	1.524.091.000,00
2016	1.723.613.800,00	-	300.000.000,00	2.023.613.800,00
2017	2.330.000.000,00	1.620.000.000,00	1.100.000.000,00	5.050.000.000,00
2018	5.100.000.000,00	4.367.304.047,00	3.454.000.000,00	12.921.304.047,00
2019	5.891.000.000,00	9.012.695.953,00	8.150.000.000,00	23.053.695.953,00
2020/Haziran	2.935.000.000,00	4.937.000.000,00	5.500.000.000,00	13.372.000.000,00
TOPLAM	19.940.704.800,00	19.937.000.000,00	18.504.000.000,00	58.381.704.800,00

Kaynak: TKBB, 2020.

Tablo 12: Dünya'daki Sukuk Hacmi

Ülkeler	Sukuk Hacmi
Malezya	57%
Suudi Arabistan	12%
Bahreyn	2%
Diğer Ülkeler	4%
Birleşik Amerika Devletleri	23%
Pakistan	2%

Kaynak: Özeroğlu, 2014: 757.

Tablo 13: Sukuk, Bono ve Hisse Senedi Arasındaki Farklar

	Sukuk	Bono	Hisse Senedi
İhraç Konusu	Belirlenmiş varlık üzerinde bölünmemiş sahiplik hakkı söz konusudur.	İhraç edenin borcu söz konusudur.	Şirketin hissesinden sahiplik hakkı söz konusudur.
Varlığa Dayalı Olma Durumu	En az belirlenen oran nispetinde maddi varlık olmalıdır.	Gerekli değildir.	Gerekli değildir.
Teminat	Teminat sağlamaya ek olarak teminat arttırımı ile de teminat sağlanabilir.	İpotekli tahviller, teminatlı borçlar vb. dışında teminat içermezler.	Teminat içermezler.
Anapara ve Gelir	İhraççı tarafından garanti edilmemiştir.	İhraççı tarafından garanti edilmiştir.	Şirket tarafından garanti edilmemiştir.
Amaç	Sadece İslam hukukuna uygun amaçlar için ihraç edilir.	Her türlü amaç için ihraç edilebilir.	Her türlü amaç için ihraç edilebilir.
Senetlerin Satılması	Belirlenmiş varlık üzerindeki sermaye payının satışı söz konusudur.	Bir borç senedinin satışı söz konusudur.	Şirket hisselerinin satışı söz konusudur.
Senet Hamillerinin Sorumlulukları	İhraç edilen senetlere katılım oranında sorumluluk söz konusudur.	Bono sahiplerinin ihraççının mali durumu için bir sorumluluğu yoktur.	Sahip olunan şirket hisseleri oranında şirkette sorumluluk söz konusudur.

Kaynak: Yılmaz, 2014: 54.

3.4.2. Tekafül (İslami Sigortacılık)

Ekonomik sistem döngüsü tasarruflarını yatırımlara yönlendiren kişiler üzerinde dönmektedir. Yatırım yapanlar sadece kişiler olmayıp bir kurumda yatırım yapabilmektedir. Kişi veya kurumların yatırım yapmasındaki amaç kar elde edebilmek, gelirlerini fazlalaştırmaktır. Ancak yatırımlardan her zaman kar elde etmek mümkün olmamaktadır. Bazen işler yolunda gitmediğinde yatırımcı zarar edebilmektedir. Kişiler veya kurumlar yapılan yatırımlardan zarar etmeyi önlemek amacıyla bu yatırımları sigortalatmaktadır. Kişiler gerçek hayatta da her araca, nesneye sigorta yaptırmaktadırlar.

Konunun temel noktası olan İslami finans yönteminde ki sigortacılık anlayışı ile diğer finans araçlarının çok uyumlu olduğu söylenemez. Sigorta sözleşmelerinde İslami finansın emir ve yasaklarına da uyulması koşuluyla yeni bir sigortacılık anlayışı olarak tekafül yöntemi oluşturulmuştur. Tekafül kelimesinin kökü Arapça “Kafal” kelimesine dayanmaktadır. Kafal sözcüğünün anlamı zararlara karşı kendini garanti altına almak olarak bilinmektedir. Tekafül sistemi işbirliğine dayalı ve bağış ile işleyen bir sigorta sistemidir. Bu sistemde riskler gönüllü veya toplu bir şekilde dağıtılmaktadır. Tekafül sistemi yapılan bağışlardan kişiler zarar ettiğinde karşılanmak üzere bir para havuzu oluşturmayı hedeflemektedir (Erdem, 2019: 36).

Tekafül sisteminin yaygın olarak kullanılan üç modeli vardır. İlki mudaraba tekafül, ikincisi vekalet tekafül ve sonuncusu da karma tekafüldür. Mudaraba tekafül katılımcılardan toplanan yardımlar öncelikle fona aktarılmaktadır. Hasar ödemeleri, harcamalar vb. düşüldükten sonra kalan fonlar yatırımlara aktarılmaktadır. Katılımcılar sigorta şirketi arasında bir mudaraba sözleşmesi imzalanmaktadır. Bu sözleşmede kar ve zarar önceden belirlenen tutarlara göre yatırım sonucunda katılımcılar tarafından paylaşılmaktadır. Vekâlet tekafül modelinde sigorta şirketiyle katılımcılar vekâlet sözleşmesi imzalamaktadır. Sözleşmede belirlenen oranda sigorta şirketinin alacağı vekâlet ile sınırlandırılmaktadır. Daha sonrasında fondan elde edilen kar veya zarar katılımcılar arasında paylaştırılmaktadır. Son olarak karma tekafül de ise vekâlet ve mudaraba tekafülün birlikte

uygulanmasıdır. Yapılan sözleşmeler neticesinde kar ve zarar katılımcılar ve tekafül şirketi arasında paylaşılmaktadır (Sürücü, 2018: 44-45).

Tekafül yerine katılım sigortacılığı sözcüğü de kullanılmaktadır. Klasik sigortacılık ile katılım sigortacılığı arasında bazı farklar bulunmaktadır. Bu farklar aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 14: Tekafül ve Klasik Sigorta Arasındaki Farklar

TEKAFÜL	KLASİK SİGORTA
Karşılıklı dayanışma esaslıdır.	Sadece ticari faktörleri esas alır.
Faiz, kumar ve şüphe yoktur.	Faiz, kumar ve şüphe içerir.
Mevcut yasaların yanında şeriat denetleme kurullarına tabidir.	Sadece mevcut yasalara tabidir.
Ödenen primler risklere karşı tekafül fonuna aktarılır.	Ödenen primler, beklenen riskler karşılığında kendilerine aittir.
Katılımcılar ile sermayedarların hesapları arasında tam bir ayırım vardır.	Bütün fazlalıklar ve fonlar sermayedarlara aittir.

Kaynak: Katılım Finans, 2020.

Türkiye’de katılım sigortacılığı adı altında sigorta şirketleri kurulmuş ve bu işlevi yerine getirmeye başlamışlardır. Aşağıda 2019 ve 2020 yıllarının Haziran ayı katılım sigortacılığı yapan şirketler açısından değerlendirilecektir.

Tablo 15: Tekafül Şirketleri Pazar Payları (2019-2020)

	2020-06	2019-06		

Şirket Adı	Toplam Üretim (TL)	Pazar Payı %	Toplam Üretim (TL)	Pazar Payı %	Değişim (%)	Reel Değişim (%)
Bereket Sigorta AŞ	829.946.125	40,39	698.097.720	38,87	18,89	5,56
Neova Sigorta AŞ	783.147.252	38,12	780.913.113	43,49	0,29	-10,95
Doga Sigorta AŞ	223.406.503	10,87	183.627.347	10,23	21,66	8,03
Katılım Emeklilik ve Hayat AŞ	86.242.010	4,20	37.571.283	2,09	129,54	103,82
Bereket Emeklilik ve Hayat AŞ	60.904.142	2,96	65.134.578	3,63	-6,49	-16,97
HDI Sigorta AŞ	18.822.991	0,92	12.586.832	0,70	49,55	32,79
Vakıf Emeklilik ve Hayat AŞ	17.369.453	0,85	1.461.184	0,08	1088,72	955,52
Ziraat Sigorta AŞ	12.672.095	0,62	11.956.856	0,67	5,98	-5,89
Bereket Katılım Sigorta AŞ	5.232.847	0,25	0	0,00	0,00	0,00
Ziraat Hayat ve Emeklilik AŞ	5.043.836	0,25	1.870.361	0,10	169,67	139,45
İLK 10 ŞİRKET	2.042.787.255	99,43	1.793.219.274	99,86	13,92	1,15
Bereket Katılım Hayat AŞ	4.906.943	0,24	0	0,00	0,00	0,00
Güneş Sigorta AŞ	4.219.592	0,21	0	0,00	0,00	0,00
Unico Sigorta AŞ	1.930.037	0,09	2.361.483	0,13	-18,27	-27,43
Groupama Hayat AŞ	745.381	0,04	187.256	0,01	298,05	253,45
SEKTÖR TOPLAMI	2.054.589.208	100,00	1.795.768.013	100,00	14,41	1,59

Kaynak: TSB, 2013.

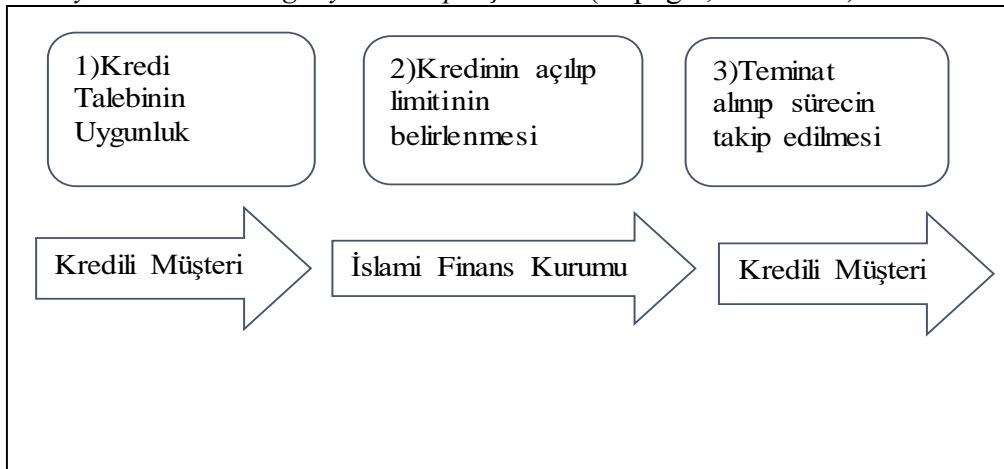
3.4.3. Karz-ı Hasen (Karşılıksız Borç)

İslami finans sisteminin şartlarına uygun olarak faaliyet gösteren katılım bankaları kar elde etmenin dışında sosyal kredi adı verilen üretim dışı

krediler sağlamaktadır. Bu kredilere karz-1 hasen adı verilmektedir. Bu yöntemin amacı ihtiyaç sahiplerine karşılıksız olarak yardım sağlamaktır. Bankalar karz-1 hasen işleminden herhangi bir kar veya getiri elde etmemektedir. Karşılıksız olarak verilse de kredilerin bir geri ödemesi bulunmaktadır. Geri ödeme planı karşılıklı iki tarafın anlaşmasına bağlı olmaktadır. Bu tür yardımlar genel de çocukların eğitimi, evlenme ve bazı olağanüstü hallerde verilebilmektedir. Kredileri geri ödemekte güçlük çeken kurumlar veya kişilere yardım edilmekte, verilen kredinin geri ödemesi bankanın fonundan karşılanmaktadır (Güngören, 2013: 47-48).

Karz ifadesi “geri ödenmek üzere verilen borç” anlamına gelmektedir. Kur’an-ı Kerim’de mecazi anlamda “Allah’a güzel bir şekilde verilen borç” anlamında kullanılmaktadır. Kur’an-ı Kerim’de geçen ayetlerde Allah’ın rızasını kazanmak için yapılan harcamalarda karz-1 hasen olarak değerlendirilmektedir. Ancak gerçekte yapılan karz-1 hasen kişiler arasındaki borç ilişkisinden doğmaktadır. Kişiler arasında yapılan borç ilişkisinde karz-1 hasen karşılıksız ve beklenti olmadan yapılan borç ilişkisidir. Karz-1 hasen ile ilgili Maide suresinin 12. Ayetinde şu ifadeler yer verilmektedir:

“And olsun ki Allah, İsrail oğullarından söz almıştı. (Kefil olarak) içlerinden on iki de başkan seçmiştik. Allah onlara şöyle demişti: “Ben sizinle beraberim. Eğer namazı dosdoğru kılar, zekâtı verir, peygamberime inanır, onları desteklerseniz ve Allah’a güzel bir şekilde borç verirsiniz (ihtiyacı olanlara Allah rızası için faizsiz borç verirsiniz) andolsun ki sizin günahlarınızı örterim ve sizi zemininden ırmaklar akan cennetlere sokarım. Bundan sonra sizden kim inkâr yolunu tutarsa doğru yoldan sapmış olur” (Topoğlu, 2013: 3-4).

Şekil 4: Karz-1 Hasen İşlemi Aşamaları

Kaynak: Alemdar, 2018: 52.

Tablo 16: Karz-ı Hasen Yönteminde Vadeler ve Teminatlar

Destek Konuları	Karz-ı Hasen Azami Süreleri	Vade	Teminat
Evlilik Desteği	50.000 TL	3 YIL	Senet
Eğitim (Yüksek Öğretim)	50.000 TL	4 YIL	Senet
Araç	50.000 TL	4 YIL	Araç Rehini
Konut	100.000 TL	4 YIL	İpotek
Çalışma Sermayesi Desteği	10.000 – 250.000 TL	1-12 AY	Senet

Kaynak: Canbaz, 2019: 101.

3.4.4. Teverruk (Vadeli Alım, Peşin Satım)

Teverruk belli bir malı bir kişiden vadeli ödeme biçiminde satın alarak diğer bir kişiye peşin olarak satmak anlamına gelmektedir. Teverruk, orta dönemde Hanbeli fukarası olarak bilinen toplum tarafından ilk defa kullanılmıştır. Teverruk ve bey'u'l-ine çok karıştırlan iki kavramdır. Bey'u'l-ine yönteminde kişi bir malı vadeli olarak alıp diğer bir müşteriye satmaktadır. Ancak satılan mal müşteriden daha düşük bir bedelle geri alınmaktadır. Teverruk yönteminde ise aynı malın geri alınması hususu söz konusu olmamaktadır. Teverruk iki amaçla kullanılmaktadır. İlk olarak İslami finans kuruluşlarında nakit ihtiyacını karşılamak amacıyla kullanılmaktadır. Bu amaçla uygulanan teverruk organize teverruk olarak bilinmektedir. Diğer amaç ise bireylerin elindeki nakit parasının değerlendirilmesidir buna ters teverruk adı verilmektedir. Teverruk sistemi ihtiyaç olması halinde kullanılması gereken bir yöntem olup farklı bir amaçla fon toplanılması İslami finansın koşullarına uymamaktadır. Teverruk genel olarak firmaların iflas etmesine neden olacak koşullarda, çok yüksek bir likidite sıkışıklığında kullanılması gerekmektedir (Çekin, 2018: 26-27).

İslami finans kurumlarının teverruk uygulaması ile klasik dönemdeki teverruk uygulamaları farklılık göstermektedir. İslami finans kurumlarında uygulanan yöntem organize teverruk olarak geçerken, klasik dönemde ki yöntem fihhi teverruk olarak geçmektedir. Bu iki yöntem arasındaki

farklılık caiz olarak görülüp görülmemesinden kaynaklanmaktadır. Fıkhi teverruk caiz görülürken, organize teverruk firmaların çok zor duruma düşmeden kullanması caiz görülmemektedir. Günümüzde ise organize teverruk sistemine uygulamada daha çok yer verilmektedir. Fıkhi teverruk bir malın sahibinin ihtiyacını karşılamak amacıyla diğer bir kişiye vadeli olarak satılıp, üçüncü bir kişinin de bu malı peşin olarak alması anlamına gelmektedir. Bu yöntemde malı satıp nakit ihtiyacını karşılayan kişi zarara uğramaktadır. Organize teverruk sisteminde ise ihtiyacı olan birey organize bir sistemle teverruk işlemini gerçekleştirmektedir. Bu sistemde amaç sadece ihtiyacın karşılanması değil aynı zaman da kar da elde etmektir. Bu işlem Türkiye’de çok yaygın olmamakla beraber kullanıldığı alanlara araba alım satımı bu duruma örnek verilmektedir (Sancar, 2019: 173-176).

3.5. İslami Finans Yöntemlerinin Uygulanışında Ortaya Çıkan Sorunlar

3.5.1. Asimetrik Bilgi Sorunu

Asimetrik bilgi sorunu kredi talep edenler ile kredi arz eden kesim arasındaki bilgilerin eksik oluşu, her iki tarafın aynı bilgiye sahip olmayışından kaynaklanmaktadır. Kredi verenler ve kredi talep edenler arasında karşılıklı bir güven anlayışı olması gerekmektedir. Ancak bazen kredi talebinde bulunan bireyler proje ile ilgili bilgileri eksik vermesi, riskleri belirtmemesi bakımından kredi arz edenleri zor durumda bırakabilmektedir. Kredilerin yanlış kişilere verilmesi sonucunda kredilerin geri dönüşü de kredi veren kurumları zora düşürmektedir. Kredi arz eden ve kredi talep eden arasında bir güvensizlik oluştuğu takdirde kredi arz edenler kredi vermekte çekingen kalacaktır. Taraflar arasında güven sağlansa bile kredi verenler kredi talebinde bulunan kişilerin krediyi bankaya belirttiği amaçla kullanacağından emin olamamaktadır. Kredi talep edenler sadece bireylerden oluşmamaktadır. Bireylerin yanında firmalarda kredi talebinde bulunabilmekte ve aynı durum firmalar içinde söz konusu olacaktır. Firmalarda kullandığı kredilerde doğru bilgiyi bankalara vermediği sürece aynı sorunlar yaşanacak ve bu durum piyasalarda ve ekonomide zarara yol açacaktır (Erdoğan, 2008: 3-5).

3.5.2. Mikro finans Kurumlarının Ekonomik Açıdan Sürdürülebilirliği

Mikro krediler geliştirmek ve az gelişmiş ülkelerde yoksulluğu azaltmak amacıyla kullanılan kredilerdir. Mikro finans ise hem kredileri hem de sigorta, kültürel ve sosyal programları kapsamaktadır. Mikro finans kurumları geliştirmek ve az gelişmiş ülkelerde finansal hizmetleri sağlamak amacıyla hizmet vermektedir. Mikro finans ile krediler verilmekte, işletmeler açılmakta ve bireyler desteklenmektedir. Genelde bireyler küçük yatırımlarla başlamaktadır. Ticari ve geleneksel bankalar mikro finans için kredi imkânı sağlayamamaktadır. Bunun nedeni işletme modellerinin mikro finansı yönetmek için uygun olmayışı ve teminata dayalı borç verme sistemlerini kullanmalarındır. Mikro finansın ortaya çıkış nedeni bankaların teminatlarına gerek olmadan krediye erişebilmektir. Mikro finans yoksul kesime gelir sağlama olanağı tanımakta ve aynı zamanda yeni işletmeler açıldıkça istihdam artmaktadır. Ancak mikro finans sisteminin kısa vadede etkili olduğu ve uzun vadede etkisini kaybedeceğine ilişkin görüşler yer almaktadır. Bireylerin sadece kredi sağlanarak yoksulluklarından kurtulamayacakları, başka çözümlerin geliştirilmesi gerektiği açıktır. Mikrofinans devamlı bir kredi olmamakla beraber işletmelerin başlangıcında yanında olup devamında destek başka ihtiyacı olanlara kaydırılmaktadır (Adıyaman, 2019: 50-53).

Yapılan araştırmalara göre mikro finansın yoksulluğu azaltmada geçici bir çözüm getirmektedir. Yoksulluğun genel sebebi devamlı ve yeterli bir gelire sahip olamamaktır. Çok yoksul olan kesimler mikro kredi ile beraber borçlanacak ancak geri ödeme konusunda düzenli bir gelire sahip olmadığı için zorluk çekecektir. Mikro krediden en çok yararlanan grup yoksulluk sınırının biraz altında bulunan kesimdir. Bu kesime birkaç yıl mikro kredi desteği sağlandığında olumlu sonuçlar vermektedir (Yıldırım vd., 2014: 586).

3.5.3. Yatırım Getiri Oranının Düşüklüğü

Bankalar fon arz edenler ile fon talep edenleri bir araya getirmek üzere oluşmuş kurumlardır. Fon arz edenler, yatırımcılar ve ihtiyacı olanlar için

kredi ihtiyacını karşılamaktadır. Belirli bir yatırım karşılığında belirli bir miktarda bir fon arz edilmektedir. Genellikle yatırımın getirisinin yüksek olması istenen bir durumdur.

Fonlar karlı yatırımlara doğru yönlendirilmekte ancak bazı durumlarda verilen fonların altında bir getiri ile karşılaşılmaktadır. Bu yatırımlarda beklenen ve istenen karlılık ve verim elde edilememiş, yapılan yatırım başarı sağlayamamıştır. Bu durum hem yatırımcıyı hem de fon arz eden kurumu etkilemektedir. Fon arzı sağlanan yatırımcı yatırımından beklediği karlılığı sağlayamadığı takdirde alınan krediyi ödemekte güçlük çekebilmektedir.

3.5.4. Borç Kapanı

Belirli bir dönemde yapılan borçlanmanın belirlenen tarihte geri ödemesi gerçekleşmektedir. Ancak mikro krediye ihtiyacı olan kesim yoksullardan oluşmaktadır. Kredilerin geri ödemesi başladığında çok yoksul olan kesimler zorlanmakta bu nedenle yeniden başka yöntemlerle borçlanma yoluna başvurabilmektedir. Bir borcun kapanması için yeniden borçlanma ise borç kapanı olarak adlandırılabilir. Bu borç sürekliliğinin önüne geçilebilmesi için çok yoksul kesimin gelirlerinde bir artışın meydana gelmesi gerekmektedir. Bu durum ise sadece mikro kredi ile sağlanamamaktadır. Yoksulluk sınırının biraz üzerinde olan kesimler için aynı durum söz konusu olmamaktadır. Bu kesimler birkaç sene desteklendiğinde maddi olarak iyi düzeye ulaşarak borçlarını ödeyebilmekte, yeni bir borca girmemektedir.

3.6. Türkiye’de Katılım Bankacılığı ve Ekonomi Üzerine Etkisi

Türkiye’de ekonomiden fonların kısılmaya başlaması yeni bankacılık sistemi arayışları ortaya çıkarmıştır. Faizsizlik prensibi ile çalışan katılım bankaları ortaya çıkmıştır.

3.6.1. Katılım Bankacılığı

İslam dini faizi haram kıldıktan sonra yeni bankacılık arayışları ortaya çıkmıştır. Bu dönemde klasik bankaların faizi kabul eden tutumları

nedeniyle halk tasarruflarını yatırımlara döndürmede zorluk yaşamış ve yasadışı yollara başvurmuştur. Diğer bir kesim ise tasarruflarını elde tutarak ekonomiye akmasını engellemiş ve kaynaklar atıl kalmaya başlamıştır. Bu durum katılım bankalarının ortaya çıkmasında önemli bir etken olmuştur. Faizsiz işleyen banka prensibine dayanarak tasarrufların ekonomiye katkıda bulunmasını sağlayan katılım bankaları İslam ülkeleri ve Türkiye’de zaman içerisinde gelişme göstermiştir. Katılım bankalarının Türkiye’de tam anlamıyla işlediği savunulamaz. Ancak mevzuata uygun bir şekilde faizi reddederek fon toplama ve fon kullandırma faaliyetlerini yerine getirmektedir. Türkiye’deki hukuki ve ekonomik sistemin İslami bankacılık anlayışıyla uyum göstermeye çalışmaktadır. Diğer İslam ülkelerinde uygulanan katılım bankacılığı ile Türkiye’de uygulanan katılım bankacılığı arasında farklar bulunmaktadır. Türkiye’de katılım bankacılığı alanında açılan ilk kurum Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (DESİYAB) olmuştur. Ancak bu kurum 1978 yılında faizli sisteme geçmiştir (Özkan, 2012: 14).

Katılım bankacılığının kurulmasında etkili olan bazı faktörler bulunmaktadır. Bu faktörler sırasıyla aşağıdaki gibidir (Çoban, 2016: 4-5);

- Faizsiz bir ticaret ilişkisi isteği,
- Kazanç sağlarken emeğin ön plana çıkarılması,
- İslami finans sistemi etrafında birleşmek,
- Yeni istihdam olanakları sağlamak ve geliştirmek,
- Toplumdaki dayanışmayı arttırmak, kin ve düşmanlığı ortadan kaldırmak ve zekat dağıtarak fakir ve yoksullara yardım etmek, fakir ve yoksulluğu ortadan kaldırmak ve faizin yerine yatırımlardan elde edilecek olan geliri kar kazancı koymak ve Müslüman olan toplumlarda finans ile dinin birbiriyle çatışmasını engellemek ve kazanç sağlamak amacıyla üretimi desteklemek ve şart koşturmak ve bireylerin sömürülmesini engellemektir.

Faizsiz bankacılık anlayışının dünyadaki gelişimi ile Türkiye’deki gelişimi farklılık göstermektedir. Dünyada petrol gelirlerinin artmasıyla

zenginleşen İslam ülkeleri fazlalaşan fonlarını değerlendirmek amacıyla faizsiz bankacılık anlayışına yönelmiştir. 1980’li yıllarda Türkiye’nin büyüme politikası ithal ikameci politikadan ihracata dayalı politikaya doğru kaymaktadır. Bu gelişmeler Türkiye’nin dünyadaki gelişmeleri takip etmesine olanak sağlamıştır. Finansal piyasalarda bu gelişmeleri takip ederek ÖFK’ların kurulmasını sağlamıştır. ÖFK’nın kurulmasındaki temel amaç faiz içeren bankalarda tasarruflarını değerlendirmek istemeyen kesimin tasarruflarının ekonomiye kazandırılmasını sağlamaktır (Yurttadur ve Demirbaş, 2017: 94).

Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı 1984 yılında T.C. Merkez Bankası tarafından yayımlanan tebliğlere yeni bir düzenleme getirmiştir. 1985 yılında Albaraka Türk Finans Kurumu A.Ş. ve Faisal Finans Kurumu A.Ş. Türkiye’de İslami finans sistemine uygun olarak kurulan ilk kurumlardır. Bu kurumları 1989 yılında Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu A.Ş. 1991 yılında Anadolu Finans Kurumu A.Ş. ve 1995 yılında İhlas Finans Kurumu A.Ş. takip etmektedir. İhlas Finans Kurumu A.Ş. çok uzun soluklu olmayıp 2001 yılında yaşanan kriz nedeniyle kapanmıştır. 2001 yılında Faisal Finans Kurumu A.Ş. unvan değiştirerek Family Finans Kurumu adını almıştır. 2005 yılında Anadolu Finans Kurumu ile birleşerek Türkiye Finans Kurumu olarak yeni bir kurum oluşturulmuştur. 2014 yılında Ziraat Katılım faaliyete geçmiştir (Sümer ve Onan, 2015: 299-300).

1999 yılı itibariyle ÖFK’nın faaliyetleri Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile düzenlenmeye başlamıştır. Kanunda ÖFK, geleneksel bankalardan ayrı tutulduğu için faaliyetlerinde sorunlar yaşanmıştır. Bu sorunları çözmek amacıyla 1999 yılında 4491 sayılı kanun ile beraber 4389 sayılı Bankacılık Kanunu kapsamına alınarak ilk kez resmi banka statüsü kazanmıştır. ÖFK’nın resmi banka statüsü kazanması sorunları çözmede yetersiz kalmasıyla 2005 yılında 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile birlikte “*katılım bankası*” adını almıştır (Güngör, 2018: 37-38).

Türkiye’de 2020 yılı itibariyle aktif olarak faaliyet gösteren 6 katılım bankası bulunmaktadır. Bu bankalar Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş., Vakıf Katılım Bankası A.Ş., Emlak Katılım Bankası A.Ş., Ziraat Katılım

Bankası A.Ş., Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş., Türkiye Finans Katılım Bankasıdır.

Tablo 17’de katılım bankalarının bankacılık sektörü içerisindeki payı, tablo 18’de kullanılan fonlardaki payı, tablo 19’da toplanan fonlardaki payı, tablo 20’de öz kaynaklarının büyüklüğü gösterilmiştir.

Katılım bankaları ile ilgili verilerin derlenmesinde Türkiye Katılım Bankaları Birliği büyük önem arz etmektedir. TKBB’nin sitesindeki raporlardan ve 2020 yılı Mart ayı verileri kullanılarak şekiller gösterilmektedir.

Tablo 17: Katılım Bankalarının Sektördeki Payı (Milyon TL)

Yıllar	Katılım Bankaları	Yıllık Büyüme (%)	Bankacılık Sektörü	Sektördeki Payı (%)
2005	9.945	-	406.915	2,44 %
2006	13.729	38,08 %	498.587	2,75 %
2007	19.435	41,55 %	580.607	3,35 %
2008	25.769	32,59 %	731.640	3,52 %
2009	33.628	30,50 %	833.968	4,03 %
2010	43.339	28,88 %	1.006.672	4,31 %
2011	56.076	29,39 %	1.217.711	4,61 %
2012	70.279	25,33 %	1.370.614	5,13 %
2013	96.086	36,72 %	1.732.413	5,55 %
2014	104.319	8,56 %	1.994.329	5,23 %

2015	120.253	15,27 %	2.357.453	5,10 %
2016	132.874	10,50 %	2.730.942	4,87 %
2017	160.136	20,51 %	3.257.819	4,91 %
2018	206.931	29,22 %	3.867.426	5,35 %
2019	284.272	37,38 %	4.490.818	6,33 %
2020 - Mart	318.791	12,14 %	4.871.869	6,54 %

Kaynak: TKBB, 2019.

Katılım bankalarının bankacılık sektörü içindeki payı 2020 yılı Mart ayında %6,54 olarak görülmektedir. 2005-2019 yılları arasındaki dönemi kapsayan tabloda 2014 yılına kadar bir artış gözlenirken, 2014 yılında bir azalış meydana gelmiş ve bu azalış 2017 yılına kadar etkisini devam ettirmiştir. 2018 yılından 2020 yılının Mart ayına kadar istikrarlı bir artış görülmektedir.

Tablo 18: Katılım Bankalarının Toplanan Fonlar Açısından Payı (Milyon TL)

Yıllar	Katılım Bankaları	Yıllık Büyüme (%)	Bankacılık Sektörü	Sektördeki Payı (%)
2005	8.369	-	261.948	2,44 %
2006	11.237	38,05 %	324.069	2,75 %
2007	14.943	41,55 %	371.927	3,35 %
2008	19.210	32,59 %	472.695	3,52 %
2009	26.841	30,50 %	522.415	4,03 %
2010	33.828	28,88 %	631.119	4,31 %
2011	39.869	29,39 %	707.510	4,61 %
2012	48.198	25,33 %	783.888	5,13 %
2013	61.495	36,72 %	949.319	5,55 %
2014	65.405	8,56 %	1.056.679	5,23 %
2015	74.362	15,27 %	1.250.016	5,10 %

2016	81.505	10,50 %	1.459.269	4,87 %
2017	107.311	20,51 %	1.719.149	4,91 %
2018	136.613	27,31 %	2.035.965	6,71 %
2019	219.815	60,90 %	2.566.900	8,56 %
2020 - Mart	245.031	11,47 %	2.796.185	8,76 %

Kaynak: TKBB, 2019.

Katılım bankalarının toplanan fonlar açısından sektör içerisindeki payı 2020 yılı Mart ayı itibariyle %8,76 olarak görülmektedir. Tablo 18’de 2005 yılından 2014 yılına kadar istikrarlı bir artış görülürken, 2017 yılında bir artış meydana gelmektedir. 2018 yılında ise ani bir sıçramayla toplanan fonlar artışa geçmektedir.

Tablo 19: Katılım Bankalarının Kullandırılan Fonlar Açısından Payı (Milyon TL)

Yıllar	Katılım Bankaları	Yıllık Büyüme (%)	Bankacılık Sektörü	Sektördeki Payı (%)
2005	7.407	51,35 %	160.005	4,63 %
2006	10.492	41,65 %	228.141	4,60 %
2007	15.332	46,13 %	293.928	5,22 %
2008	19.733	28,70 %	384.417	5,13 %
2009	24.911	26,24 %	418.684	5,95%
2010	32.084	28,79 %	554.128	5,79 %
2011	41.103	28,11 %	708.771	5,80 %
2012	50.031	21,72 %	829.597	6,03 %
2013	67.219	34,35 %	1.077.495	6,24 %
2014	69.662	3,58 %	1.280.126	5,44 %
2015	79.451	14,11 %	1.526.847	5,20 %

2016	84.880	6,84 %	1.773.745	4,78 %
2017	106.673	25,74 %	2.145.479	4,97 %
2018	133.192	24,86 %	2.505.943	5,32 %
2019	168.574	26,56 %	2.796.496	6,03 %
2020 - Mart	193.416	14,70 %	3.042.489	6,36 %

Kaynak: TKBB, 2019.

Katılım bankalarının fon kullandırma tabloya bakıldığında inişli çıkışlı istikrarsız bir grafik olduğu görülmektedir. Son yıllarda artış eğiliminde görülen tabloda kullanılan fonların on beş yıl içerisinde en yüksek seviyesine %6,36 ile 2020 yılı Mart ayında ulaştığı görülmektedir.

Tablo 20: Katılım Bankalarının Öz Kaynak Gelişimi (Milyon TL)

Yıllar	Katılım Bankaları	Yıllık Büyüme (%)	Bankacılık Sektörü	Sektördeki Payı (%)
2005	951	6,61 %	54.687	1,74 %
2006	1.560	64,06 %	59.538	2,62 %
2007	2.364	51,54 %	75.850	3,12 %
2008	3.729	57,74 %	86.425	4,31 %
2009	4.419	18,52 %	110.874	3,99 %
2010	5.457	23,47 %	134.545	4,06 %
2011	6.193	13,49 %	144.650	4,28 %
2012	7.377	19,11 %	181.882	4,06 %
2013	8.852	19,99 %	193.745	4,57 %
2014	9.673	9,27 %	232.007	4,16 %
2015	10.645	10,00 %	262.275	4,00 %

2016	11.494	8,00 %	300.172	3,82 %
2017	13.645	18,71 %	359.091	3,79 %
2018	16.769	22,89 %	422.027	3,97 %
2019	21.767	29,80 %	492.175	4,42 %
2020 - Mart	24.127	10,80 %	499.340	4,83 %

Kaynak: TKBB, 2019.

Katılım bankalarının öz kaynak gelişimi 2008 yılına kadar artış göstermiş, daha sonraki dönemde istikrarsız bir hale dönüşmüştür. En fazla öz kaynak 2013 yılında sağlanmış daha sonra yine düşme eğilime girmiştir. 2018 ve 2019 yıllarında yeniden artmaya başlayan öz kaynak 2020 yılının Mart ayında %4,83 olarak kaydedilmiştir.

Tablo 21: Katılım Bankalarının Şube ve Personel Gelişimi

Yıllar	Şubeler	Büyüme(%)	Personel	Büyüme
2005	290	14,00	5.740	20,00
2006	355	22,00	7.114	24,00
2007	422	19,00	9.215	30,00
2008	530	26,00	11.022	20,00
2009	560	6,00	11.802	7,00
2010	607	8,00	12.677	7,00
2011	685	13,00	13.857	9,00
2012	829	21,00	15.536	11,00
2013	966	17,00	16.763	9,00
2014	990	2,00	16.280	-3,00
2015	1080	9,00	16.554	1,70
2016	957	-11,30	14.492	-12,40
2017	1032	7,83	14.874	0,03
2018	1125	9,01	15.654	5,24
2019-Aralık	1179	5,08	16.040	2,47

Kaynak: TKBB, 2019.

Katılım bankaları 2005 yılından 2016 yılına kadar şube sayısını arttırmıştır. 2016 yılında bir düşüş yaşanmış ancak daha sonraki yıllarda artış eğilimi devam etmiştir. Ancak şube sayısına yüzde olarak bakıldığında çok fazla dalgalanma olduğu görülmekte ve 2016 yılında ilk defa eksi rakamlara düştüğü görülmektedir.

2019 yılında ise %5,08 olarak şubelerdeki büyüme gerçekleşmiştir. Personel sayısına bakıldığında ise genellikle bir artış olduğu görülmektedir. Ancak personel sayısındaki büyüme oranlarına bakıldığında 2016 yılında aniden bir düşüş görüldüğü ve son yıllarda bir toparlanma sürecine girilse de 2019 yılında bir düşüş olduğu ve %2,47 olarak gerçekleştiği görülmektedir.

Tablo 22: Katılım Bankalarının Başlıca Finansal Büyüklükleri

KATILIM BANKALARININ BAŞLICA FİNANSAL BÜYÜKLÜKLERİ				
Sıra No	FİNANSAL BAŞLIKLAR	2018 Yıl Sonu	2019 Yıl Sonu	Yıl Sonuna Göre Değişim
		31.12.2018	31.12.2019	%
1	Toplanan Fonlar	139.988	219.655	57%
	TL	60.809	91.230	50%
	YP	69.886	109.620	57%
	YP-MADEN	9.292	18.803	102%
2	Kullandırılan Fonlar	130.696	160.531	23%
	TL	74.150	90.716	22%
	DEK+DÖVİZ	56.547	69.814	23%
3	Aktif Toplam	206.366	276.750	34%
4	Takipteki A. /Kullandırılan F.	4,0%	4,9%	-
5	Şube Sayısı	1.122	1.179	5%
6	Personel Sayısı	15.654	16.046	3%

Kaynak: TKBB, 2019.

Katılım bankalarının 2018 ve 2019 yıllarının yılsonu rakamlarına bakıldığında bir yıl içerisinde yüzdesel olarak finansal büyüklüklerde (toplanan fonlar, kullandırılan fonlar, şube ve personel sayısı, aktif toplam ve takipteki alacaklar/kullandırılan fonlar) artış meydana geldiği görülmektedir.

3.6.2. Katılım Bankacılığının Türkiye Ekonomisine Katkıları

Katılım bankaları bankacılık sisteminde tamamlayıcı bankalar olarak işlev görmektedir. Katılım bankaları konunun temelinde de yatan “faizsizlik prensibi” ile çalışmaktadır. Katılım bankaları fon toplama ve fon kullandırma faaliyetleri yönünden mevduat bankalarından farklılık göstermektedir. Katılım bankalarının Türkiye ekonomisine katkıları sağlamaktadır. Bu katkılar arasında kayıt dışı ekonomik faaliyetlerin önlenmesi, kullanılmayan fonların yatırım olarak ekonomiye kazandırılması, reel sektöre kaynak sağlaması yoluyla istihdamın artırılması, yabancı sermaye transferini sağlaması, maliyetleri düşürücü faaliyetler bulunmaktadır (Özbay, 2014: 73).

Türkiye ekonomisine katkı sağlayan unsurlar; atıl fonların harekete geçirilmesi, kayıt dışı ekonominin önlenmesi, istihdamın artırılması, yabancı kaynak transferinin sağlanması, rekabetin geliştirilmesi ve maliyet düşürücü katkılar olarak açıklanacaktır.

3.6.2.1. Atıl Fonların Harekete Geçirilmesi

Katılım bankalarının temel özelliği faiz uygulamasının olmamasıdır. Atıl duran fonların faiz uygulaması olmadan ekonomide tasarruflardan yatırımlara dönüşmesini katılım bankaları sağlamaktadır. Kullanılmayan fonların aktif hale getirilip ekonomiye kazandırılması Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için oldukça fayda sağlamaktadır. Türkiye, dini inanışları gereği faizsiz bankacılığı benimsemiş bir ülke ve bu durumda katılım bankaları bu fonların ekonomiye kazandırılmasında aktif bir rol oynamaktadır (Arslan, 2017: 12).

Katılım bankaları, ticaret ve sanayi kesimine ihtiyacı olan parayı nakit kredi vermek yerine finans desteği sağlayarak karşılamaktadır. Katılım bankaları izlenen bu yol ile reel ekonomiyi canlandırmakta ve katkı sağlamaktadır. Katılım bankaları tarafından fon talep edenlere verilen fon üretim ve ticari alanın dışına kaymadığı için geri ödenme oranı düşük görülmektedir. Bu yönüyle verilen fonların ekonomiye akışı sağlanmakta ve fonların ödenmesinde israfın önüne geçilmektedir. Katılım bankaları gerçek

olmayan paralardan ve spekülâtif faaliyetlerden kaçınmaktadır (Aras ve Öztürk, 2011: 172).

3.6.2.2. Kayıt Dışı Ekonominin Önlenmesi

Katılım bankaları faaliyetleri bakımından ekonomideki derinliği ve eşitliği arttıran bankalardır. Katılım bankalarının fon toplam işlemleri ve ticaret ilişkilerinden doğan finansman aracılığıyla doğan arz, kredi faizlerinde azaltıcı etki yaratmaktadır. Bu yönden katılım bankaları ekonomiye yatırımları yönlendirerek milli gelirin artmasına katkı sağlamaktadır. Katılım bankaları kayıt dışı işlemleri engelleyerek vergi kaçırmak isteyen yatırımcılarının önünü kesmektedir. Katılım bankaları 26,9 milyar TL fon sağlayarak yatırımların ekonomiye yönlendirilmesini ve ekonominin büyümesini sağlamıştır (Ersoy ve Süner, 2018: 176).

Türkiye’de finans sisteminin en önemli sorunlarından biri kayıt dışı ekonomi ve vergi kaçakçılığıdır. Katılım bankaları kayıtlı ekonomiyi destekleyen bir sistem olması yönüyle işlemlerinin hepsi gerçek alım-satımlardan oluşmaktadır. Katılım bankaları faturasız işlemlerden kaçınması ve ticaret ilişkilerini gerçek ticarete dayandırdığından kayıt dışı ekonomiyle mücadelede önemli görevler üstlenmektedir. Katılım bankalarından sağlanan fon oranı arttığında bireyler kredilerini bu bankalardan kullanacaktır. Fon talep eden kesim İslami finans sisteminin uygunluğuna göre hareket edeceğinden kayıt dışı ve faturasız işlem yapılmayacak ve bu sayede devlet daha fazla vergi geliri elde edecektir (Ustaoglu, 2014: 67).

3.6.2.3. İstihdamın Arttırılması

Türkiye’de katılım bankaları açıldığı tarihten itibaren yeni şubeler açarak ekonominin gelişmesini ve istihdamın artmasını hedeflemektedir. Katılım bankaları her yıl belirli sayılarda personel alımı ile istihdama destek olmaktadır. Günümüzde aktif olarak faaliyet gösteren altı adet katılım bankası bulunmaktadır. Katılım bankalarının 2019 yılı itibariyle; güncel şube sayıları sırasıyla; Albaraka Türk Katılım Bankası 230, Ziraat Katılım Bankası 96, Vakıf Katılım Bankası 105, Emlak Katılım Bankası 11, Türkiye

Finans Katılım Bankası 310 ve Kuveyt Türk Katılım Bankası'nın ise 428 şubesi bulunmaktadır.

3.6.2.4. Yabancı Kaynak Transferinin Sağlanması

Katılım bankacılığı genel olarak Müslüman halkın yoğun olarak yaşadığı ülkelerde kurulmuştur. Katılım bankalarının asıl kurucusu olarak kabul edilen Körfez ülkelerindeki yatırımcılar Müslüman ülkeler ile ilişkileri geliştirmede olumlu katkı sağlamaktadır. Türkiye'de piyasalarda sıcak paranın azlığı ve bunun karşılığında kazancın fazla olması Müslüman olan ülkelerdeki yatırımcıların paralarını katılım bankalarının aracılığıyla Türkiye'ye getirmeleri hem Türkiye için hem de yatırım yapan Müslüman ülkeler için karlı olacaktır (Ersoy ve Süner, 2018: 176).

3.6.2.5. Rekabetin Geliştirilmesi

İslam dininin faiz konusundaki öğütlerini dikkate alan bireyler geleneksel bankalar yerine İslami finans esasına uygun bankalarda işlem yapmayı tercih etmektedirler. Bu nedenle katılım bankacılığı ortaya çıkmış ve geleneksel bankalardan farklı olarak işlem yapmaya başlamıştır. Günümüzde de bankalar şehirlere yeni şubeler açarak sayılarını arttırmaya devam etmektedirler. Artan banka sayıları ile beraber bankalar arasında rekabet artmış ve bankalar müşterileri çekmek için yeni avantajlar sunmaktadırlar. Bu durumda bankalar faaliyetlerini sürdürürken kar marjını düşürmek zorunda kalacak ve kar marjı düşen bankalar müşterilerine daha düşük maliyetler ile kredi kullandırmak zorunda kalacaklardır. Bu durum ise yatırım yapmak isteyen bireyleri bankalara yönlendirecektir. Kar marjının düşerek maliyetleri düşürmesi ise yatırımları arttırarak olumlu gelişmelere yol açacaktır. Yatırımlar arttıkça firmaların karlılık oranlarında bir artış meydana gelerek istihdam artacak ve işsizlik düzeyinde azalmalar meydana gelecektir (Yüksel, 2016: 165-166).

3.6.2.6. Maliyetleri Düşürücü Katkılar

Katılım bankaları, ekonomide bulunmayan atıl fonların ekonomiye kazandırılmasında önemli rol oynamaktadırlar. Katılım bankaları

müşterilerine sabit bir faiz sağlamadığı için farklı fon kullandırma yöntemlerine başvurmaktadırlar. Geleneksel bankalarda kar müşteriye verilen krediden elde edilecek olan faiz ile mevduatı kullanmanın karşılığında ödenen faize bağlıyken, katılım bankalarında faizsizlik prensibi esas alındığı için kar yatırımın getirisine bağlıdır. Katılım bankaları ile müşteri arasındaki kar paylaşımı katılım bankalarının fonlama maliyetlerinin yapısını etkileyen önemli bir husustur. Katılım bankaları ilk kurulduğu yıllarda müşteri ile arasındaki kar paylaşım oranını sabit bir orana göre yapılmış müşteri elde edilen kazancın %20'sini bankaya veriyordu. Günümüzde ise verilen fon tutarına, vadesine vb. gibi unsurlara göre müşteri ile banka arasında kar paylaşımı yapılmaktadır (Kelleroğlu, 2017: 64).

3.6.3. İslami Finans Sisteminin Eksiklikleri

Her uygulanan sistemde olduğu gibi İslami finans sisteminin de uygulanması konusunda bazı eksiklikler mevcuttur. Bu eksikliklere bakıldığında katılım bankaları faturalı bir işlem süreci yürüttüğü için kayıt dışı ekonomiden pay alamamaktadır. Bu bir eksiklik gibi gözükse de kayıt dışı ekonominin ve vergi kaçakçılığının önüne geçilmesinde katılım bankacılığı önem arz etmektedir. Katılım bankaları geleneksel bankaların aksine taksitli ödeme kolaylığı sağlamaktadır. Bu kolaylık bireyler için önemli olsa da ödemelerin gecikmesi durumunda katılım bankalarının geleneksel bankalar karşısında rekabet gücünü azaltmaktadır. Taksit sisteminin uygulanması faiz oranlarında değişim yaşanması durumunda katılım bankalarının bu değişikliği hemen uygulayamamasına da neden olmaktadır. Bu durumda yatırımcıların aldığı karda geleneksel bankalardan alınan kara göre düşmektedir. Katılım bankaları müşterilerine uyguladığı kar payı ile taksit oranlarının piyasa faiz oranları ile eşit olması sabit getiri isteyen müşterilerin geleneksel bankalara kaymasına neden olmaktadır. Türkiye'de bankacılık sektörü içerisinde katılım bankalarının sayıca az olması ulaşılabilirlik ve bilinirlik yönünden geleneksel bankalara kıyasla zayıf olmasına neden olmaktadır. Bu nedenle katılım bankacılığı bilinci henüz Türkiye'de tam anlamıyla kavranamamıştır (Alpun, 2017: 101-102).

3.7. Türkiye'deki Katılım Bankaları

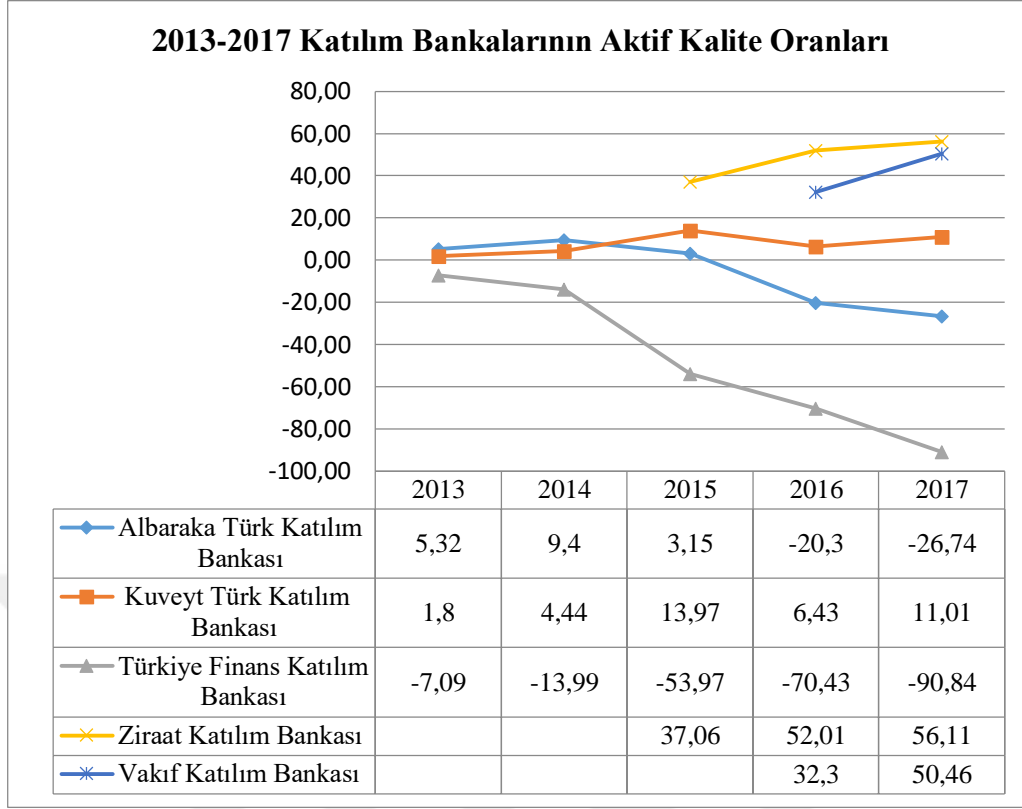
Türkiye'de altı tane katılım bankasının faaliyet gösterdiği ikinci bölümde anlatılmıştır. Bu bankaların 2019 yılında güncel şube sayısı toplamda 1151 olarak görülmektedir. Türkiye gelişen ve büyüyen bir katılım bankacılığı örneği sergilemektedir.

Tablo 23: Bankacılık Sektörü Finansal Büyüklükleri (Mio TL)

FİNANSAL BAŞLIKLAR		Katılım Bankaları			Bankacılık Sektörü		
		Oca.20	Ara.19	2020/2019D eğişim	Oca.20	Ara.19	2020/2019 Değişim
TOPLANAN FONLAR	TP	92.785	91.145	1,80%	1.281,45	1.267,07	1,10%
	YP-DÖVİZ	108.116	106.533	1,50%	1.226,61	1.226,61	0,00%
	YP-MADEN	20.061	18.305	9,60%	92.205	82.722	11,50%
	TOPLAM	220.962	215.983	2,30%	2.600,26	2.576,40	0,90%
KULLANDIRILAN FONLAR		153.704	149.475	2,80%	2.769,84	2.739,74	1,10%
TAKİPTEKİ ALACAKLAR (BRÜT)		7.912	7.763	1,90%	151.866	150.108	1,20%
TOPLAM AKTİF		289.994	284.450	1,90%	4.533,53	4.491,71	0,90%
ÖZ VARLIK		22.117	21.762	1,60%	505.043	492.384	2,60%
NET KAR		217	98	121,40%	7.921	3.208	146,90%
PERSONEL SAYISI		16.120	16.040	0,50%	204.588	204.626	0,00%
ŞUBE SAYISI	YURTIÇİ	1.180	1.176	0,30%	11.304	11.300	0,00%
	YURTDIŞI	3	3	0,00%	74	74	0,00%
	TOPLAM	1.183	1.179	0,30%	11.378	11.374	0,00%

Kaynak: TKBB, 2019.

Yukarıdaki tabloda bankacılık sektörü ve katılım bankalarının 2019 yılından 2020 yılına finansal büyüklüklerdeki değişimleri ele alınmaktadır. Şube ve personel sayısında yüzdesel bir değişim yaşanmamıştır. Diğer finansal büyüklükler arasında göze çarpan değişim ise net kar olmaktadır.

Şekil 5: 2013 - 2017 Katılım Bankalarının Aktif Kalite Oranları

Kaynak: Akyüz, Soba ve Yeşil, 2020: 157.

3.7.1. Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.

Kuveyt Türk Katılım A.Ş. 1989 yılında Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının izni ile Türkiye’deki müşterilerine hizmet vermeye başlamıştır. Kuveyt Türk katılım bankası ilk olarak “Kuwait Finance House’un” adı altında hizmet etmiştir. 2006 yılına kadar Kuwait Finance House olarak faaliyetini sürdüren banka isim değişikliğine giderek “Kuveyt Türk Katılım Bankası” olarak halen faaliyetlerini sürdürmektedir. Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. müşterilerine faizsiz kredi sağlamayı, yatırımları desteklemeyi amaç olan edinmektedir (Dikmen, 2019: 34).

Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. ekonomideki gelişmeleri takip ederek müşterilerinin ihtiyaç ve isteklerine uygun olarak yeni ürün ve hizmetler sunmaktadır. Bireysel bankacılık alanında katılım bankaları arasında ilk olan Kuveyt Türk, ürünlerini geliştirerek sektör içerisinde geniş bir müşteri kitlesine sahiptir. Bu gelişmeler ışığında sektörde önemli başarılarla imza atan Kuveyt Türk Katılım bankasının yeni bir modeli de

Değişim Mühendisliği olan “Şube İş Modeli”dir. Şube iş modeli personellerin zihinlerindeki operasyonel işlemlerin çıkartılarak yerine pazarlama anlayışının konulmasıdır. Yani personellerin zihinsel dönüşümü gerçekleştirilmektedir (Uçar ve Boğaz, 2017: 151).

Kuveyt Türk Katılım Bankası fon kullandırma ve toplamada Türkiye’de katılım bankaları arasında ilk sırada yer almaktadır. Banka altın bankacılığında katılım bankaları arasında üstünlüğünü korumakta ve ilk sırada tüm bankacılık sektörü içerisinde ise üçüncü sırada yer almaktadır (Kuveyt Türk Katılım Bankası, 2020).

Tablo 24: Kuveyt Türk Katılım Bankası Finansal Göstergeler (Bin TL)

Finansal Göstergeler	2016	2017	2018
Kar Payı Gelirleri	3.110.435	3.850.986	5.997.843
Kar Payı Giderleri	1.440.566	1.716.773	2.850.053
Net Ücret ve Komisyon G.	152.970	241.002	349.546
Diğer Gelirler	469.153	477.101	1.111.204
Diğer Giderler	1.628.780	2.003.383	3.482.483
Vergi Karşılığı	-121.246	-174.942	256.245
Dönem Net Karı	541.966	673.991	869.812
Toplam Aktifler	48.476.955	57.123.095	74.232.325
Toplam Özkaynaklar	3.912.064	4.591.151	5.438.553
Sermaye Yeterlilik Rasyosu	18,16	17,66	17,68

Kaynak: Bir Bakışta Kuveyt Türk, 2018: 34.

3.7.2. Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.

Türkiye’de faizsiz finans kapsamında ilk olarak kabul edilen Albaraka Türk Katılım A.Ş. 1985 yılında faaliyet göstermeye başlamıştır. Albaraka Türk Katılım bankası 2012 yılında %66,13 yabancı ortakların, %10,90 yerli

ortakların ve %22,97 halka açık olarak paylara bölünmüştür (Tuhan, 2014: 78).

Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.'nin 2019 yılı üçüncü çeyreği itibariyle 230 şubesi bulunmaktadır. Banka dünyanın en iyi katılım bankası olmayı kendine vizyon olarak belirlemiştir. Bankanın misyonu ise bankacılık ilke ve kurumsal değerlerine uygun olarak faizsiz bankacılık ilkesiyle ortak fayda ilkesine dayanarak toplumun finansal ihtiyaçlarını karşılamaktır. Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş. müşterilerine altın bankacılığı, kredi kartları gibi hizmetler sunmaktadır (Albaraka Türk, 2016: 2).

3.7.3. Ziraat Katılım Bankası A.Ş.

Ziraat Katılım Bankası A.Ş. katılım bankacılığının ilke ve kurallarına uygun olarak faaliyet gösteren ilk kamu bankası olma özelliğini taşımaktadır. Banka 2015 yılında Türkiye'de faaliyetlerine başlamasıyla katılım bankacılığı sektöründe önemli gelişmelere ışık tutacağı beklenmektedir. Ziraat Katılım Bankasının 2019 yılının Eylül ayı itibariyle 88 şubesi ve 1106 personeli bulunmaktadır (Delen, 2019: 31).

Ziraat Katılım Bankasının kuruluş sermayesi 675 milyon TL'dir. Bu sermayenin tamamı Türkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı'ndan karşılanmış olup sonraki yıllarda sermaye fazlalaştırma yoluna gidilmiştir. Sermaye artırımıyla yeni sermaye 1 milyar 750 milyon TL olarak kayıtlara geçmiştir. Ziraat Katılım Bankasının diğer bankalarından bir farkı da "Katılım Bankacılığı Faaliyeti İcazet Belgesi" olan ilk Türk katılım bankası olmasıdır. Bu belge bankanın katılım bankacılığı ilkelerine uyulduğunu göstermektedir. Ziraat Katılım bankası yıllar geçtikçe karlılık oranını arttırmıştır. Banka ilk sukuk ihracından 2016 yılında 30,7 milyon TL kar elde etmiştir. 2017 yılında yoluna ortağıyla devam etme kararı alan banka "Ziraat Katılım Bankası Varlık Kiralama Anonim Şirketini" kurmuş ve bu ortaklık sayesinde 159 milyon TL kar elde etmiştir. 2018 yılında Altına Dayalı Kira Sertifikası ihracını yapan ilk Türk katılım bankası olarak yerini sektörde almıştır (Çidem, 2020: 59-60).

3.7.4. Vakıf Katılım Bankası A.Ş.

2015 yılının Haziran ayından itibaren kurulmuş olan Vakıf Katılım Bankası önceleri anonim bir şirket görünümündeydi. Kuruluşundan 1 yıl sonra Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumunun izni ile sektördeki yerini alarak müşterilerine hizmet etmeye başlamıştır. Bankanın sermayeleri dağınık bir şekilde vakıflarda bulunmaktadır. Bu sermayeler, I. Mahmut Vakfı, Murat Paşa Vakfı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, II. Mahmut Vakfı ve II. Bayezid Vakfına aittir (Maharramov, 2019: 58).

Vakıf Katılım Bankası A.Ş. 1231 personeli ve 97 şubesi ile yoluna istikrarlı bir şekilde devam etmektedir. Bankanın ödenmiş sermayesi 3.220.000.000 TL olarak görülmektedir. Günümüzde Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından desteklenen banka vakıf kültürünü yaşatmaya çalışmaktadır. Vakıf Katılım Bankası vakıf kültürüyle faizsiz finans faaliyetlerini bir arada yürüterek tüm topluma yararlı olma hedefini gütmektedir.

3.7.5. Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.

Anadolu Finans Bankası 1991 yılında kurulmuştur. Anadolu Finans Bankası ilk tam yerli sermayeye sahip olan banka olmuştur. Family Finans ve Anadolu Finans bankalarının birleşimi ile Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. olarak sektördeki yerini almıştır (Timuray, 2019: 73).

Türkiye Finans Katılım Bankası Anonim Şirketi'nin en büyük ortağı Suudi Arabistan'ın ilk kamu bankası olan National Commercial Bank'tır. Bankanın diğer hissedarları ise %10,57 ile Ülker Grubu ve %22,40 ile Boydak Grubudur. Türkiye Finans Katılım Bankası 310 şubesi ve 3487 personeli ile müşterilerine hizmet sağlamaktadır (Bozkurt, 2019: 18).

Tablo 25: Türkiye Finans Katılım Bankası Finansal Durumu

(Bin TL)	31 Aralık 2018	31 Aralık 2019
Aktif Hesaplar	47.052,484	52.427,410
Finansal Varlıklar (Net)	13.434,596	17.991,473
Kullandırılan Fonlar(Net)	29.834,140	31.621,619
Maddi Duran Varlıklar(Net)	900,166	1.215,218
Diğer Aktifler	2.839,582	1.599,100
Pasif Hesaplar	47.052,484	52.427,410
Toplanan Fonlar	26.862,479	39.974,514
Alınan Krediler	12.014,618	3.764,693
Sermaye Benzeri Krediler	1.326,515	1.497,558
Öz Kaynaklar	4.323,181	4.827,079
Diğer Pasifler	2.525,691	2.363,620
Gayri Nakdi Krediler	7.559,008	7.327,145

Kaynak: Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş., 2019: 12.

3.7.6. Emlak Katılım Bankası A.Ş.

Emlak Katılım Bankası Mustafa Kemal Atatürk'ün liderliğinde halkın inşaat teşebbüslerini desteklemek, yetim haklarını korumak ve gerekli krediyi sağlamak amacıyla 1926 tarihinde Ankara'da kurulmuştur. Banka Anadolu Bankası A.Ş. ile birleşerek 1988 yılında Türkiye Emlak Bankası A.Ş. olarak faaliyetlere devam etmiştir. 1992 yılına gelindiğinde Denizcilik Bankası Anonim Şirketi'nin Türkiye Emlak Bankasına katılmasıyla Emlak Bankası yeni bir kredi olarak denizcilik kredisi ilave edilmiştir. 2001 yılına gelindiğinde Emlak Bankası Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.'ye devredilmiştir. Banka 2018 yılında katılım bankası statüsüyle yeniden kurulmuştur. 10 Eylül 2019 itibariyle Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş. unvanını almıştır. Banka 21 Mart 2019 tarihinde faaliyetlerine aktif olarak başlamıştır. 2019 yılı Eylül ayı itibariyle 1 şubesi bulunan banka 222 personeliyle müşterilerine hizmet sağlamaktadır (Türkiye Emlak Katılım Bankası Anonim Şirketi, 2019: 1-2).

3.8. İslami Finans Sektörünün Gelecekteki Durumu

Katılım bankalarının bankacılık sektör payı 2025 yılı için hedeflenen %15 olarak belirlenmiştir. Katılım bankalarının 2025 yılında hedeflerine ulaşmasının çok mümkün olduğu görülmektedir. Son 35 yıldır faaliyet gösteren katılım bankalarının Türkiye’de ki gelişimine bakıldığında hala alt yapısında eksiklikler olduğu görülmektedir. Bu eksiklere bakıldığında Türkiye’de murabaha yönteminin oldukça fazla kullanıldığı görülmektedir. Ancak olması gereken müşareke ve mudaraba yöntemlerinin daha fazla bir oranda kullanılmasıdır. Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarının murabaha yöntemini tercih etmesinin temel sebebi daha az risk taşımasıdır. Murabaha yönteminde elde edilecek olan kar bellidir. Müşteriler açısından bakıldığında ise ödeme konusundaki şeffaflık murabaha yönteminin seçilmesinde önemli bir etkidir. Türkiye’de murabaha uygulanırken vekalet sistemi yaygın olarak kullanılmaktadır. Vekalet sisteminde müşteri hem banka hem de alıcı konumundadır. Vekalet yönteminin düşük maliyetli olması ve uygulanma kolaylığı tercih edilmesinde önemli rol oynamaktadır. Vekalet yönteminde iki sorun meydana gelmektedir. İlk olarak malın mülkiyeti bankaya geçmeden müşteriye geçtiği için bankalara olan güven azalmaktadır. Diğer bir sorun ise alıcının malı aldığı anda bir kusur çıkması durumunda katılım bankalarının bu sorunu kabul etmemesi nedeniyle yine bir güven problemi ortaya çıkmaktadır (Yanık ve Erden, 2019: 189-192).

Katılım bankalarının 2025 yılı hedeflerine ulaşabilmesi için üç adet senaryo kurgulanmıştır. Birinci senaryoda aktif büyüklüğün geleceği tablo 26’da, ikinci senaryoda günümüzdeki büyüme performansı ile hedeflere ulaşmanın mümkün olup olmadığı tablo 27’de gösterilmiştir. Üçüncü senaryoda ise katılım bankalarının 2025 yılı öz kaynaklarının ulaşacağı durum gösterilmiştir.

Tablo 26: İslami Finans Sektörünün 2025 Yılı Hedefleri

GÖSTERGELER	HEDEFLER
Bankacılık Sektör Payı	15%
Aktif Toplam	300 Milyar Dolar
Toplanan Fon	181 Milyar Dolar
Öz Sermaye	30 Milyar Dolar
Kullandırılan Fon	206 Milyar Dolar

Kaynak: Yanık ve Erden, 2019: 189.

Tablo 27: 2025 Yılı Hedeflerine Ulaşma - Senaryo 1

Yıllar	Katılım Bankaları	Konvansiyonel Bankalar	Katılım Payları (%)
2016	132.873.497	2.731.173.044	5,11
2017	163.302.041	3.025.899.275	5,40
2018	200.698.840	3.524.040.266	5,70
2019	246.659.650	4.104.188.100	6,01
2020	303.145.663	4.779.843.216	6,34
2021	372.567.191	5.566.728.573	6,69
2022	457.886.518	6.483.155.537	7,06
2023	562.744.300	7.550.449.993	7,45
2024	691.614.919	8.793.448.619	7,87
2025	849.997.409	10.241.076.847	8,30

Kaynak: Çetin, 2018: 179.

Katılım bankaları aktif büyüklük verilerine göre yıllık %22,9 oranında artış gösterirken konvansiyonel bankalar %16,46 oranında bir artış göstermiştir. Tablo 26’da katılım bankaları ve konvansiyonel bankaların 10 yıllık büyüme oranı ile büyümeye devam ettikleri takdirde 2025 yılında katılım bankaları için aktif büyüklüğün 850 milyar TL, konvansiyonel bankalar için 10.241 milyar TL olacağı beklenmektedir (Çetin, 2018: 179).

Tablo 28: 2025 Yılı Hedeflerine Ulaşma - Senaryo 2

Yıllar	Katılım Bankaları	Konvansiyonel Bankalar	Katılım Payları (%)
2016	132.873.497	2.598.173.044	5,11
2017	171.247.363	2.971.270.693	5,76
2018	220.703.601	3.397.945.165	6,50
2019	284.442.801	3.885.890.090	7,32
2020	366.589.882	4.443.903.907	8,25
2021	472.461.041	5.082.048.508	9,30
2022	608.907.789	5.811.830.674	10,48
2023	784.760.358	6.646.409.559	11,81
2024	1.011.399.150	7.600.833.972	13,31
2025	1.303.491.225	8.692.313.730	15,00

Kaynak: Çetin, 2018: 180.

Konvansiyonel bankaların son beş yıldaki büyüme performansı %14,36 iken katılım bankalarının %15,44 oranında gerçekleşmiştir. Katılım bankalarının büyüme performansı aynı hızda devam ettiği takdirde 2025 yılında beklenen %15 oranına ulaşmak mümkün gözükmemektedir. 2025 yılında konvansiyonel bankaların aktif büyüklüğünün 8.692 milyar TL'ye, katılım bankalarının ise 1.303 milyar TL'ye çıkması beklenmektedir (Çelik, 2018: 180).

Tablo 29: 2025 Yılı Hedeflerine Ulaşma - Senaryo 3

Yıllar	Öz kaynaklar	Toplam Aktifler
2016	11.493.434	132.873.497
2017	13.143.891	171.247.363
2018	15.031.354	220.703.601
2019	17.189.856	284.442.801
2020	19.658.320	366.589.882
2021	22.481.254	472.461.041
2022	25.709.563	608.907.789
2023	29.401.456	784.760.358
2024	33.623.505	1.011.399.150
2025	38.451.840	1.303.491.225

Kaynak: Çetin, 2018: 181.

Büyüme performansının %14,36 oranında gerçekleşmesi halinde toplam aktiflerin 2025 yılına kadar 9,81 kat artması beklenmektedir. Yıllık öz kaynakların toplam aktifler ile aynı oranda arttığı varsayılırsa ve dönem karlarının toplam aktiflere aktarıldığı kabul edilirse katılım bankalarının 2025 yılında ulaşacağı öz kaynak 38.452 milyon TL olması beklenmektedir (Çetin, 2018: 181).

Katılım bankalarının 2025 yılı hedeflerine ulaşmaları için TKBB Strateji Belgesi'nde 5 madde belirtilmiştir. Bu belgede belirtilen stratejilerin hedeflerine ulaşması için algı, örgütsel iletişim gibi stratejik hedeflerin koordineli bir şekilde çalışması ve yapılan işlemlerin belirlenen stratejiler doğrultusunda gerçekleştirilmesi gerekmektedir. TKBB Strateji Belgesi'nde belirlenen hedefler; ürün çeşitliliği ve gelişimi, sektörel strateji ve koordinasyon, danışma kurulları, eğitim, insan kaynakları ve sertifikasyon, kurumsal iletişim, algı ve itibar olarak belirtilmiştir (Deniz, 2017: 35).

3.8.1. Sektörel Strateji ve Koordinasyon

Sektörel vizyonun belirlenmesinde katılım bankaları, TKBB ve kamu kurumları önemli bir role sahiptir. Sektörel vizyona ulaşmak için gerekli olan misyonlarında yapılması oldukça önemlidir. Faizsiz bankaların yaygın olarak işlem yaptığı ülkelerde bankalarının belirlenen vizyonuna ulaşması için bazı stratejiler ortaya konmaktadır. Türkiye’de Kızılcahamam Çalıştay’ı bu konuda atılan ilk adım olarak görülmektedir. Bu adım diğer çalışmalara örnek olarak yeni stratejilerin belirlenmesinde önemli görev almaktadır. 2025 yılında faizsiz bankacılığın %15 pazar payına ulaşması hedeflenmektedir. Bu hedefe başarılı bir şekilde ulaşmak için katılım bankacılığı sektöründeki paydaşların hepsinin sorumluluk üstlenmesi gerekmektedir. Faizsiz finans alanındaki paydaşlar arasındaki uyumun sağlanması için TKBB tarafından bir kurumun açılması beklenmektedir (TKBB, 2015: 37).

3.8.2. Ürün Çeşitliliği ve Gelişimi

2008 yılında yaşanan kriz sonrasında katılım bankacılığı sektöründe ürün çeşitliliğinin geliştirilmesi ve artırılması fikirleri doğmuştur. Bu fikirler neticesinde murabaha yöntemine ağırlık verilmiş alternatif yapılar geliştirilmiştir. Ürün çeşitliliğinin fazlaştırılması düşüncesi ortaklığa dayalı mudaraba ve müşaraka gibi ürünleri bankacılık sektörüne kazandırmıştır. Bu amaçla fon temininde kaynakların vadesinin uzatılması kararlaştırılmış, ortaklığa dayalı kaynak toplama ürünleri üzerinde çalışılmıştır. Türkiye’de katılım bankacılığında en tercih edilen yöntem % 90 oranıyla murabahadır. Bu durum bazı hassas müşterilerde algısal problemlere yol açabilmektedir. Türkiye’de katılım bankacılığı sektörünün sürdürülebilir olması için aktif ve pasif ürünlerin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması gerekmektedir. Türkiye katılım bankacılığında henüz kaynak çeşitliliği konusunda geniş bir alana sahip değildir. Türkiye’de kullanımına başlanılan ürünlerin gelişimine yönelik araştırmaları yapmak, mevzuata uygunluğunu denetlemek amacıyla TKBB’nin oluşturacağı bir Birlik Organizasyonu’na ihtiyaç duyulmaktadır (TKBB, 2015: 38-39).

3.8.3. Danışma Kurulları

Faizsiz bankacılık dünyada hızla yayılımına devam etmektedir. Bu durum katılım bankacılığı sektörünün küresel bir boyut kazanmasına yardımcı olmaktadır. Faizsiz bankacılık sektörünün küresel bir boyuta ulaşmasıyla ülkelerde faizsiz işlemlerde, ürün ve hizmetlerde farklılıklar ortaya çıkmıştır. Bu durumun çözümüne ilişkin ise ürün ve hizmetlerin standart hale getirilmesi ve katılım bankalarının faizsiz bankacılığın prensiplerine uygunluğunu denetlemek adına danışma kurulları kurulmuştur. Türkiye’de bu statüde bir kurulun varlığından söz edilememektedir. Ancak bankaların faizsiz bankacılık prensiplerine uygunluğu, hizmet ve ürünlerin diğer ülkelerdeki gibi olması bankaların kendi içlerindeki kurullarda denetlenmektedir. Bankaların ürün ve hizmetlerinde yapılan yenilik ve değişimlerde kendi bünyelerinde aldığı kararlar her zaman aynı zamana gelmemektedir. Bu durum ise müşterilerin katılım bankalarına güvenini azaltmakta, itibarını zedelemektedir. Türkiye’de bu durumun olumsuz sonuçlarına ilişkin bir Danışma Genel Kurulu kurulması gerektiği görülmektedir. Danışma Genel Kurulu 3 üyeden oluşmaktadır. Bu üyeler bankaların danışma kurulları, akademisyenler ve fıkıh uzmanlarıdır. 2025 yılında gerçekleştirilmesi beklenen hedefler çerçevesinde faizsizlik prensibinin tüm dünyada standart hale getirilmesi ve bu durumun sorumluları tarafından gerçekleştirilmesi gerekmektedir (TKBB, 2015: 52).

3.8.4. Eğitim, İnsan Kaynakları ve Sertifikasyon

2025 yılında hedeflere ulaşabilmek için gerekli eğitim ve donanıma sahip personellerin yetiştirilmesine yönelik uzun süredir faizsiz bankacılık alanında çalışmalar yapılmaktadır. Küresel anlamda faizsiz bankacılık alanındaki çalışmalarda gerekli eğitim alt yapısının kurulduğu ve gelişme gösterdiği görülmektedir. Ancak Türkiye’de bu alanda son 5 yıldır çalışmalar yapılmakta ve bu çalışmaları gelecekte sürdürebilecek deneyimli personellerin bulunmadığı görülmektedir. Bu konuda Türkiye’de gerekli programlar ve eğitimlerin yetersiz olduğu bilinmektedir. Türkiye’de bu alanda çalışmaları TKBB ve katılım bankaları düzenlemektedir. Üniversitelerin bu alana yönelik eğitim programları verdiği görülmekle

beraber bu üniversitelerde eğitim veren kişilerin gerekli donanıma sahip olmadığı ve sayıca az olmaları da göze çarpmaktadır. Katılım bankalarının aktif büyüklüğüne bakıldığında Türkiye 8. sırada yer almaktadır. Eğitim alanındaki çalışmalarda ise Türkiye ilk 10'a girememektedir. Bu alanda en gelişmiş ülkeler İngiltere ve Malezya'dır. Türkiye'de katılım bankacılığı geliştikçe daha fazla personel istihdam etmeye başladığı görülmektedir. 2025 yılında bu alandaki eksikliklerin giderilmesi ve daha gelişmiş bir katılım bankacılığı hedeflenmektedir (TKBB, 2015: 55-57).

SONUÇ

İslami finans, İslam dini emir ve yasaklarına uygun bir şekilde bankacılık faaliyetlerinin gerçekleştirilmesidir. Katılım bankacılığı adı verilen İslami finans sistemi Türkiye’de 1980’li yıllarda Özel Finans Kurumlarının kurulmasıyla faaliyet göstermeye başlamıştır. Katılım bankalarının Türkiye’de faaliyet göstermediği dönemlerde toplumun ekonomik faaliyetlerde ihtiyaç duyduğu fonu mevduat bankaları sağlamaktaydı. Ancak mevduat bankalarının işleyiş biçimi İslam dininin yapılmasını yasakladığı faaliyetleri barındırdığı için işlemleri farklı olan katılım bankacılığı hayata geçirilmiştir. İslam dininin yasaklarına uyan kesimin ekonomiden fonlarını çekmesiyle katılım bankacılığı faaliyet alanı bulmuştur.

Katılım bankaları Türkiye’de mevduat bankaları kadar yaygın bir faaliyet alanına sahip değildir. Bu durumun nedeni olarak katılım bankacılığı tarihinin yakın geçmişe dayanması, toplumun yeniliklere açık olmayışı, klasik sistemdeki çaba sarf etmeden kazanç sağlama isteği gösterilebilmektedir. Mevduat bankalarının müşterilerine fonunu kullanması karşılığı faiz verme işlemi katılım bankalarını müşterilere karşı zayıf bırakmaktadır.

Mevduat bankacılığına oranla daha küçük ölçekte kalan katılım bankacılığının gelecekte daha geniş bir faaliyet alanı bulması beklenmektedir. Büyüyen ve gelişen bir sistem olan İslami finans toplumdaki bireylerin inançları ile doğru orantılıdır. Toplumun yeni sistemleri deneme isteği, çağın yeniliklere açık oluşu, katılım bankalarının hızlı yayılımı gelecekte katılım bankalarını mevduat bankalarıyla aynı seviyeye gelebilme potansiyelini arttırabilmektedir.

Türkiye’de bankacılık sisteminin gelişebilmesi ve uluslararası düzeye ulaşılabilmesi için ülkede bankalara ve devlete olan güvensizlik ve belirsizliğin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Türkiye’de katılım bankalarının şube sayılarının arttırılması ve şube sayısındaki artışa paralel olarak donanımlı personel ihtiyacının da karşılanması gerekmektedir. Şube

ve müşteri sayılarındaki artış, katılım bankalarının gelişimini olumlu yönde etkilemektedir. Katılım bankalarının işleyiş sistemi hakkında toplumun bilinçlendirilmesi, ürün ve hizmetlerin çeşitlendirilmesi, bankacılık işlemlerinin hızlı ve olumlu sonuçlanması müşterilerin katılım bankalarına yönelmesini kolaylaştırabilmektedir. Çağ, teknoloji çağı olduğu için katılım bankalarının internet ve telefon bankacılığını güçlendirmesi, gerekli reklamları sanal ortamlarda yapması gerekmektedir. Toplumun %90'ı teknoloji ile iç içe yaşıyor olsa da %10'luk bir dilim bu durumun dışında kalmaktadır. Dışarıda kalan kesime ulaşmak önem arz etmektedir. Bu kesime bankanın yaptığı reklam çalışmaları, seminerler ve hizmetler ile ulaşılabilecektir. Katılım bankalarının etkinliğinin artışı için yalnızca yurtiçindeki tasarrufların katılım bankalarına akması yeterli olmayacaktır. Yurtdışındaki vatandaşların yatırımlarını Türkiye'ye yönlendirmesi katılım bankalarının artışında etkili olacaktır. Katılım bankalarının Türkiye'de popülerliğini arttırması bankanın kendi içindeki işleyişini bazı yönleriyle değiştirmesiyle de mümkün olabilmektedir. Katılım bankalarının risk üstlenmek karşısındaki tutumlarını değiştirmeleri ve müşterilere cazip gelen alanlarda gerektiğinde riskli hizmetlere yönelmesi gerekmektedir. Türkiye'de bankacılık sektöründe düzenli aralıklarla denetleme ve düzenleyici kurumların bulunması da katılım bankalarının hizmetlerini geliştirmesinde etkili olabilir. Son yıllarda Eminevim, Fuzulev, Katılımevim, Birevim gibi faizsiz ev edindirme projeleri gündeme gelmektedir. Örneklerdeki gibi topluma mülk edindirme, yatırım yapmaya yönelik projeler arttıkça bankacılık sektöründe katılım bankaları daha geniş bir pay alabilmektedir.

Türkiye'deki katılım bankalarının bazı faydaları ve eksiklikleri vardır. Bu eksikliklerden biri katılım bankalarının fon kullandırma işlemlerinde risk üstlenmek istememesidir. Katılım bankalarının Türkiye'ye en önemli faydası ise vergi kaçakçılığının önüne geçilmesinde büyük rol almasıdır. İşlemlerinin tümünü fatura üzerinden yapan katılım bankaları devletin vergi gelirlerinin artmasında önemli bir etkidir.

KAYNAKÇA

- Adıyaman, F. (2019). *Yoksullukla Mücadele Politikaları ve Mikro Finans Yöntemi*, Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
(Tez No: 592004).
- Akay, B. (2018). *Katılım Bankacılığı Kamu Katılım Bankaları*, Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
(Tez No: 532297).
- Akın, F. ve Ece, N. (2010). “İslami Finans Sistemi İçerisinde İslami Bankacılığın Yeri ve Türkiye’de Katılım Bankacılığının Gelişimi”, *Mevzuat Dergisi*, C. 13, S. 151, ss. 3.
- Aksoy, E. (2019). *Katılım Bankacılığında Kaynak Çeşitliliği ve Likidite Riski Yönetimi*, Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
(Tez No: 597073).
- Aktaş, M. ve Avcı, T. (2015). “Katılım Bankalarının Kar Payı Ödemeleri İle Mevduat Bankalarının Faiz Ödemelerinin Birbirine Yakın Olmasının Nedenlerinin Araştırılması”, *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 8, S. 4, ss. 49.
- Aktaş, M. (2016). “Ortaklığa Dayalı İslami Yapılandırılmış Finansman Ürünü: Muşaraka Sukuk”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. Özel Sayı, ss. 471.
- Aktepe, İ. (2012). *İslam Hukuku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık*. İstanbul: Erkam Matbaası.
- Akyüz, F., Soba, A. ve Yeşil, T. (2020). “Katılım Bankalarının Camels Analizi Yöntemiyle Finansal Performanslarının Değerlendirilmesi”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, S. 87, ss. 157.
- Alemdar, Ö. (2018). *İslami Finansman Yöntemlerinin Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Gelişmesindeki Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi.

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
İstanbul.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
(Tez No: 519949).

Albaraka Türk Katılım Bankası Anonim Şirketi. (2016). “2016 Faaliyet Raporu”, <https://www.albaraka.com.tr/pdf/Albaraka-Turk-2016-Faaliyet-Raporu.pdf> (Erişim: 30 Mart 2020).

Alım, H. (2017). *İslami Finansa Yasaklar ve Temel İslami Akitler*, Yüksek Lisans Tezi. KTO Karatay Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Konya.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
(Tez No: 486357).

Alizadeh, N. ve Karamelikli, H. (2017). “İran İslami Bankacılık Sistemi Üzerine Bir Değerlendirme”, *Bankacılık ve Sigortacılık Araştırmaları Dergisi*, C. 2, S. 11, ss. 36-37.

Alkış, A. (2018). “İslam Hukukunda Katılım Bankacılığı Fon Toplama ve Kullandırma Yöntemleri”, *Al-Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 2, S. 3, ss. 131.

Alpun, M. (2017). *Bankacılık Sistemi Üzerinde Katılım Bankacılığının Yeri ve Katılım Bankacılığının Güçlü ve Zayıf Yönleri*, Yüksek Lisans Tezi. Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
(Tez No: 471082).

Altaylı, H. (2019). *Katılım Bankacılığı Sektöründe Karşılaştırmalı Bir Analiz*, Yüksek Lisans Tezi. Avrasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
(Tez No: 544962).

Aras, O. ve Öztürk M. (2011). “Reel Ekonomiye Katkıları Bakımından Katılım Bankalarının Kullandığı Fonların Analizi”, *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, C. 3, S. 2, ss. 172.

Aslan, Ö. (2013). *İslam Bankaları ve İslam Bankacılığı Kapsamında Yer Alan Finansal Araçlar*, Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi,

- Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
(Tez No: 326805).
- Arslan, E. (2017). *Katılım Bankacılığı Sisteminin Türkiye Ekonomisine Katkısı*, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
(Tez No: 469530).
- Atar, A. (2017). “Başlangıcından Günümüze Dünyada ve Türkiye’de İslami Bankacılığın Genel Durumu”. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, C. 6, S. 4, ss. 1032-1033.
- Ayrıçay, Y., Yardımcıoğlu, M. ve Coşkun, S. (2014). “İslami Finans Çerçevesinde Menkul Kıymetleştirilmiş Varlık; Sukuk Dünya ve Türkiye Piyasası İncelemesi”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 4, S. 1, ss. 158-159.
- Bağcı, H. (2013). *Ticari Bankalar ile Katılım Bankalarının Karlılık Performanslarının Topsis Yöntemi ile Karşılaştırılması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Bayır, C. (2018). *Kur’an’da Ülfet ve Kardeşlik*, Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
(Tez No: 498742).
- Baykara, H. (2012). *Katılım Bankalarında Etkinlik ve Verimlilik Analizi*, Yüksek Lisans Tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
(Tez No: 313334).
- Bozkurt, A. (2019). *Katılım Bankacılığı Kapsamında Katılım Emeklilik Yatırım Fonlarını Performanslarının Karşılaştırmalı Analizi*, Yüksek Lisans Tezi. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal

Bilimler Enstitüsü, Bolu.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
(Tez No: 597632).

Bozkurt, M. (2019). *Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri: Katılım Bankacılığı ve Konvansiyonel Bankacılık Üzerine Bir İnceleme*, Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
(Tez No: 569565).

Can, Z. (2014). *Finansal İstikrar ve Kriz: Faizsiz Finans Bir Alternatif mi?*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Canbaz, M. (2013). *Katılım Bankacılığının Türk Bankacılık Sistemindeki Yeri, Çalışma Şekli, Enstrümanları ve Performans Analizi*, Yüksek Lisans Tezi. Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırklareli.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
(Tez No: 345497).

Canbaz, M. (2019). *İslami Finans Aracı Olarak Karz-ı Hasen Ve Katılım Bankaları İçin Bir Model Önerisi*, Doktora Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
(Tez No: 604371).

Çelik, A. (2018). *Katılım ve Mevduat Bankalarının Piyasa Etkinliğinin Karşılaştırmalı Analizi ve Bir Uygulama*. İstanbul: G.M. Matbaacılık ve Ticaret Anonim Şirketi.

Cinbaş, K. (2018). *Katılım Bankacılığında Fon Toplama ve Fon Kullandırma Yöntemleri*, Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
(Tez No: 531843).

Çoban, Y. (2016). *Türkiye’de Katılım Bankacılığı ve Finans Sektöründeki Yeri*, Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Ortadoğu ve İslam

- Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
(Tez No: 451441).
- Coşkun, N. vd. (2012). *Türkiye’de Bankacılık Sektörü Piyasa Yapısı, Firma Davranışları ve Rekabet Analizi*,
<https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/796/rekabetKitappdf>, (Erişim: 04.04.2020).
- Cüre, E. (2017). *İslami Bankacılıkta Uygulanan Bireysel Murabaha İşlemleri: Türkiye Örneği*, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
(Tez No: 469134).
- Çelik, İ. (2016). “İslami Finans Sisteminin Geleceğinin Aksiyomları”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 49, ss. 165.
- Çekin, Ö. (2018). *Tasarrufa Dayalı Finansman Sistemi ve İslami Finans İlkeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, İstanbul.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
(Tez No: 504730).
- Çidem, T. (2020). *Türkiye’de Katılım Bankacılığı: Mevcut Durum, Tartışmalar ve Öneriler*, Yüksek Lisans Tezi. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
(Tez No: 605955).
- Çiftçioğlu, E. (2019). *Türkiye’de Katılım Bankacılığının Türk Finans Sistemi İçerisindeki Rolü ve Önemi*, Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
(Tez No: 598417).
- Çürük, S. (2013). *İslami Finansın Türkiye’deki Gelişimi, Mevcut Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
(Tez No: 337690).

Delen, T. (2019). *Alternatif Bankacılık Olarak Katılım Bankacılığının Türkiye Ekonomisine Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
(Tez No: 565679).

Deniz, A. (2017). *Katılım Bankacılığının Türkiye'deki Uygulamalarının Performans Analizi Açısından Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.

Dikmen, S. (2019). *Katılım Bankacılığı ve Türkiye Ekonomisine Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
(Tez No:533439).

Dinçer, H. ve Yüksel S. (2018). *Finansal İktisat*. Ankara: Salmat Basım Yayın Ambalaj Sanayi Ltd. Şti.

Doğan, B., Kaya, M. ve Narçiçek N. (2018). “Dünya Bankacılık Sektöründe İslami Bankacılık Sisteminin Gelişimi, Çalışma Prensipleri ve Türkiye’de İslam Bankacılığı Üzerine Bir Analiz”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 48, ss. 180.

Dölcübaşı, A. (1998). *Türkiye’de Kalkınma ve Yatırım Bankacılığı ve 1980 Sonrası Kamu Kalkınma ve Yatırım Bankacılığında Performans Gelişimi*, Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
(Tez No: 73322).

Emiroğlu, O. (2019). *Katılım Bankacılığın Türkiye’deki Yeri ve İşleyişi*, Yüksek Lisans Tezi. Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
(Tez No: 593453).

- Erdem, M. (2019). *İslami Finans ve Kobiler İçin Alternatif Olma Potansiyeli*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bingöl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bingöl.
- Erdoğan, M. (2008). “Bankacılık Sektöründe Asimetrik Bilgi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 20, ss. 3-5.
- Ergeç, K. (2018). *Türk Bankacılık Sisteminde Etkinlik ve 2008 Küresel Finansal Krizi: Katılım Bankacılığının Geleneksel Bankacılık İle Karşılaştırmalı Analizi*, Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No: 510304).
- Ersöz, V. (2017). *Katılım Bankacılığın Türkiye’deki Rolü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No: 502058).
- Ersoy, M. ve Süner A. (2018). “Türkiye’de Katılım Bankacılığı ve Katılım Bankacılığında Kamu Girişimi”, *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, C. 40, S. 2, ss. 176.
- Eskici, M. (2007). *Türkiye’de Katılım Bankacılığı Uygulaması ve Katılım Bankalarının Müşteri Özellikleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Görmüş, Ş. (2018). *Yeni Başlayanlar İçin İslami Finans*, <https://www.pesa.org.tr/single-post/2018/03/04/Yeni-B%C5%9Flayanlar-%C4%B0%C3%A7in-%C4%B0slami-Finans>, (Erişim: 20.02.2020)
- Güçlü, F. ve Kılıç, M. (2020). “İslami Finansın Dünyadaki Gelişimi ve İslami Finansa Yön Veren Uluslararası Kuruluşlar Üzerine Bir İnceleme”, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, C. 16, S. 1, ss. 87.

- Güney, A. (2018). *Türkiye'de Katılım Bankacılığı Uygulamaları Ve Kamunun Katılım Bankacılığındaki Rolü Ve Girişiminin Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi. Türk Hava Kurumu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No. 511131).
- Güngör, Y. (2018). *Kamusal Sermayeli Katılım Bankalarının Bankacılık Sektörü İçerisindeki Yeri ve Kamu Katılım Bankalarında Hizmet Kalitesinin Ölçülmesine Yönelik Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No: 517872).
- Güngören, M. (2013). *Bir Finansal Enstrüman Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi*, <https://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/0000401.pdf>, (Erişim: 26.03.2020).
- Kadioğlu, M. (2018). *Türkiye’de Konvansiyonel ve Katılım Bankacılığını Etkileyen Faktörler*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No: 529965).
- Kalaycı, İ. (2013). “Katılım Bankacılığı Mali Kesimde Nasıl Bir Seçenek?”, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, C. 9, S. 19, ss. 54-62.
- Karahan, H. ve Ersoy, H. (2016). “Faizsiz Finansın Temel Prensipleri ile Türkiye’de Reel Kesimde Kullanılması”, *Maliye Finans Yazıları*, C. 0, S. 105, ss. 97-98.
- Kazancı, M. (2016). “Serbest Piyasa Ekonomisi ve İslam Ekonomisi Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz”, *Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi*, C. 2, S. 3, ss. 162-163.
- Kelleroğlu, F. (2017). *Katılım Bankacılığı Sistemi ve Türkiye’de Katılım Bankacılığı*, Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.

- <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
(Tez No: 489208).
- Keskin, E. vd. (2008). *50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi ‘‘1958-2007’’*, <https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/808/2tbb50yil.pdf>, (Erişim: 20.03.2020).
- Kervan, S. (2018). *İslami Finans ve Türkiye’de İslami Finans Araçlarının Tercih Edilmesinde Etkili Olan Faktörler*, Yüksek Lisans Tezi. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No: 531507).
- Kıyak, A. (2017). ‘‘İslam’ın Dayanışma ve Yardımlaşma Prensiplerinin Sosyal Hayata Aksettirilmesinde Ahiliğin Rolü: Fütüvvetnameler Ekseninde’’, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, C. 6, S. 5, ss. 2500-2501.
- Kuveyt Türk Katılım Bankası Anonim Şirketi. (2018). ‘‘Kuveyt Türk 2018 Sürdürülebilirlik Raporu’’, https://www.kuveytturk.com.tr/assets_surdurulebilirlik/pdf/KVT-SRD-2018.pdf (Erişim: 22 Temmuz 2020).
- Kodra, A. (2018). *Türkiye’de Katılım Bankacılığı Uygulaması ve Ekonomiye Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Ticaret Üniversitesi, Finans Enstitüsü, İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No: 497324).
- Maharramov, İ. (2019). *Türkiye’de Katılım Bankacılığının Gelişimi: Anadolu Üniversitesi Öğretim Elemanlarına Yönelik Anket Çalışması*, Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No: 612551).
- Nakiboğlu, L. ve Levent M. (2018). ‘‘İslami Finans ve Katılım Bankacılığı: Türkiye ve Dünyadaki Uygulamaları’’, *Turkish Studies*, C. 13, S. 30, ss. 179-180.

- Odabaş, M. (2014). “Katılım Bankaları Tarafından Uygulanan Murabaha Finansmanına Yönelik Bazı Eleştirilere Cevaplar”, <https://katilimdunyasi.com/2014/08/21/murabahaya-yonelik-bazi-elistirilere-cevaplar/>, (Erişim: 22.02.2020).
- Özbay, F. (2014). *Katılım Bankacılığı ve Türkiye’deki Uygulamaları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gediz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Özdemir, M. ve Aslan H. (2017). “Türkiye’de İslami Finansın Dönüşümünün Ekonomi Politikası”. Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı. İstanbul.
- Özen, E. (2019). *Katılım Bankacılığına Özgü Yatırım Araçları ve Dünya’da Katılım Bankacılığı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.
- Özeroğlu, A. (2014). “Sukuk ve Türkiye’de Sukukun Uygulanabilirliğinin Değerlendirilmesi”, *Tarih Okulu Dergisi*, C. 7, S. 19, ss. 755-758.
- Özkan, H. (2012). *Katılım Bankacılığının Klasik Bankalarla Karşılaştırılması ve Muhasebe Uygulamaları*, Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No: 322314).
- Özulucan, A. ve Deran, A. (2009). “Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 6, S. 11, ss. 94-98.
- Parlakkaya, R. ve Çürük, S. (2015). “Bir Yoksullukla Mücadele Aracı Olarak İslami Mikrofinans ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies*, C. 1, S. 2, ss. 64.
- Pehlivan, P. (2016). “Türkiye’de Katılım Bankacılığı ve Bankacılık Sektöründeki Önemi”, *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, C. 16, S. 31, ss. 300-302.

- Rakıcı, C. ve Kurşun, A. (2016). “Sosyal Refah Devletinin Tarihi Süreci ve Günümüz Bazı Refah Devletlerinin Değerlendirilmesi”, *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, C. 2, S. 2, ss. 150.
- Sarı, B. (2010). *Türkiye’de Faizsiz Bankacılık Sektöründe Müşteri Memnuniyeti Ve Banka Tercihleri Üzerine Bir Uygulama*, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
(Tez No. 261941).
- Selmi, J. (2018). *Katılım Bankacılığı Sistemi ve Faizin Yeri: Türkiye Örneği*, Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Ankara.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
(Tez No: 504130).
- Sermaye Piyasaları Araştırma ve Uygulama Merkezi (SERPAM). “İslami Finans Kavramı, Ürünler, Dünyada ve Türkiye’de Gelişimi ve Geleceği”,
https://www.tkbb.org.re/Documents/OnemliBasliklar/Islami_Finans.pdf (Erişim: 28.03.2020).
- Sili, A. ve Çürük, S. (2013). “Bir İdeal Toplum Bileşeni Olarak İslam’ın Temel Ekonomik İlkeleri”, *Ekonomik, Toplumsal ve Siyasal Analiz Dergisi*, C. 2, ss. 104-105.
- Sümer, G. ve Onan, F. (2015). “Dünyada Faizsiz Bankacılığın Doğuşu, Türkiye’deki Katılım Bankacılığının Gelişme Süreci ve Konvansiyonel Bankacılıktan Farkları”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 17, S. 3, ss. 299-300.
- Sürücü, Ş. (2018). *İslami Finans: Malezya ve Türkiye Karşılaştırması*, Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
(Tez No: 505054).

- Tenekeci, M. (2017). *Katılım Bankacılığının Finansal İstikrara Etkisi: Türkiye Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. KTO Karatay Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Konya.
- Terzi, A. (2013). “Katılım Bankacılığı: Kitaba Uymak mı, Kitabına Uydurmak mı?”, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 5, S. 9, ss.7.
- Timuray, T. (2019). *Katılım Bankacılığında Kurum İçi İletişim Hizmeti Kalite İncelemesine Yönelik Servıqual Analizi*, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No: 583651).
- Topoğlu, E. (2013). “Modüler İktisat Sekrüktürüne Göre Ödünç İlişkisi (İslam Ekonomisinde Karz-ı Hasen Örneği)”, *Akademik Barış Dergisi*, S. 34, ss. 3-4.
- Türker, H. (2010). “İslami Finans Sisteminde Finansal Aracılık: Dünyadaki Gelişmeler ve Sermaye Piyasasının Geliştirilmesi Açısından Türkiye İçin Öneriler”. Sermaye Piyasası Kurulu Aracılık Faaliyetleri Dairesi. Ankara.
- Türkiye Emlak Katılım Bankası Anonim Şirketi. (2019). “31 Mart 2019 Tarihinde Sona Eren Hesap Dönemine Ait Finansal Tablolar ve Sınırlı Denetim Raporu”, https://www.emlakbank.com.tr/assets/uploads/sozlesme-form/sozlesme/emlak-katilim-bankasi-31-03-2019-TR_final_signed.pdf (Erişim: 30 Mart 2020).
- Türkiye Finans Katılım Bankası Anonim Şirketi (2019). “Türkiye Finans 2019 Faaliyet Raporu”, https://www.turkiyefinans.com.tr/Lists/FinansalRaporlar/Attachments/63/Turkiye%20Finans_TR_2019_%C4%B0mzas%C4%B1z.pdf (Erişim: 21 Temmuz 2020).
- Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB). (2015). “Türkiye Katılım Bankacılığı Strateji Belgesi 2015-2025”, <https://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/TKBB-Starteji-Belgesi.pdf> (Erişim: 17.04.2020).

- Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB). (2019). “Türkiye Finans Sisteminde Katılım Bankacılığı Aralık 2019”, <https://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Turk-Finans-Sisteminde-Katilim-Bankaciligi-Aralik-2019.pdf> (Erişim: 13 Mart 2020).
- Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB). (2020, 16 Mart). Katılım Finans, 18.
- Türkmenoğlu, R. (2007). *Katılım Bankacılığı ve Türkiye’deki Finansal Yapı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Uçar, M. ve Boğaz, Ş. (2017). “Şube İş Modeli: Kuveyt Türk Örneği”, *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, C. 9, S. 17, ss. 151.
- Ustaoglu, D. (2014). *Türkiye’de Katılım Bankacılığı Sektördeki Yeri ve Önemi*, Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No: 375805).
- Ülev, S. vd. (2018). *Katılım Finansmanında Yeni Yaklaşımlar*, <https://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Katilim-Finansmaninda-Yeni-Yaklasimler.pdf>, (Erişim: 12.04.2020).
- Yanık, R. ve Erden, B. (2019). “Katılım Bankalarının Faizsiz Bankacılık Prensiplerine Göre Denetimi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, *International Journal of Academic Value Studies*, C. 5, S. 1, ss. 189-192.
- Yardımcıoğlu, M., Koçarslan, H. ve Göv, S. (2015). “İslami Kalkınma Bankası”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 5, S. 2, ss. 72-73.
- Yazır, M. (2000). *Kur’an-ı Kerim ve Türkçe Meali*. İstanbul: Temel Neşriyat Dağıtım Paz. San. Tic. Ltd. Şti.
- Yenice, İ. (2019). *Katılım Bankacılığının Türkiye Ekonomisine Etkileri: 2015-2018 Yılları Arası*, Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, İstanbul.

- <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
(Tez No: 549803).
- Yetiz, F. (2016). “Bankacılığın Doğuşu ve Türk Bankacılık Sistemi”,
Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C. 9,
S. 2, ss. 110.
- Yıldırım, K. vd. (2014). *İktisada Giriş*. Ankara: Sözkesen Matbaacılık
Ticaret Limited Şirketi.
- Yıldırım, S. ve Yıldırım, D. (2018). *İslami Bankacılık Sistemine Genel Bir
Bakış*,
[https://www.researchgate.net/publication/325321848_Islami_Bankacilik_Si
stemine_Genel_Bir_Bakis](https://www.researchgate.net/publication/325321848_Islami_Bankacilik_Sistemine_Genel_Bir_Bakis), (Erişim: 19.03.2020).
- Yıldırım, S., Gedikli, A. ve Yıldırım D. (2016). *İslam Ekonomisi ve Finansı*,
[https://www.researchgate.net/publication/336059198_ISLAM_EKO
NOMISI_VE_FINANSI](https://www.researchgate.net/publication/336059198_ISLAM_EKO_NOMISI_VE_FINANSI), (Erişim: 05.07.2020).
- Yılmaz, E. (2014). “Yeni Bir Finansal Araç Olarak Sukuk: Çeşitleri,
Türkiye Uygulaması ve Vergilendirilmesi”, *Muhasebe ve
Finansman Dergisi*, S. 61, ss. 54.
- Yurttadur M. ve Demirbaş H. (2017). “Türkiye’de Bulunan Katılım
Bankaları ve Özel Sermayeli Mevduat Bankalarının Finansal
Performanslarının Karşılaştırılması”, *İstanbul Gelişim Üniversitesi
Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 4, S. 2, ss. 94.
[https://arab.org/tr/rehber/muhasebe-ve-denetim-organizasyon-i%C3%A7in-
islam-mali-institutions/](https://arab.org/tr/rehber/muhasebe-ve-denetim-organizasyon-i%C3%A7in-islam-mali-institutions/) (Erişim: 02.05.2020).
- [https://finanswebde.com/ekonomi-ve-adalet-iliskisine-
dair/b/5dce848a5332ec00445f1323](https://finanswebde.com/ekonomi-ve-adalet-iliskisine-dair/b/5dce848a5332ec00445f1323) (Erişim: 17.05.2020).
- [https://www.fkb.org.tr/raporlar-ve-yayinlar/raporlar/finansal-kiralama-
sektor-raporlari/](https://www.fkb.org.tr/raporlar-ve-yayinlar/raporlar/finansal-kiralama-sektor-raporlari/) (Erişim: 21.07.2020).
- <http://iirating.com/corprofile.aspx> (Erişim: 10.05.2020).
- [https://katilimfinansdergisi.com.tr/yukselen-trend-katilim-sigortaciligi-
tekaful/](https://katilimfinansdergisi.com.tr/yukselen-trend-katilim-sigortaciligi-tekaful/) (Erişim: 08.04.2020).
- [https://katilimfinansdergisi.com.tr/yukselen-trend-katilim-sigortaciligi-
tekaful/](https://katilimfinansdergisi.com.tr/yukselen-trend-katilim-sigortaciligi-tekaful/) (Erişim: 23.04.2020).

<https://medium.com/@halkyatirim/i%CC%87slami-finans-sistemi-ve-tarihsel-geli%C5%9Fim-s%C3%BCreci-450c14a39358> (Erişim: 06.04.2020).

<https://sorularlaislamiyet.com/faiz-yiyenlerin-karinlarına-yılanlar-mi-dolacak> (Erişim: 18.05.2020).

<https://www.ifsb.org/background.php> (Erişim: 03.05.2020).

<https://www.iifm.net/about-iifm/corporate-profile/> (Erişim: 03.05.2020).

<https://www.ifsb.org/objectif.php> (Erişim: 03.05.2020).

<https://www.kuveytturk.com.tr/hakkimizda/kuveyt-turk-hakkında/gecmisten-bugune-kuveyt-turk> (Erişim : 26.03.2020).

<http://www.muharrembalci.com/hukukdunyasi/alintilar/174.pdf> (Erişim: 20.02.2020).

<https://www.tkbb.org.tr/> (Erişim: 25.04.2020).

<https://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Turk-Finans-Sisteminde-Katilim-Bankaciligi-Aralik-2019.pdf> (Erişim: 11.04.2020).

<https://www.tsb.org.tr/resmi-istatistikler.aspx?pageID=909> (Erişim: 21.07.2020)